

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu

***Współczesne wyzwania rozwoju
polskich regionów***

pod redakcją
Moniki Musiał-Malago'

Nowy Sącz 2014

Komitet Redakcyjny

doc. dr Marek Reichel – przewodniczący;
prof. dr hab. inż. Jarosław Frączek; prof. dr hab. Leszek Rudnicki;
dr hab. n. med. Ryszard Gajdosz, prof. nadzw.; dr hab. Zdzisława Załona, prof. nadzw.;
dr hab. Magdalena Sitarz, prof. nadzw.; dr hab. Wanda Pilch, prof. nadzw.;
dr Tamara Bolanowska-Bobrek; mgr Agata Witrylak-Leszyńska

Redaktor Naczelny

doc. dr Marek Reichel

Sekretarz Redakcji

mgr inż. Katarzyna Górowska

Redakcja Techniczna

mgr inż. Katarzyna Górowska

Projekt okładki

dr Piotr Serafin

Recenzent

dr Piotr Lityński

Wydano za zgodą JM Rektora PWSZ w Nowym Sączu,
prof. dr. hab. inż. Zbigniewa Ślipka

Autorzy ponoszą odpowiedzialność za poprawność językową tekstu
© Copyright by Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu
Nowy Sącz 2014

ISBN 978-83-63196-54-7

Adres Redakcji

33-300 Nowy Sącz, ul. Staszica 1
tel. 18 443 45 45, e-mail: briw@pwsz-ns.edu.pl

Wydawca

Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu
33-300 Nowy Sącz, ul. Staszica 1
tel. 18 443 45 45, e-mail: briw@pwsz-ns.edu.pl

Druk

Wydawnictwo i drukarnia NOVA SANDEC s.c.
Mariusz Kałyniuk, Roman Kałyniuk
33-300 Nowy Sącz, ul. Lwowska 143
tel. 18 547 45 45, e-mail: biuro@novasandec.pl

Spis treści

Od Redaktora.....	5
-------------------	---

CZĘŚĆ I

PROBLEMATYKA ROZWOJU REGIONALNEGO. WYBRANE ASPEKTY

Anna WIŚNIEWSKA

Wpływ środków z Unii Europejskiej na rozwój lokalny na przykładzie Jarosławia 11

Mateusz BRODOWSKI, Magdalena KONOPKO

Specjalna Strefa Ekonomiczna jako czynnik rozwoju gospodarczego regionu..... 16

Ewelina RADZIK, Anna SKALNIAK

Znaczenie inwestycji w rozwoju miasta i gminy uzdrowskiej Muszyna 25

Adrian ZDZIECH

Determinanty rozwoju gmin wiejskich na przykładzie gminy Zabierzów.....31

Daniel POKRZYK, Jakub TARSA

Wspieranie przedsiębiorczości szansą dla rozwoju regionów-akademickie inkubatory
przedsiębiorczości 40

Magdalena SZYMAŃSKA

Rewitalizacja narzędziem ożywienia miast polskich na przykładzie Krakowa 47

Marcin MACKO, Aneta MICHALIK

Agroturystyka jako współczesna forma turystyki wiejskiej 57

Natalia ZAPOLSKA

Aspekty członkostwa w Unii Walutowej w obliczu kryzysu gospodarczego.
Ocena dla Polski 64

CZEŚĆ II

ZAGADNIENIA ŚRODOWISKOWE

Anna HENCLEWSKA, Barbara HENCLEWSKA

Biogazownie jako alternatywny sposób wytwarzania energii 79

Ewelina HERBUT, Róża SAWICKA

Wykorzystanie alternatywnych źródeł energii w województwie podkarpackim.....86

Karolina BARAN, Joanna MYŚLIWIEC

Środowiskowe, technologiczne i społeczne aspekty energooszczędnego osiedla
zlokalizowanego w regionie podkarpackim 94

Od Redaktora

Przedstawiona publikacja zatytułowana *Współczesne wyzwania rozwoju polskich regionów* stanowi zbiór różnorodnych artykułów poświęconych szeroko rozumianym zagadnieniom rozwoju lokalnego i regionalnego. Jest ona owocem prac studentów z ośrodków akademickich z całej Polski, którzy spotkali się na Konferencji zorganizowanej przez koła naukowe działające w Instytucie Ekonomicznym Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu – Koło Naukowe Rozwoju Regionalnego oraz Koło Naukowe Marketer – w 2013 roku.

W zamieszczonych tekstach Autorzy podejmują wiele różnorodnych zagadnień, zarówno o charakterze teoretycznym, jak i praktycznym, koncentrujących się wokół:

- roli inwestycji lokalnych w rozwoju gminy,
- wpływie środków pochodzących z Unii Europejskiej na realizację zadań podejmowanych w ramach polityki regionalnej,
- specjalnych stref ekonomicznych jako innowacyjnych instrumentów aktywizacji regionu,
- inkubatorów przedsiębiorczości jako katalizatorów wzrostu w regionie,
- rewitalizacji miast polskich,
- turystyki wiejskiej jako nowej koncepcji rozwoju turystycznego regionu,
- wykorzystania alternatywnych źródeł energii w aspekcie ochrony środowiska.

Problemy rozwoju regionalnego i wyzwania stojące przed polityką regionalną Polski zostały ujęte w dwóch grupach tematycznych: problematyka rozwoju regionalnego i zagadnienia ekologiczne. Część pierwsza: *Problematyka rozwoju regionalnego. Wybrane aspekty* składa się z 8 opracowań. Pierwsze opracowanie tej części, autorstwa Anety Wiśniewskiej odnosi się do próby oceny roli funduszy strukturalnych w rozwoju lokalnym. Autorka przedstawia wpływ środków z Unii Europejskiej na realizację zadań podejmowanych na terenie miasta Jarosław. W konkluzji Autorka stwierdza, iż dzięki środkom z funduszy strukturalnych gmina mogła zrealizować już rozpoczęte inwestycje oraz planowane.

Kolejne opracowanie (Mateusz Brodowski, Magdalena Konopko) przedstawia wpływ, jaki wywierają specjalne strefy ekonomiczne na rozwój regionu. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku wiele gmin borykało się z dużymi problemami ekonomicznymi i społecznymi. Wysokie bezrobocie, monokultura przemysłowa i upadek większości zakładów przemysłowych na ich terenach spowodowały zapaść gospodarczą. Dzięki funkcjonowaniu specjalnych stref ekonomicznych na terenach tych gmin można zaobserwować pozytywne zmiany w sferze gospodarczej, jak i w stosunkach społecznych.

Następny artykuł dotyczy roli inwestycji w rozwoju lokalnym. Autorki – Ewelina Radzik i Anna Skalniak – oceniają wpływ inwestycji komunalnych na rozwój gminy Muszyna. W opinii Autorów inwestycje są niezbędne do prawidłowego funkcjonowania gospodarczego gmin, stają się one podstawą jego rozwoju.

O determinantach rozwoju gminy traktuje artykuł autorstwa Adriana Zdziecha. Są nimi zarówno uwarunkowania, jak i czynniki, które decydują o możliwościach funkcjonowania gminy i mają wpływ na jej rozwój. Zidentyfikowanie uwarunkowań wpływających w zasadniczy sposób na proces rozwoju gminy jest istotne dla prawidłowego sformułowania strategicznych kierunków dalszego jej rozwoju. Szanse

rozwoju gmin wiejskich, do których zalicza się przedstawiona w artykule gmina Zabierzów są uzależnione od szeregu czynników, spośród których jedne mają pozytywny wpływ na rozwój gminy, zaś inne mogą w znacznym stopniu go ograniczać.

Jednym z zasadniczych celów Unii Europejskiej jest rozwój regionalny. Każdy region, aby móc w pełni korzystać z przywilejów uczestniczenia w światowym rynku musi dostosować się do zmian i musi być konkurencyjny. Jednym z czynników konkurencyjności regionów jest przedsiębiorczość jego mieszkańców. Stąd też niezwykle ważne są działania ukierunkowane na jej wsparcie. Jedną z form pomocy wspierania przedsiębiorczości jest oferta Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości. Artykuł Daniela Pokrzyka i Jakuba Tarsy przedstawia wpływ przedsiębiorczości na rozwój regionu. Autorzy zaprezentowali również możliwości, z jakich mogą korzystać przedsiębiorcy uczestnicząc w programie oferowanym przez Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości.

Kolejny artykuł zawarty w tej części opracowania odnosi się do zagadnień rewitalizacji. Autorka Magdalena Szymańska dowodzi, że rewitalizacja stanowi ważne narzędzie ożywienia terenów zdegradowanych. Dzięki jej procesom następuje przywrócenie do życia obszarów, które uznane zostały za mało atrakcyjne i bezużyteczne.

Z kolei Aneta Michalik i Marcin Macko podkreślają coraz większą rolę agroturystyki w rozwoju społeczno-gospodarczym obszarów wiejskich. Dla wielu rejonów, w tym gminy Łącko jest ona szansą na aktywizację terenów rolniczych (ziem górskich).

Ostatnie opracowanie tej części publikacji przedstawia aspekty członkostwa Polski w Unii Walutowej w obliczu kryzysu gospodarczego. Zdaniem Autorki Natalii Zapolskiej przyjęcie przez Polskę wspólnej waluty wymaga wnikliwej analizy szans oraz zagrożeń, jakie niesie ze sobą ten proces. Jednak podstawowym kryterium przystąpienia do Unii Walutowej jest doprowadzenie polskiej gospodarki do odpowiedniej kondycji makroekonomicznej odpowiadającej wytycznym Komisji Europejskiej oraz realizacji kryteriów z Maastricht. Proces ten wymaga jednak odpowiednio wcześniejszego wdrożenia oraz trwałej realizacji wskazanych w nim celów.

Druga grupa tematyczna publikacji pokonferencyjnej pod nazwą *Zagadnienia środowiskowe* obejmuje trzy artykuły. Pierwsze dwa podejmują teoretyczne rozważania w zakresie wykorzystania alternatywnych źródeł energii. Opracowanie Anny i Barbary Henclewskiej dowodzi, iż poszukiwanie alternatywnych źródeł energii jest koniecznością w obliczu globalnych zagrożeń, takich jak zmiana klimatu i wyczerpywanie się złóż węgla i ropy naftowej. Dążąc do ograniczenia szkodliwego oddziaływania na środowisko tradycyjnych elektrowni i elektrociepłowni, warto dostrzec rozwiązanie jakim są biogazownie. Autorki podkreślają, że energetyka oparta na surowcach odnawialnych może stać się szansą dla Polski. Uprawa roślin energetycznych mogłaby zmienić sytuację na wsi i w okolicznych miastach dając impuls do rozwoju regionalnego, a tym samym całego kraju. Problematyka wykorzystania alternatywnych źródeł energii obecna jest również w artykule Eweliny Herbut i Róży Sawickiej. Autorki przedstawiają możliwości wykorzystania alternatywnych źródeł energii występujących w województwie podkarpackim.

Ostatnim opracowaniem drugiej części publikacji jest artykuł Karoliny Baran i Joanny Myśliwiec. Europejskie regulacje prawne dążą do ograniczenia zużycia energii i emisji gazów cieplarnianych do atmosfery, dlatego idea budownictwa zrównoważonego to nie tylko energooszczędność czy energoefektywność, ale także ochrona środowiska i poprawa jakości życia mieszkańców. Autorki przedstawiają różne aspekty budowy energooszczędnego osiedla mieszkaniowego, m.in. szczegółowo opisały elementy niezbędne do powstania takiego osiedla. We wnioskach wskazują, że ze względu na położenie województwa podkarpackiego, jego nasłonecznienie, warunki klimatyczne i ukształtowanie terenu z ekonomicznego punktu widzenia budowa osiedla energooszczędnego nie zawsze będzie opłacalna.

Wyrażam przekonanie, że zawarte w artykułach niniejszej publikacji rozważania zdobędą szerokie grono czytelników zainteresowanych problemami rozwoju regionalnego.

Monika Musiał-Malogo'

CZEŚĆ I
PROBLEMATYKA ROZWOJU REGIONALNEGO.
WYBRANE ASPEKTY

Aneta Wiśniewska

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza
w Jarosławiu

WPLYW ŚRODKÓW Z UNII EUROPEJSKIEJ NA ROZWÓJ LOKALNY NA PRZYKŁADZIE JAROSŁAWIA

Wstęp

Zróznicowanie stopnia rozwoju regionów w ramach Unii Europejskiej oraz kwestia spójności ekonomicznej i społecznej stanowią jeden z istotnych aspektów integracji europejskiej. Narzędziem wykorzystywanym do niwelowania różnic w poziomie rozwoju gospodarczego pomiędzy najbiedniejszymi a najbogatszymi regionami ugrupowania jest polityka regionalna (Fundusze Europejskie: *Polityka regionalna...*).

Polityka regionalna Unii Europejskiej odgrywa coraz większą rolę w działalności Wspólnoty. Środki, które są przeznaczane na realizację działań w ramach europejskiej polityki regionalnej stanowią 1/3 wydatków budżetu Unii. Fundusze z Unii Europejskiej mają duży wpływ na rozwój miast i regionów, dofinansowują one inwestycje związane z ich rozwojem.

Artykuł przedstawia wpływ środków pochodzących z Unii Europejskiej na realizację zadań podejmowanych w ramach polityki regionalnej przez miasto Jarosław. Inwestycje dofinansowywane ze środków Unii Europejskiej na terenie miasta prowadzą do rozwoju wielu gałęzi gospodarczych i społecznych. Dzięki nim zmodernizowano w mieście m.in.: infrastrukturę oraz obiekty służące mieszkańcom, rozwinęły się gałęzie, tj.: turystyka, handel.

1. Inwestycje realizowane przy współdziałaniu środków unijnych na terenie miasta Jarosław

Pierwszą inwestycją współfinansowaną ze środków z Unii Europejskiej na terenie Jarosławia była modernizacja oczyszczalni ścieków. Na inwestycję tą przeznaczono kwotę w wysokości ponad 16,5 mln złotych. Przekazanie do użytku nowoczesnej oczyszczalni ścieków umożliwiło uzbrojenie nieskanalizowanej części miasta. W związku z rozbudową oczyszczalni ścieków uzyskano stopień spełniający wymogi unijne, a także zwiększono jej wydajność, co pozwoliło na przyjmowanie ścieków do oczyszczania z sąsiednich gmin (Bąk, *Ochrona środowiska...*2006). Dzięki realizacji tej inwestycji rozwinęła się sieć kanalizacyjna Jarosławia, a mieszkańcy tego miasta i okolicznych gmin uzyskali możliwość podłączenia swoich domostw oraz gospodarstw do nowo wybudowanej oczyszczalni ścieków.

Kolejną inwestycją w dziedzinie modernizacji infrastruktury technicznej była budowa rurociągu tłoczonego, obiektów stacji próżniowo – tłocznej z zasilaniem energetycznym oraz kanalizacji sanitarnej o długości ponad 16 km (Szatyńska-Zagożdżon, *Kanalizacja dla Jarosławia*, 2008). Inwestycja ta została zrealizowana w ramach projektu „Ochrona zasobów wodnych – kanalizacja dla Jarosławia”. Miała ona na celu zmniejszenie awaryjności systemu kanalizacyjnego Jarosławia. Cała inwestycja kosztowała 4,7 mln złotych, w tym dofinansowanie z UE wyniosło 2,6 mln złotych.

Inwestycją również współfinansowaną przez Unię Europejską z zakresu infrastruktury technicznej była przebudowa wiaduktu i rozbudowa ulicy Przemyskiej. Projekt został zrealizowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013. Przedmiotem projektu była przebudowa istniejącego wiaduktu. Polegała ona na całkowitej wymianie konstrukcji nośnej, wykonaniu nowych murów oporowych, uformowaniu skarp nasypowych, wykonaniu schodów pod wiaduktem oraz przebudowie kolidujących urządzeń obcych (Jurczak, *Przebudowa wiaduktu...*, 2010).

Kolejnym przykładem inwestycji z zakresu rozwoju infrastruktury technicznej dofinansowanej ze środków Unii Europejskiej była budowa obwodnicy miasta. Budowa ponad jedenastokilometrowego odcinka obwodnicy pozwoliła na przeniesienie ruchu tranzytowego z centrum miasta na tereny niezabudowane. Dzięki wyeliminowaniu samochodów ciężarowych i tirów z ulic miasta Jarosław stał się bardziej bezpiecznym i mniej kolizyjnym miastem.

„Wschód – zachód – wymiana gospodarcza: euroregionalny pasaż handlowy w Jarosławiu” to projekt Narodowego Programu dla Polski 2003, w ramach którego przebudowano jezdnię i chodniki w pasie drogowym ulicy Grodzkiej-główniej ulicy handlowej Jarosławia i sąsiadujących z nią ulic. W ramach inwestycji wykonano wzmocnienie konstrukcji jezdni i chodników oraz wymieniono nawierzchnię chodników z płyt betonowych na zgodną z wymaganiami konserwatorskimi nawierzchnię z kamienia naturalnego. Jednym z elementów nawierzchni chodnika jest herb Jarosławia w formie mozaiki z kostki kamiennej w obrysie murów bramy krakowskiej (Bąk, *Grodzka*, 2006).

Istotnym projektem w dziedzinie modernizacji obiektów służących mieszkańcom Jarosławia był II etap przebudowy sali gimnastycznej przy Publicznym Gimnazjum Nr 1 w Jarosławiu współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004 – 2006. Przedmiotem inwestycji była rozbudowa istniejącej szkoły o salę sportową, w której mieszczą się:

- sale do ćwiczeń i gier,
- sale do gier towarzyskich, stołowych i planszowych,
- szatnie uczniowskie,
- zaplecze sanitarne,
- pomieszczenie pracownicze.

Obiekt wykorzystywany jest przede wszystkim w celu prowadzenia zajęć wychowania fizycznego dla uczniów gimnazjum. Na terenie sali gimnastycznej odbywają się rozgrywki i treningi lokalnych klubów sportowych oraz organizowane są turnieje z udziałem drużyn spoza terenu gminy.

„Zielone dziedzictwo - Parki Jarosławia i Humennego” to kolejny ważny projekt zrealizowany na terenie Jarosławia współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Projekt zrealizowano w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska-Republika Słowacka 2007-2013. Jego celem była modernizacja parku przy ulicy im. Czesławy Puzon ps. „Baśka”.

W marcu 2013 roku Jarosław przystąpił do projektu „Turystyka bez granic – wzajemne inicjatywy na rzecz wzmocnienia regionalnych produktów turystycznych oraz kulturowych Jarosławia i Humennego”. Projekt współfinansowany był przez Unię Europejską ze środków z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz z budżetu państwa za pośrednictwem Euroregionu Karpackiego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013. Dzięki temu projektowi w Jarosławiu powstał turystyczny „Szlak historyczny miasta Jarosławia”. Partnerem po stronie słowackiej było miasto Humenne, z którym Jarosław współpracuje od 2005 roku (Bukowa-Jedynak, *Turystyka bez granic.....* 2013). Głównym celem projektu było wykorzystanie potencjału turystycznego polsko-słowackich miast Euroregionu Karpackiego. W jego ramach w Jarosławiu powstał szlak turystyczny o długości 4 km obejmujący zabytki Jarosławia oraz najbardziej urokliwe jego miejsca (ogółem 17 obiektów). Oprócz trasy powstał także wirtualny szlak łączący dziedzictwo kulturowe obydwu miast. Ważnym punktem projektu było opracowanie specjalnego przewodnika dla osób słabo widzących. Projekt zakończył się w listopadzie 2013 roku.

„Innowacyjna platforma współpracy Sieci Miast Euroregionu Karpackiego” jest to projekt mający na celu stworzenie Sieci Miast Euroregionu Karpackiego jako platformy współpracy polskich i słowackich lokalnych samorządów należących do Euroregionu Karpackiego. Zadaniem sieci jest działanie na rzecz koordynacji rozwoju miejskich aglomeracji w regionie przygranicznym. Aby osiągnąć ten cel powstało konsorcjum miast. W latach 2009-2010 został zrealizowany projekt sieciowy wsparty przez Program Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013 o nazwie „Sieć Miast Euroregionu Karpackiego” (Wajda, *Innowacyjna platforma.....* 2013). Działania w ramach projektu zostały podzielone na 3 etapy, tj.: architektki, budowniczowie, użytkownicy. Podział ten wynikał z różnego charakteru każdego etapu, ułatwiał zarówno zarządzanie projektem, jak i osiągnięcie jego celów. Etap pierwszy miał na celu mobilizację zasobów projektu. W jego ramach przeprowadzono działania badawcze w celu przygotowania metodologii dalszego rozwoju sieci i architektury systemu. Ponadto przeprowadzono badania analityczno – koncepcyjne. Podczas trwania drugiego etapu projektu stworzono elektroniczną platformę SMEK-int¹, a także zdiagnozowano potencjał instytucjonalny członków Sieci i wypracowano propozycję zmian w strukturze urzędów i budowie zespołów ludzkich. Organizacja sesji na temat obszarów związanych z rozwojem miejskim oraz szkolenia dla partnerów i przedstawicieli zaproszonych do współpracy Instytucji w zakresie użytkowania aplikacji odbyły się w trzecim etapie.

Projekt pozwolił na rozwój współpracy Jarosławia z miastami Euroregionu Karpackiego. Dzięki realizacji tego projektu nastąpi dalsza integracja zasobów instytucjonalnych i kadrowych po obu stronach granicy. Wykorzystanie innowacyjnych technik informatycznych zapewni stałą i efektywną kooperację pomiędzy zrzeszonymi w Sieci samorządami i instytucjami po stronie polskiej i słowackiej.

---

¹ System SMEK-int to główny system komunikacji pomiędzy partnerami Sieci Miast Euroregionu Karpackiego.

Zakończenie

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej umożliwiło wszystkim samorządom lokalnym korzystanie z całego dorobku europejskiej polityki regionalnej, której celem jest wspieranie harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zmniejszanie istniejących w obszarze Wspólnoty różnic międzyregionalnych. Taką szansę otrzymało również miasto Jarosław. Dofinansowanie ze środków z Unii Europejskiej umożliwiło realizację wielu projektów na terenie Jarosławia.

Środki z Unii Europejskiej często decydują o realizacji danych projektów, w sposób bezpośredni wpływając na rozwój miast. Dla Jarosławia jest to szansa na rozwój i wypromowanie się na arenie międzynarodowej. Dzięki postaniu szlaku turystycznego na terenie miasta rozwinęła się turystyka, a także nawiązano współpracę międzynarodową. Jarosław jest chętniej odwiedzany przez turystów z całej Polski, a także ze Słowacji. Ważny jest także rozwój infrastruktury technicznej i społecznej. Poprzez środki otrzymane z Unii Europejskiej na modernizację oczyszczalni ścieków, rozbudowę ulicy przemyskiej oraz budowę obwodnicy, miasto stało się bardziej bezpieczne i przyjazne mieszkańcom. Z kolei realizacja projektów rozbudowy sali gimnastycznej i modernizacji parku przyczyniła się do rozwoju społecznego, ponieważ mieszkańcy chętniej odwiedzają te miejsca. Na rozwój handlu na terenie Jarosławia wpływ miała m.in.: modernizacja ulicy Grodzkiej.

Na przykładzie Jarosławia można dostrzec, jak ważne są dofinansowania unijne do realizacji projektów, a tym samym rozwoju miasta, zarówno względem ekonomicznym, jak i społecznym.

Streszczenie

Polityka regionalna ma na celu zwiększenie spójności ekonomicznej i społecznej w Unii Europejskiej. Środki z Unii Europejskiej stanowią do 85% funduszy przeznaczonych na realizację projektów. Jarosław także korzysta z dofinansowań, które prowadzą do rozwoju wielu gałęzi gospodarczych i społecznych.

Pierwszym projektem współfinansowanym z Unii Europejskiej była modernizacja oczyszczalni ścieków, dzięki której rozwinęła się sieć kanalizacyjna Jarosławia. Drugą inwestycją był projekt mający na celu zmniejszenie awaryjności tego systemu. Przedmiotem trzeciego projektu była przebudowa wiaduktu oraz rozbudowa dojazdu ul. Przemyskiej. Ostatnim projektem z tej grupy była budowa obwodnicy. Kolejna dziedzina to modernizacja obiektów służących mieszkańcom Jarosławia, w jego ramach przebudowano salę gimnastyczną przy Publicznym Gimnazjum Nr 1 w Jarosławiu oraz zmodernizowano park przy ul. im. Czesławy Puzon. Od początku marca 2013 roku Jarosław przystąpił do projektu „Turystyka bez granic(...)”, którego celem jest wykorzystanie potencjału turystycznego polsko-słowackich miast Euroregionu Karpackiego. Czwartym punktem rozwoju jest handel, w ramach, którego przebudowano ul. Grodzką, która stała się teraz główną ulicą handlową Jarosławia. Projekt mający na celu stworzenie Sieci Miast Euroregionu Karpackiego, jako platformy współpracy polskich i słowackich lokalnych samorządów należących do Euroregionu Karpackiego, to ostatni punkt rozwoju Jarosławia.

Przykład Jarosławia obrazuje, jak ważne są dofinansowania unijne dla rozwoju regionu, które stanowią około 43 % budżetu przeznaczonego na inwestycje danych

projektów. Gdyby nie dotacje unijne, rozwój regionu nie byłby możliwy w tak dużym stopniu.

Summary

Regional policy is to increase the economic and social cohesion in the European Union. Funds from the European Union make up 85% of the funds allocated to the project. Jaroslaw also benefits from subsidies that lead to the development of many branches of economic and social change.

The first project co-financed by the European Union was the sewage treatment plant, through which the sewage system of Jaroslaw was developed. The second investment was a project aimed at reducing the failure rate of the system. The third project focuses on the reconstruction of the overpass and the extension of the roads which lead to Przemyska Street. The final project of this group was to build a ring road. Another area is the modernization of facilities for inhabitants of Jaroslaw. Thanks to these funds the gym at Public School No. 1 in Jaroslaw was rebuilt and the Park near Baska Puzon street was modernized. At the beginning of March 2013, Jaroslaw joined the project "Tourism without Borders (...)", which is designed to exploit the tourism potential of the Polish-Slovak cities of the Carpathian Euroregion. The fourth point is the development of trade, in which the Grodzka Street was rebuilt, and now it is a major shopping street of Jaroslaw. The last point of Jaroslaw development is the project aimed at creating a network of Cities of the Carpathian Euroregion as a platform for cooperation between Polish and Slovak local governments belonging to the Carpathian Euroregion. The example of Jaroslaw illustrates the importance of EU funding for the development of the region, which accounts for about 43 percent of the budget allocated to investments for the projects. If it were not for EU grants, development of the region would not be possible to such a large extent.

Bibliografia

- Bąk B, *Grodzka*, PROJEKT NR 34/BRIPF/SEK/03 Wschód - zachód - wymiana gospodarcza: euroregionalny pasaż handlowy w Jarosławiu, Biuletyn Informacji Publicznej, grudzień 2006, Pobrano z: <http://bip.jaroslaw.um.gov.pl/?cid=2529>.
- Bąk B, *Ochrona środowiska i modernizacja oczyszczalni ścieków*, Biuletyn Informacji Publicznej, grudzień 2006, Pobrano z: <http://bip.jaroslaw.um.gov.pl/?cid=2527>.
- Bukowa-Jedynak A, *Turystyka bez granic-wzajemne inicjatywy na rzecz wzmacniania regionalnych produktów turystycznych oraz kulturowych Jarosławia i Humennego*, Biuletyn Informacji Publicznej, kwiecień 2013, Pobrano z: <http://bip.jaroslaw.um.gov.pl/?cid=2738>.
- Fundusze Europejskie, *Polityka regionalna/spójności/strukturalna (wyjaśnienie pojęć)*, Pobrano z: <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/czysafundusze.aspx>.
- Jurczak A, *Przebudowa wiaduktu i rozbudowa ul. Przemyskiej w Jarosławiu*, Projekt Nr WND-RPPK.02.01.00-18-096/08 Przebudowa wiaduktu i rozbudowa ul. Przemyskiej w Jarosławiu, marzec 2010, Pobrano z: <http://bip.jaroslaw.um.gov.pl/?cid=2662>.
- Szatyńska-Zagożdżon I., *Kanalizacja dla Jarosławia*, Biuletyn Informacji Publicznej, Projekt Nr Z/2.18/I/1.2/6/06 „Ochrona zasobów wodnych – kanalizacja dla Jarosławia – etap 1-3”, lipiec 2008, Pobrano z: <http://bip.jaroslaw.um.gov.pl/?cid=2531>.
- Wajda R, *Innowacyjna platforma współpracy Sieci Miast Euroregionu Karpackiego*, Biuletyn Informacji Publicznej, lipiec 2013, Pobrano z: <http://bip.jaroslaw.um.gov.pl/?cid=2526>.

Mateusz Brodowski
Magdalena Konopko

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prof. Edwarda F. Szczepanika
w Suwałkach

SPECJALNA STREFA EKONOMICZNA JAKO CZYNNIK ROZWOJU GOSPODARCZEGO REGIONU

Wstęp

Specjalne strefy ekonomiczne (SSE) to administracyjnie wyodrębnione obszary, w których inwestorzy, zarówno krajowi, jak i zagraniczni mogą prowadzić działalność gospodarczą. Jak podają autorzy raportu „*Polacy a specjalne strefy ekonomiczne*”, SSE łączą oczekiwania przedsiębiorców, dając im możliwość prowadzenia działalności na preferencyjnych warunkach oraz potrzeby regionów, pozwalając przyspieszyć ich rozwój, zmniejszyć bezrobocie oraz rozwijać lokalny biznes. Dodatkowo SSE mają dążyć do podnoszenia konkurencyjności całej gospodarki, transferu technologii, wymiany know-how i przyciągania inwestorów zagranicznych do Polski (Kwapich-Lenik, Ofmański, Nowak, 2011, s. 4). W Polsce SSE funkcjonują od 1995 roku.

Celem pracy jest weryfikacja hipotezy, zgodnie z którą specjalne strefy ekonomiczne są czynnikiem dynamizującym rozwój gospodarczy regionu. Podstawową przesłanką tworzenia SSE były przemiany społeczno-polityczne w kraju. Z początkiem lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku rozpoczęto dyskusję społeczną i próbę naprawy sytuacji w miejscach, gdzie zmiana systemu gospodarczego doprowadziła do upadku dużych, zadłużonych i najczęściej energochłonnych zakładów przemysłowych. W miejscach gdzie były one największymi i często jedynymi oferentami zatrudnienia doszło do załamania na rynku pracy. SSE poprzez wsparcie rozwoju inwestycji produkcyjnych mają być motorem tworzenia nowych miejsc pracy tam, gdzie występowała szczególnie duża stopa bezrobocia, mają też przeciwdziałać degradacji obszarów o wysokim skoncentrowaniu przemysłu tradycyjnego. Preferencyjne warunki do prowadzenia działalności na obszarach SSE, czyli między innymi zwolnienia podatkowe, a także inne preferencje finansowe, stanowią silny bodziec dla inwestorów, aby lokować kapitał na terenie stref.

1. Istota i cele specjalnych stref ekonomicznych

Specjalne strefy ekonomiczne można zdefiniować jako „obszar określony przestrzennie, na którego terenie prowadzenie działalności gospodarczej zwolnione jest z opłat fiskalnych, takich jak cła czy podatki. Jest to obszar o uprzywilejowanych warunkach do inwestowania i prowadzenia działalności, na którym podmioty gospodarcze różnych branż podejmują działalność gospodarczą na podstawie wydanego im zezwolenia” (Bakier, 2010, s. 94).

Ideą tworzenia SSE jest funkcjonalne połączenie potrzeb inwestorów i regionów. Przedsiębiorcy mogą rozpocząć działalność na mało ryzykownym gruncie i atrakcyjnych warunkach, zaś region może zostać korzystnie zagospodarowany.

Inwestycje i rozwój działalności gospodarczej przekładają się na spadek bezrobocia w regionie, wzrost gospodarczy regionu, a zatem podniesienie jego konkurencyjności.

W Polsce specjalne strefy ekonomiczne działają na mocy ustawy z 20 października 1994 o specjalnych strefach ekonomicznych (*Ustawa o specjalnych strefach...*, 2007, poz. 274). Początkowo miały one być utworzone na okres 20 lat, jednak czas ten został przedłużony (*Specjalne strefy ekonomiczne będą funkcjonowały...*, 2013).

Rozpoczęcie prowadzenia działalności w specjalnej strefie ekonomicznej wiąże się z koniecznością uzyskania zezwolenia, którego udziela spółka zarządzająca strefą, działająca w imieniu Ministra Gospodarki. Zezwolenia na działanie w obrębie SSE nie otrzymają przedsiębiorcy zajmujący się produkcją wyrobów tytoniowych, alkoholowych czy też materiałów wybuchowych.

Do podstawowych celów SSE związanych z przyspieszeniem rozwoju gospodarczego regionów można zaliczyć (Bakier, 2010, s. 95):

- rozwój dziedzin działalności gospodarczej charakterystycznych dla konkretnych regionów,
- wprowadzanie innowacyjnych metod technicznych i nowych technologii,
- rozwój eksportu,
- rozwój atrakcyjności i konkurencyjności wyrobów i usług charakterystycznych dla konkretnych regionów,
- zagospodarowanie przestrzeni i majątku regionu,
- upowszechnienie nowoczesnych technologii i metod produkcji,
- zmniejszenie bezrobocia poprzez tworzenie nowych miejsc pracy,
- możliwość wykorzystania zasobów naturalnych, którymi dysponuje dany region.

2. Charakterystyka specjalnych stref ekonomicznych w Polsce

Obecnie w Polsce funkcjonuje 14 specjalnych stref ekonomicznych. Ogólną charakterystykę specjalnych stref ekonomicznych zawiera tabela 1.

Tabela 1.

Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce

Wyszczególnienie	Województwa	Ważniejsze miasta, które znajdują się na terenie SSE	Pow. (w ha)
Kamiennogórska SSE Małej Przedsiębiorczości	dolnośląskie, wielkopolskie	Jawor, Jelenia Góra, Kamienna Góra, Lubañ, Ostrów Wielkopolski, Piechowice, Zgorzelec	367,1
Katowicka SSE	śląskie, małopolskie, opolskie	Bielsko-Biała, Bieruń, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Jastrzębie-Zdrój, Katowice, Kędzierzyn-Koźle, Knurów, Lubliniec, Orzesze, Rybnik, Siemianowice Śląskie, Sławków, Sosnowiec, Tychy, Zabrze, Zawiercie, Żory	2004,8
Kostrzyńsko-Słubicka SSE	lubuskie, zachodniopomorskie, wielkopolskie	Białogard, Gorzów Wielkopolski, Gubin, Kostrzyn nad Odrą, Nowa Sól, Poznań, Zielona Góra	1454,5

Krakowska SSE- Krakowski Park Technologiczny	małopolskie, podkarpackie	Bochnia, Bukowno, Kraków, Krosno, Limanowa, Nowy Sącz, Oświęcim, Tarnów	558,7
Legnicka SSE	dolnośląskie	Chojnów, Głogów, Legnica, Lubin, Złotoryja	1041,8
Łódzka SSE	łódzkie, wielkopolskie, mazowieckie	Bełchatów, Koło, Konstantynów Łódzki, Kutno, Łęczycza, Łowicz, Łódź, Ozorków, Piotrków Trybunalski, Płock, Pruszków, Raciąż, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Sieradz, Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki, Turek, Warszawa, Zduńska Wola, Zgierz, Żyrardów	1276,6
SSE EURO-PARK Mielec	podkarpackie, małopolskie, lubelskie, zachodniopomorskie	Dębica, Gorlice, Jarosław, Krosno, Leżajsk, Lubaczów, Lubartów, Lublin, Mielec, Radzyń Podlaski, Rzeszów, Sanok, Szczecin, Zamość	1246,0
Pomorska SSE	pomorskie, kujawsko-pomorskie, zachodniopomorskie, wielkopolskie	Bydgoszcz, Gdańsk, Gdynia, Grudziądz, Kwidzyn, Malbork, Piła, Rypin, Stargard Szczeciński, Starogard Gdański, Tczew, Toruń	1323,2
Słupska SSE	pomorskie, zachodniopomorskie, wielkopolskie	Koszalin, Słupsk, Szczecinek, Ustka, Wałcz	824,4
SSE Starachowice	świętokrzyskie, mazowieckie, opolskie, łódzkie, lubelskie	Kielce, Ostrowiec Świętokrzyski, Puławy, Skarżysko-Kamienna, Starachowice	612,9
Suwalska SSE	podlaskie, warmińsko-mazurskie, mazowieckie	Białystok, Ełk, Grajewo, Suwałki	342,8
Tarnobrzeska SSE "EURO-PARK WISŁOSAN"	podkarpackie, mazowieckie, świętokrzyskie, lubelskie, dolnośląskie	Jasło, Kraśnik, Pionki, Przemyśl, Przeworsk, Radom, Siedlce, Stalowa Wola, Tarnobrzeg, Tomaszów Lubelski	1632,3
Wałbrzyska SSE	dolnośląskie, opolskie, wielkopolskie, lubuskie	Bielawa, Bolesławiec, Dzierżoniów, Kalisz, Kłodzko, Kudowa-Zdrój, Leszno, Nowa Ruda, Oleśnica, Oława, Opole, Piława Górna, Świdnica, Świebodzice, Wałbrzych, Wrocław	2073,7
Warmińsko- mazurska SSE	warmińsko-mazurskie, mazowieckie	Bartoszyce, Ciechanów, Elbląg, Iława, Lidzbark Warmiński, Mława, Mrągowo, Nowe Miasto Lubawskie, Olsztyn, Ostrołęka, Ostróda	914,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.ssemp.pl, www.ksse.com.pl, www.kssse.pl, www.sse.krakow.pl, www.stefa-legnica.com, www.sse.lodz.pl, www.europark.com.pl, www.stefa.gda.pl, www.sse.slupsk.pl, www.sse.com.pl, www.ssse.com.pl, www.tsse.pl, www.invest-park.com.pl, www.wmsse.com.pl.

Na koniec 2012 roku inwestorzy prowadzący działalność w strefach na podstawie zezwolenia zatrudniali łącznie 248,4 tys. pracowników. Zainwestowany w strefach kapitał w 74,3% pochodził z sześciu krajów: Polski, Niemiec, USA, Holandii, Włoch i Japonii. Największy udział w skumulowanej wartości inwestycji miały firmy z branży motoryzacyjnej (25,6% wydatków inwestycyjnych). Kolejne miejsca zajęli producenci wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (10,1%) oraz przedsiębiorcy produkujący wyroby z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (9,7%) (*Informacja o realizacji ustawy....2012*, s. 18-19). Kraje, z których pochodzi kapitał inwestycyjny oraz główne sektory działalności inwestorów w każdej ze stref przedstawia tabela 2.

Tabela 2.

Specjalne strefy ekonomiczne - inwestorzy, sektory działalności

Wyszczególnienie	Kraj pochodzenia głównych inwestorów	Sektory
Kamiennogórska SSEMP	Niemcy, Belgia, Polska, Japonia, Holandia	poligrafia, motoryzacja, ceramika, przemysł papierniczy, metalowy, tworzywa sztuczne
Katowicka SSE	USA, Włochy, Japonia, Polska	motoryzacja, przemysł spożywczy, wyroby ze szkła, elektryka
Kostrzyńsko-Słubicka SSE	Włochy, Hiszpania, Tajwan, Szwecja, Polska, Niemcy, Japonia, Wielka Brytania, Belgia, Malezja, Holandia	papierniczy, motoryzacyjny, optyczny, drzewny, meblowy spożywczy, maszynowy, metalowy, elektroniczny, biopaliwa
Krakowska SSE-Krakowski Park Technologiczny	Polska, USA, Niemcy, Wielka Brytania, Holandia, Indie, Szwajcaria	IT, poligrafia, motoryzacja, bankowość, księgowość
Legnicka SSE	Niemcy, USA, Wielka Brytania, Japonia, Francja, Kanada	motoryzacyjny, metalowy, budowlany, meblowy, tworzywa sztuczne
Łódzka SSE	USA, Włochy, Holandia, Niemcy, Wielka Brytania, Japonia	IT, kosmetyki, AGD, automatyka przemysłowa, artykuły spożywcze, opakowania, wyroby z papieru, produkcja etykiet, produkcja szkła
SSE EURO-PARK Mielec	USA, Niemcy, Austria, Polska, Szwecja	lotnictwo, motoryzacja, przetwórstwo drewna, meble, elektromaszynowy, AGD
Pomorska SSE	Polska	produkcja opon, przemysł metalowy, elektroniczny, papierowy, elektro-techniczny, papierniczy, chemiczny, farmaceutyczny

Słupska SSE	Cypr, Polska, Włochy, Szwecja	produkcja płyt drewnopochodnych, przetwórstwo rybne, produkcja szyb samochodowych, szyb dla budownictwa, zbiorników na gaz, drewnianych drzwi i okien, przetwórstwo drzewne
SSE Starachowice	Szwajcaria, Polska, Niemcy, Włochy, Hiszpania, Francja	ceramiczny, artykuły biurowe, metalowy, motoryzacyjny, poligraficzny, chemiczny
Suwalska SSE	Niemcy, Dania, Polska, Austria, Holandia	drzewny, budowlany, poligraficzny, metalowy, papierniczy, tworzywa sztuczne
Tarnobrzeska SSE "EURO-PARK WISŁOSAN"	Korea, Niemcy, Polska, Japonia	produkcja telewizorów i monitorów LCD, produkcja felg aluminiowych, elektroniczny, poligraficzny, metalowy, obronny
Wałbrzyska SSE	Japonia, Szwecja, Francja, Polska, USA, Niemcy, Włochy, Korea Południowa, Holandia, Szwajcaria, Luksemburg, Wielka Brytania	motoryzacyjny, AGD, ceramiczny, IT, wyroby z gumy i tworzyw sztucznych, chemia budowlana, spożywczy
Warmińsko-mazurska SSE	Francja, Korea Południowa, Szwecja, Niemcy, Polska	opony, elektroniczny, drzewny, poligraficzny, meblowy, metalowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.paiz.gov.pl/strefa_inwestora/sse, data odczytu 22.09.2013.

3. Specjalna strefa ekonomiczna jako instrument wsparcia dla inwestorów

Możliwość korzystania z pomocy publicznej jest jednym z powodów podejmowania przez inwestorów działalności gospodarczej na terenach specjalnych stref ekonomicznych. „Uprzywilejowanie strefy polega na stworzeniu dla działających w niej podmiotów gospodarczych korzystniejszych warunków prawnych, administracyjnych, fiskalnych, celnych lub finansowych w porównaniu z tymi, które obowiązują powszechnie na terenie danego kraju” (Budzowski, Światowiec, 1997, s. 75). Jedną z ważniejszych form oferowanej pomocy są zwolnienia lub ulgi z podatku dochodowego, a także obniżenie podatków lokalnych, w tym podatku od nieruchomości. Władze lokalne oferując takie udogodnienia dążą do poprawy rozwoju gospodarczego swoich gmin. Władze często podejmują również działania wspierające potencjalnych inwestorów poprzez np. organizację szkoleń lub doradztwa w kwestiach formalno-prawnych.

Ważnym aspektem pomocy dla inwestorów jest odpowiednie zaplecze infrastrukturalne terenów specjalnych stref ekonomicznych. Samorządy skupiają się więc na odpowiednim przygotowaniu i uzbrojeniu terenów przeznaczonych pod inwestycje. Inne formy pomocy to: uproszczona procedura prowadzenia ksiąg rachunkowych, możliwość stosowania przyspieszonej amortyzacji, zmniejszenie obciążeń pracowniczych. Warunkiem otrzymania tego rodzaju pomocy przez inwestora jest tworzenie nowych miejsc pracy lub ponoszenie przez niego kosztów nowej inwestycji.

Skala oferowanej pomocy uzależniona jest od czynników, tj.: wielkość kosztów, jakie mogą zostać uznane za kwalifikujące się do objęcia pomocą publiczną oraz maksymalna intensywność pomocy przewidzianej dla danego obszaru.

Maksymalną wysokość wsparcia dla poszczególnych województw oraz miasta Warszawa przedstawia tabela 3.

Tabela 3.

Wysokość wsparcia dla inwestorów lokujących swój kapitał na terenach SSE przewidziana dla danego obszaru

Województwo (oraz miasto Warszawa)	Maksymalna wysokość wsparcia (w %)
lubelskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie, podlaskie, opolskie, świętokrzyskie, małopolskie, lubuskie, łódzkie, kujawsko-pomorskie	50
pomorskie, zachodnio-pomorskie, mazowieckie, wielkopolskie, dolnośląskie, śląskie,	40
Warszawa	30

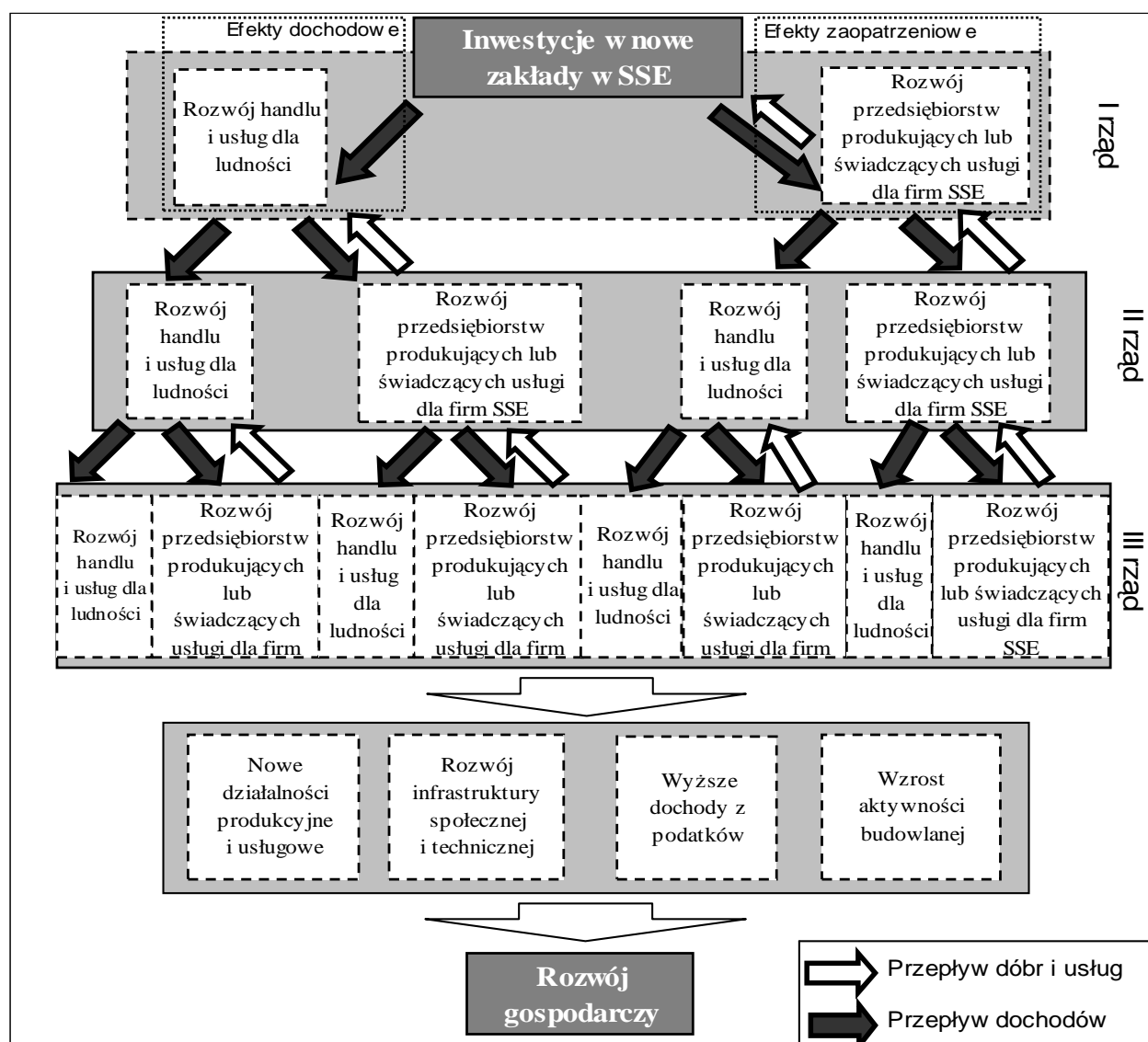
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Pilarska C., *Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2009, s. 14-16.

Ważnym elementem brany pod uwagę przy udzielaniu wsparcia jest wielkość przedsiębiorstwa. Poziom pomocy przedsiębiorcom podejmującym nową inwestycję uzyskuje się poprzez pomnożenie przez siebie maksymalnego poziomu dofinansowania oraz kosztów działań inwestycyjnych, które mogą być zakwalifikowane do objęcia pomocą publiczną. Małe firmy mogą liczyć na podwyższenie poziomu pomocy o 20 punktów procentowych (średnie wynosi o 10 punktów). Analogicznie oblicza się poziom pomocy przysługujący przedsiębiorcy tworzącemu nowe miejsca pracy, w tym przypadku jest to iloczyn wielkości maksymalnego poziomu dofinansowania oraz wysokości dwuletnich kosztów wynagrodzenia brutto nowo zatrudnionego pracownika powiększone o wszelkie koszty zatrudnienia.

4. Wpływ specjalnych stref ekonomicznych na rozwój regionu

Inwestycje przedsiębiorstw są jednym z ważniejszych czynników rozwoju regionalnego i prowadzą najczęściej do utrwalenia lub też do przemiany struktury gospodarczej regionu. Działalność przedsiębiorstw wpływać może jednocześnie na firmy z jego otoczenia. Efektem powstania i rozwoju działalności gospodarczej na danym obszarze jest w wielu przypadkach wzrost dochodów i zatrudnienia w innych podmiotach czy też zwiększenie wpływów z tytułu wpływu podatków do samorządów lokalnych - efekty mnożnikowe. Wyróżnia się dwa rodzaje efektów mnożnikowych, tj.: efekty zaopatrzeniowe oraz efekty dochodowe (rys.1).

Mechanizm dochodowych i zaopatrzeniowych efektów mnożnikowych

Źródło: B. Domański i K. Gwosdz (red), *Dziesięć lat doświadczeń pierwszej polskiej specjalnej strefy ekonomicznej, Mielec 1995-2005*, ARP, Kraków 2005, str. 91.

Efekty zaopatrzeniowe wynikają z dodatkowego popytu, tworzonego przez nowopowstałe lub rozwijające się przedsiębiorstwa, umożliwiające wzrost firm, które są dostawcami dóbr i usług. Efekty dochodowe są skutkiem zwiększenia się siły nabywczej ludności poprzez wynagrodzenia pracowników, a co za tym idzie przyczyniają się do rozwoju firm zaspokajających potrzeby konsumpcyjne. Za pośrednictwem dodatkowego zapotrzebowania na produkty i usługi rozwój jednych firm uwidacznia się w postaci rozwoju innych podmiotów gospodarczych, które również stwarzają większy popyt, wywołując tym samym kolejny rząd efektów mnożnikowych. Siła i zasięg efektów mnożnikowych zależy nie tylko od branży, rozmiarów, czy też cech przedsiębiorstwa wywołującego zmianę, ale również od zdolności lokalnych podmiotów do zaspokojenia popytu zgłaszanego przez firmę

działającą w strefie. Zdolność lokalnych podmiotów, lub inaczej ich aktywność, może być wsparta działaniami lokalnych władz samorządowych.

Najbardziej pożądaną sytuacją z punktu widzenia rozwoju gospodarczego regionu, która zakłada trwałość lokalizacji w czasie jest nawiązanie współpracy inwestora strefowego z podmiotami lokalnymi i regionalnymi. Dochodzi wówczas do jego zakorzenienia w otoczeniu. Należy również zauważyć, że zakładane na terenach specjalnych stref ekonomicznych przedsiębiorstwa tworząc nowe miejsca pracy generują zapotrzebowanie na produkty lub usługi wytwarzane lub oferowane na terenach sąsiednich. Na każde 1000 miejsc pracy w strefie ekonomicznej powstaje kolejnych 350 w jej otoczeniu (Kozaczka, 2008, s. 159). Ma to pozytywny wpływ na koniunkturę całego regionu.

Streszczenie

Dyskusje społeczne i próby zmian w obszarach silnie zdegradowanych poprzednim ustrojem doprowadziły na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku do powołania w Polsce obszarów uprzywilejowanych. Miały one promować nowe technologie oraz innowacyjny przemysł.

Celem pracy jest ocena korzyści płynących z funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych. Szczególną uwagę zwrócono na narzędzia skierowane do przedsiębiorców, które mają na celu zachęcić ich do lokowania swoich inwestycji na terenach stref oraz czynniki wpływające na rozwój regionów, w których działają specjalne strefy ekonomiczne.

Summary

In the early 90s of the twentieth century many public discussions and attempts of changes about areas strongly devastated by the previous political system were taking place in Poland. They led to appointing privileged areas where new technologies and the innovative industry are promoting.

The purpose of this work is to assess the benefits from the functioning of the special economic zones. Particular attention is paid to the direct instruments which were supposed to encourage entrepreneurs to invest in special economic zones. The same importance is given to the factors influencing the development of the regions where the special economic zones are working.

Bibliografia

- Bakier B., *Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna jako innowacyjny instrument aktywizacji regionu*, [w:] B. Bakier, K. Meredyk, J. Sikorski, *Mikroekonomiczne aspekty innowacyjności*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Suwałkach, Instytut Humanistyczno-Ekonomiczny, Suwałki 2010, ISBN 978-83-928525-8-2.
- Budzowski K., Światowiec J., *Przesłanki tworzenia i warunki funkcjonowania stref uprzywilejowanych*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, nr 501, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1997, ISSN 1898-6447.
- Domański B., Gwosdz K., (red.) *Dziesięć lat doświadczeń pierwszej polskiej specjalnej strefy ekonomicznej. Mielec 1995-2005*, IGiGP UJ Kraków & ARP o/Mielec 2005, ISBN 83-88424-45-9.
- Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2013, Pobrano z: <http://bip.mg.gov.pl/files/upload/18428/RAPORT1.pdf>.
- Kozaczka M., *Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce 1995-2007*, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Stalowa Wola 2008, ISBN 978-83-61307-16-7.

Kwapich-Lenik E., Ofmański N., Nowak W., *Specjalne strefy ekonomiczne*, Raport z badania opinii wraz z komentarzem, Warszawa 2011, Pobrano z: http://www.coi.kujawsko-pomorskie.pl/zasoby/File/artykuly_prasa/Raport%20Polacy%20a%20specjalne%20strefy%20ekonomiczne%20-%20On%20Board%20PR%20Ecco%20Network%20.pdf.

Pilarska C., *Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2009, ISBN 978-83-7252-437-9.

Specjalne strefy ekonomiczne będą funkcjonowały do 2026 r., Ministerstwo Gospodarki, Pobrano z: <http://www.mg.gov.pl/node/18841>.

Ustawa z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych, Dz. U. 2007 nr 42 poz. 274.

www.europark.com.pl

www.invest-park.com.pl

www.ksse.com.pl

www.kssse.pl

www.paiz.gov.pl/strefa_inwestora/sse

www.sse.com.pl

www.sse.krakow.pl

www.sse.lodz.pl

www.sse.slupsk.pl

www.ssemp.pl

www.ssse.com.pl

www.strefa.gda.pl

www.strefa-legnica.com

www.tsse.pl

www.wmsse.com.pl

Ewelina Radzik

Anna Skalniak

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu

ZNACZENIE INWESTYCJI W ROZWOJU MIASTA I GMINY UZDROWISKOWEJ MUSZYNA

Wstęp

W dobie XX wieku gminy zaczęły napotykać na coraz większe problemy demograficzne, społeczne i ekonomiczne. Aby im sprostać należało podejmować odpowiednie działania, w tym trafne i niejednokrotnie ryzykowne inwestycje. Przykładem niewątpliwie dużego znaczenia inwestycji w rozwoju miasta i gminy jest Muszyna, która obecnie zajmuje 4 miejsce w rankingu Gmin Małopolski² corocznie organizowanym przez Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji oraz Urząd Statystyczny w Krakowie. Ponadto Muszyna jest liderem pozyskiwania środków z Unii Europejskiej w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Celem artykułu jest ocena wpływu inwestycji na rozwój gminy Muszyna.

1. Istota i znaczenie inwestycji w rozwoju lokalnym

Inwestycje są niezbędne do prawidłowego funkcjonowania gospodarczego szczebla lokalnego. Stają się one podstawą jego rozwoju. Rozwój należy rozumieć jako „długotrwały proces ukierunkowanych zmian, w którym można wyróżnić następujące po sobie prawidłowo etapy przemian (fazy rozwojowe) danego obiektu, wykazujące różnicowanie się tego obiektu pod określonym względem; ma charakter postępowy, jeśli w jego wyniku powstaje nowa, wyższa jakość” (Karwowski, 1982, s. 672). Odnosząc to pojęcie do samorządu gminnego, rozwój gminy przedstawia się jako proces zmian strukturalnych, prowadzących do ulepszenia infrastruktury technicznej i społecznej, zwiększenie zamożności społeczności lokalnej oraz osiągnięcie wyższej wartości majątku gminnego (Hermaszewski, s. 1).

Każda gmina przed wdrożeniem planu zrównoważonego rozwoju musi podjąć przygotowania, przede wszystkim na poziomie politycznym i społecznym (Giordano, 2005, s. 15). Zadanie to spoczywa na wójcie (burmistrzu, prezydencie miasta), radnych, ale również na mieszkańcach gminy. Wdrażanie takiego planu można podzielić na kilka etapów. Pierwszym etapem polityki rozwoju lokalnego jest sformułowanie celów. Literatura przedmiotu najczęściej wymienia trzy podstawowe cele polityki rozwoju, tj.: tworzenie miejsc pracy, które pozwolą ludziom utrzymać odpowiedni poziom życia, uzyskanie lokalnej stabilności gospodarczej oraz stworzenie zróżnicowanej bazy ekonomicznej danego układu lokalnego, odpornej na zakłócenia w niektórych sektorach czy dziedzinach gospodarowania (Czornik, 1998, s. 52).

Kolejnym etapem polityki rozwoju staje się wybór strategii działania, które będzie zmierzało do lokalnego rozwoju gospodarczego. Selekcji z reguły dokonuje się pomiędzy poszukiwaniem i przyciąganiem przedsiębiorstw z zewnątrz, wspieraniem

---

² Ranking Gmin Małopolski 2013, Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, http://www.mistia.org.pl/pokaz_strone.php?s=635.

inicjatyw lokalnych prowadzących do tworzenia nowych działalności, a waloryzacją ekonomiczną zasobów lokalnych (Czornik, 1998, 53). Dokonany wybór skutkuje powstaniem i realizacją konkretnych projektów, które pozostają koordynowane przez osoby bądź instytucje odpowiedzialne za spójność projektu z założeniami strategii.

Niewątpliwie ważnym ogniwem rozwoju lokalnego jest także samorząd terytorialny. Dana jednostka jest bezpośrednim uczestnikiem życia gospodarczego w ściśle podanym zakresie oraz jest też organizatorem i podmiotem pobudzającym działalność gospodarczą w szerszym wymiarze na swoim terenie działania.

W praktyce często realizacja celów rozwojowych spotyka się z licznymi barierami. Zadaniem władz lokalnych jest ich pokonywanie lub niedopuszczenie do ich powstania. Według A. Myny, czynnikami utrudniającymi bądź uniemożliwiającymi rozwój lokalny są (1998):

- czynniki powszechne (systemowe), dotyczące na ogół wszystkich gmin, np. bariera ustrojowo-ideologiczna,
- czynniki zróżnicowane przestrzenne, np. bariera infrastruktury społecznej.

Racjonalne inwestycje zapewniają sprawne funkcjonowanie i rozwój gmin. Warunkiem uzyskania odpowiedniego poziomu gospodarczego staje się także zaspokajanie różnorodnych potrzeb społeczności lokalnej, zarówno w krótkiej, jak i długiej perspektywie czasu. Potrzeby te zostały określone przez J. Paryską jako: egzystencjalne, rezydencjalne, kulturalne, społeczne i rozwojowe (2001, s. 41).

Należy podkreślić, że aby inwestycje samorządowe spełniały swoją funkcję w rozwoju lokalnym muszą stanowić jeden z elementów polityki inwestycyjnej gminy. Obecna sytuacja społeczno - gospodarcza sprawia, że sprawne funkcjonowanie nowoczesnych gospodarek staje się wręcz niemożliwe w przypadku braku inwestycji.

2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza miasta i gminy Muszyna

Gmina miejsko-wiejska Muszyna położona jest w województwie małopolskim, w powiecie nowosądeckim. Sąsiaduje z gminami, tj.: Krynica-Zdrój, Łabowa i Piwniczna-Zdrój. Siedzibą gminy jest miasto Muszyna. W odniesieniu do geograficznego położenia, gmina Muszyna leży w dolinie rzeki Poprad i dwóch jej dopływów, tj.: potoków Szczawnik oraz Muszynka. Jej naturalną granicą od strony północnej jest pasmo Jaworzyny (Wolna encyklopedia, *Muszyna*).

Gmina posiada status miasta i gminy uzdrowiskowej, uchwalony na podstawie ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) (*Uchwała rady Miasta i Gminy...*, 2012). Wiąże się to z koniecznością posiadania złóż naturalnych surowców leczniczych o potwierdzonych właściwościach leczniczych. Obszar musi być wyposażony w zakłady i urządzenia lecznictwa uzdrowiskowego, a także infrastrukturę techniczną w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej, transportu zbiorowego, usuwania odpadów. Panujący klimat musi charakteryzować się właściwościami leczniczymi.

Jak już wspomniano Muszyna posiada cenne bogactwa naturalne jakim są zasoby leczniczych wód mineralnych, które wykorzystywane są do kuracji pitnej, kąpeli oraz aeroterapii w ośrodkach sanatoryjnych. Zasoby wód mineralnych zawierają biopierwiastki, tj.: magnez, wapń, sód, potas, żelazo, selen czy lit.

W skład gminy wchodzi trzy uzdrowiska: Muszyna, Złockie i Żegiestów. Uzdrowisko Muszyńskie oferuje turystom możliwość pobytu w sanatoriach, zakładach przyrodoleczniczych, pensjonatach i licznych domach wypoczynkowych. W uzdrowiskach atrakcją jest możliwość bezpłatnego korzystania z ogólnodostępnych pijalni wód mineralnych, jak również z sezonowych punktów czerpalnych wód mineralnych. Dodatkowymi atrakcjami w gminie jest kompleks basenów oraz lodowisko. Warto również wspomnieć o pieszych i rowerowych szlakach turystycznych, kortach tenisowych, krytym basenie oraz miasteczku wodnym. Innowacyjnym zagospodarowaniem terenu są również ogrody zmysłów (Miasto i gmina uzdrowiskowa Muszyna, *Największe w Polsce ogrody sensoryczne*).

Do kolejnych walorów turystycznych należy dodać wyciągi narciarskie funkcjonujące w Powroźniku, Szczawniku Złockim, Jastrzębiku i Żegiestowie, narciarskie trasy biegowe w Złockim oraz ruiny zamku starostów Państwa Muszyńskiego z XIV wieku, podzamkowy zespół dworski XVIII/ XIX, barokowy kościół obronny pw. św. Józefa z XVII wieku z rzeźbami gotyckimi, cmentarz żydowski oraz zabytkowy zespół domów mieszczańskich z przełomu XIX i XX wieku.

3. Inwestycje w gminie Muszyna

Inwestycje w gminie Muszyna mają istotne znaczenie ze względu na rozwój, zwiększenie ruchu turystycznego, jak również poprawę jakości życia mieszkańców gminy. Znaczna część inwestycji na terenie gminy Muszyna współfinansowane były ze środków pomocowych Unii Europejskiej, w tym szczególnie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Jednym z zakończonych projektów na terenie gminy była budowa miejskiego parku zdrojowego „Bazta”. Projekt realizowany był od maja 2010 r. do stycznia 2013 roku. Wartość projektu wyniosła 7105702,48 zł. W ramach tego przedsięwzięcia wybudowano ogólnodostępną pijalnię wody mineralnej wraz z zagospodarowaniem terenu wokół. Odnowione zostały także ścieżki prowadzące na szczyt wzgórza, gdzie najważniejszym elementem są zrekonstruowane ruiny zamku podkreślające historyczny charakter uzdrowiska. Istotnym elementem projektu było stworzenie wzdłuż potoku Szczawnik ścieżki zdrowia, przy której umieszczone zostały tablice informacyjne zawierające również opis w języku Braille’a (Miasto i gmina uzdrowiskowa Muszyna, *Budowa miejskiego parku zdrojowego*).

Kolejnym zrealizowanym projektem na terenie Muszyny jest powstały w 2010 roku zespół basenów, jako uzupełnienie oferty turystyczno-rekreacyjnej uzdrowiska w celu zwiększenia ruchu turystycznego. Inwestycja ta otrzymała również wsparcie z budżetu państwa. Całkowita wartość wyniosła 12 018 688, 63 zł (Miasto i gmina uzdrowiskowa Muszyna, *Budowa zespołu basenów...*).

Na terenie Zapopradzia został wybudowany Park Zdrojowy o wartości 6 634 151, 80 zł. Powstał tam trakt pieszo-rowerowy z elementami małej architektury oraz altana grillowa. Drugim elementem tej inwestycji było stworzenie nad aleją Zdrojową sześciu ogrodów sensorycznych, które poza funkcją rekreacyjną pełnią również funkcje nauki i terapii dla osób niepełnosprawnych i dzieci (Miasto i gmina uzdrowiskowa Muszyna, *Budowa parku zdrojowego...*).

W 2013 roku rozpoczęto realizację inwestycji w Muszynie - stawy rekreacyjne i ogród miłości. Wartość realizowanego projektu szacowana jest na ponad 2,3 mln zł. W rejonie pijalni wody mineralnej "Antoni" planowana jest budowa alejek spacerowych z kącikami wypoczynkowymi, stylowych elementów małej architektury oraz stawów z molo i mostkiem. Projekt przewiduje również budowę nad wodą platformy widokowej z przeszkleniami w dnie (Nowy Sącz nasze miasto, *Inwestycje Muszyna...*)

Istotną inwestycją realizowaną w Muszynie jest budowa obwodnicy, która ma wyprowadzić ruch samochodowy z zabytkowego centrum Muszyny w kierunku Żegiestowa i Piwnicznej-Zdroju oraz przejścia granicznego w Leluchowie. Przy obwodnicy powstaną również dwa duże parkingi, zmodernizowane zostaną także istniejące obiekty m.in. przejazdy kolejowe, ogrodzenia, zjazdy, przepusty i system kanalizacyjny. Jest to najdroższa z dotychczasowych inwestycji wykonywanych na terenie gminy, jej koszt to 27 829 718,33 zł (Miasto i gmina uzdrowskowa Muszyna, *Obwodnica Muszyny.....*).

Burmistrz Miasta i Gminy Uzdrowskiej Muszyna podjął działania związane z realizacją inwestycji, która obejmuje budowę krytego stoku narciarskiego, parkingów, stoku otwartego (w okresie zimowym), rynny snowboardowej, obiektu gastronomii, systemu sztucznego naśnieżania oraz rezerwacji i informacji elektronicznej. Do obsługi urządzeń posłuży energia z zamontowanych na dachu baterii fotowoltaicznych. Budowa inwestycji przewidziana jest na lata 2013-2020, zaś szacowany koszt to 120-150 mln zł.

Zakończenie

Podsumowując działalność rozwojową gminy Muszyna należy podkreślić, iż region cały czas zwiększa liczbę realizowanych inwestycji na swoim terenie co wpływa na wzrost nowych miejsc pracy. Utworzone miejsca pracy pozwalają mieszkańcom utrzymać odpowiedni poziom życia. Lokalna gospodarka dzięki trafnym inwestycjom utrzymuje stabilność, a zróżnicowana baza ekonomiczna staje się odporna na zakłócenia w niektórych sektorach.

Streszczenie

Gmina Muszyna stanowi dobry przykład zmian społeczno-gospodarczych. Przyczyniły się do tego liczne inwestycje, rozwój turystyki, walory turystyczno-przyrodnicze oraz położenie. Inwestycje na szczeblu lokalnym są niezbędne do prawidłowego funkcjonowania gospodarczo – ekonomicznego gminy.

Rozwój gminy widoczny jest poprzez proces zmian strukturalnych, prowadzących do ulepszenia infrastruktury technicznej i społecznej. Polityka rozwoju regionalnego rozpoczyna się od sformułowania celów, kolejnym etapem jest wybór strategii i realizacja konkretnych projektów. W praktyce spotyka się również bariery rozwojowe, które utrudniają lub uniemożliwiają rozwój lokalny.

Gmina Muszyna leży w dolinie rzeki Poprad, w województwie małopolskim. Siedzibą gminy jest miasto Muszyna, położone na wysokości 450 m.n.p.m. Jednym z najważniejszych atutów gminy jest jej status Miasta i Gminy Uzdrowskiej. Jest to związane z koniecznością posiadania złóż naturalnych surowców, urządzeń oraz zakładów lecznictwa uzdrowskiego. Panujący klimat charakteryzuje się

właściwościami leczniczymi. Do głównych bogactw zaliczane są zasoby wód mineralnych. Uzdrawisko oferuje turystom pobyt w sanatoriach, pensjonatach, możliwość bezpłatnego korzystania z pijalni wód. Inwestycje w gminie Muszyna mają istotne znaczenie dla jej mieszkańców ze względu na rozwój, zwiększenie ruchu turystycznego oraz poprawę jakości życia. Jednym z zakończonych projektów jest budowa parku zdrojowego „Baszta”. W ramach tego przedsięwzięcia wybudowano pijalnię wody, odnowiono ścieżki, zrekonstruowano ruiny zamku. Przy pomocy kolejnego projektu zrealizowano istotną inwestycję – wybudowano zespół basenów. Na terenie Zapopradzia powstał także Park Zdrojowy, w którym powstały ogrody sensoryczne. Obecnie w trakcie realizacji są stawy rekreacyjne i ogród miłości. Istotną inwestycją jest również realizowana budowa obwodnicy. Na terenie gminy Muszyna planowana jest również budowa krytego stoku narciarskiego.

Muszyna dzięki swym działaniom spełnia wcześniej określone cele, w związku z czym powstają nowe miejsca pracy, wzrasta poziom życia, a gospodarka utrzymuje stabilność.

Summary

Muszyna community was chosen as a good example of socio-economic changes. This was due to investments, the development of tourism, tourist values and location. Local investments are necessary for the proper functioning of the economy. Community development is presented as a process of structural changes that lead to improvement of technical and social infrastructure. Policy development begins with the formulation purposes. The next step is to choose the strategy and implementation of projects. In practice, there are also a developmental barriers that hinder or prevent the development of the Local.

Muszyna community lies in the valley of the river Poprad and the Małopolska province. Seat of the municipality is the town of Muszyna, located at an altitude of 450 meters above sea level and in the area of the Popradzki National Park. The most important asset of the municipality is the status of the Municipal Health Resort. This is due to the need to have deposits of natural resources, plant health resort and the right equipment. The prevailing climate is characterized by medicinal properties . The main resources are classified mineral resources. The spa offers visitors stay in sanatoriums, pensions, free use of the pump room.

Investments in the Municipality of Muszyna are important because of the development, increase tourism and improve the quality of life for residents. One of the completed projects is the construction of the spa park “Baszta”. As part of this project was built Pump Room, refurbished track, reconstructed ruins of the castle. In another project built swimming complex. On the area of Zapopradzia was also created Spa Park, which includes sensory gardens. Now in progress are recreational ponds and garden of love. A significant investment is also implemented the construction of the ring road. There will also be a future-proof investment : building an indoor ski slope. Regional policy Muszyny certainly meets the basic goals. Create jobs , increase the standard of living and the economy remains stable .

Bibliografia

- Czornik M., *Promocja miasta*, Wydawnictwo Uczelniane Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego, Katowice 1998 r., ISBN 83-7246- 816-8.
- Giordano K., *Planowanie zrównoważonego rozwoju gminy w praktyce*, wyd. KUL, Lublin 2005, ISBN 83-7363-419-3.
- Hermaszewski J., *Istota inwestycji lokalnych i ich rola w rozwoju gminy*. Pobrano z: <http://hermaszewski.glogow.pl/wp-content/uploads/2011/03/Istota-inwestycji.pdf>.
- Karwowski A. (red), *Encyklopedia Popularna PWN*, PWN, Warszawa 1982.
- Budowa miejskiego parku zdrojowego*, Miasto i gmina uzdrowiskowa Muszyna, Pobrano z: http://www.muszyna.pl/pl/42945/0/Budowa_Miejskiego_Parku_Zdrojowego_%E2%80%9EBaszta%E2%80%9D_w_Uzdrowisku_Muszyna.html.
- Budowa parku zdrojowego Zapopradzie w uzdrowisku Muszyna*), Miasto i gmina uzdrowiskowa Muszyna, Pobrano z: http://www.muszyna.pl/pl/63204/0/Budowa_Parku_Zdrojowego_Zapopradzie_w_Uzdrowisku_Muszyna.html.
- Budowa zespołu basenów w Muszynie jako uzupełnienie kompleksowej oferty turystyczno-rekreacyjnej*, Miasto i gmina uzdrowiskowa Muszyna, Pobrano z: http://www.muszyna.pl/pl/35678/0/Budowa_zespolu_basenow_w_Muszynie_jako_uzupelnienie_kompleksowej_oferty_turystyczno-rekreacyjnej_Uzd.html.
- Największe w Polsce ogrody sensoryczne (ogrody zmysłów)*, Miasto i gmina uzdrowiskowa Muszyna, Pobrano z: <http://www.muszyna.pl/pl/46846/0/Atrakcje.html>.
- Obwodnica Muszyny*, Miasto i gmina uzdrowiskowa Muszyna, Pobrano z: http://www.muszyna.pl/pl/47817/0/%E2%80%9EObwodnica_Muszyny%E2%80%9EDuporzadkowanie_ruchu_w_centrum_Muszyny_budowa_drogi_odbarczajacej_w_kierunku.html.
- Myna A., *Rozwój lokalny, regionalne strategie rozwoju, regionalizacja*. Samorząd terytorialny, 1998, nr 11.
- Inwestycje Muszyna: stawy rekreacyjne i ogród miłości będą kusić turystów*, Nowy Sącz nasze miasto, Pobrano z: <http://nowysacz.naszemiasto.pl/artukul/1864546,inwestycje-muszyna-stawy-rekreacyjne-i-ogrod-milosci-beda,id,t.html>.
- Parysek J., *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wyd. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 2001 r., ISBN 83-232-0796-8.
- Ranking Gmin Małopolski 2013, Małopolski Instytutu Samorządu Terytorialnego i Administracji, http://www.mistia.org.pl/pokaz_strone.php?s=635.
- Uchwała Nr XVII.237.2012 Rady Miasta i Gminy Uzdrawiskowej Muszyna z dnia 26 stycznia 2012 r. w sprawie uchwalenia Statutu Miasta i Gminy Uzdrawiskowej Muszyna, Pobrano z: http://www.muszyna.pl/pl/13645/0/Statut_MiGU.html.
- Muszyna*, Wolna encyklopedia, Pobrano z: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Muszyna>.

DETERMINANTY ROZWOJU GMIN WIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE GMINY ZABIERZÓW

Wstęp

Gminą wiejską określa się gminę, która na swoim terytorium nie posiada miasta. Władzę wykonawczą w gminie sprawuje wójt. W procesie planowania rozwoju oraz kształtowania strategii gminy podstawowe znaczenie ma ocena uwarunkowań jej funkcjonowania obecnie oraz w przyszłości.

Determinantami rozwoju gminy są zarówno uwarunkowania, jak i czynniki mające wpływ na funkcjonowanie i rozwój gminy. Uwarunkowania w kontekście rozwoju gminy są to stałe (niezmienne) czynniki lub okoliczności decydujące o możliwościach funkcjonowania gminy i mające wpływ na jej rozwój. Czynniki należy postrzegać natomiast jako zmienne elementy (rzeczy) wpływające na funkcjonowanie gminy. Determinanty są to więc zmienne i niezmiennie uwarunkowania, wpływające w zasadniczy sposób na funkcjonowanie gminy (Bańko, 2007, s. 512).

Celem opracowania jest analiza determinant rozwoju gmin o charakterze wiejskim na przykładzie gminy Zabierzów.

1. Charakterystyka gminy Zabierzów

Gmina Zabierzów położona jest na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, oddalona od Krakowa o około 3 km w kierunku zachodnim. Liczy 24798 mieszkańców osiedlonych na 99,6 km² powierzchni³. W skład gminy wchodzi 23 sołectwa. Siedzibą gminy jest miejscowość Zabierzów.

Do wstępnej oceny kondycji gminy wykorzystano dwa rankingi gmin wiejskich. Jeden ranking przeprowadzany jest przez gazetę Rzeczpospolitą, w którym gmina Zabierzów po raz szósty znalazła się w ścisłej dziesiątce rankingu, drugi to ranking organizowany przez Związek Powiatów Polskich (ZPP). ZPP od 2003 roku organizuje ranking gmin wiejskich obejmujący wszystkie gminy z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (istnieje możliwość wykreślenia gminy na specjalne życzenie władz) (*Ranking gmin.....*). W 2006 r. gmina Zabierzów zajmowała w nim 178 miejsce, od 2009 roku gmina mieści się w pierwszej dziesiątce. Z każdym rokiem kryteria rankingu stają się coraz bardziej złożone. Początkowo ocenie podlegało jedynie prowadzenie strony internetowej oraz popularyzacja ZPP, natomiast ranking za rok 2012 powstał na podstawie wielu kryteriów, takich jak (*Regulamin rankingu gmin wiejskich*, 2012, §7):

- działania proinwestycyjne i prorozwojowe,
- rozwiązania poprawiające jakość obsługi mieszkańca,
- rozwój społeczeństwa informacyjnego,
- rozwój społeczeństwa obywatelskiego,

---

³dane za 2012 rok, *Baza demografia*, GUS, Pobrano z:

<http://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/CustomSelectData.aspx?s=lud&y=2012&t=00/12/06/162>

- umacnianie systemów zarządzania bezpieczeństwem urzędu,
- promocja rozwiązań z zakresu ochrony zdrowia i pomocy społecznej,
- wspieranie działań na rzecz społecznej gospodarki rynkowej,
- promocja rozwiązań ekoenergetycznych i proekonomicznych,
- współpraca krajowa i międzynarodowa,
- działania promocyjne.

Do oceny brane są więc dane z wielu poziomów funkcjonowania gminy. Kontrowersje w obiektywnej ocenie rankingu może jedynie wzbudzać przyznawanie punktów za takie kryteria, jak: założenie e-maila nadanego przez ZPP, uzyskanie tytułu laureata lub otrzymanie wyróżnienia w konkursie "Samorządowy Lider Zarządzania 2012" i udział w forach tematycznych organizowanych przez Związek Powiatów Polskich. Miejsca osiągnięte przez gminę Zabierzów w rankingach organizowanych przez ZPP i Rzeczpospolitą przedstawia tabela 1.

Tabela 1.

Zestawienie miejsc gminy Zabierzów w rankingach gmin wiejskich prowadzonych przez ZPP i Rzeczpospolitą w latach 2006 - 2013

Rok	Jednostka przeprowadzająca ranking	
	ZPP	Rzeczpospolita
2006	178	-
2007	152	-
2008	86	7
2009	4	4
2010	3	1
2011	8	2
2012	6	4
2013	4	4

- Nie był przeprowadzany ranking

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rankingi gmin i powiatów, Gminy wiejskie w latach 2003-2012*, <http://archiwum.zpp.pl/index.php?path=main/glowna/ranking/gminy>, *Ranking gmin w roku 2013*, <https://www.zpp.pl/gminywiejskie>, <http://zabierzow.org.pl/samorzad/wojt/wojt-gminy>.

Wysokie miejsca w rankingach świadczą o właściwie prowadzonej strategii rozwoju gminy Zabierzów.

2. Czynniki rozwoju gminy Zabierzów

2.1. Uwarunkowania geograficzne

Położenie gminy jest uwarunkowaniem rozwoju, na który gmina nie ma wpływu. Rodzaj gleby, odległość od morza czy złoża mineralne od wieków decydowały o funkcjonowaniu obszaru. Często coraz większe znaczenie ma alokacja dużych miast i metropolii, które rozrastając się wpływają na mniejsze wokół jednostki terytorialne.

Gmina Zabierzów położona jest w południowej części Jury Krakowsko-Częstochowskiej w bliskim sąsiedztwie Krakowa. Osadzona jest na skale wapiennej, na której występują liczne ostańce wapienne wzbogacające krajobraz. Przez tereny

gminy prowadzi wiele ważnych szlaków komunikacyjnych: droga krajowa nr 79, autostrada A4, linia kolejowa E30 łącząca Niemcy i Ukrainę. Ponadto na terenie gminy mieści się międzynarodowy port lotniczy im. Jana Pawła II Kraków-Balice. Wszystkie te elementy komunikacji i transportu odgrywają kluczową rolę w działaniach rozwojowych gminy. Gmina Zabierzów jest zbudowana niemal w osi drogi nr 79, która w skali globalnej łączy m.in. miasta Kraków i Katowice, lokalnie jest głównym traktem łączącym większość miejscowości w gminie (Hapanowicz, Piwowarski, 2009, s. 7). Przy jej trasie mieszczą się m.in. Kraków Business Park – jedno z najnowocześniejszych centrów biurowych, FoodCare – firma z branży spożywczej do 2008 działająca pod nazwą Gellwe. Droga stanowi dogodny dojazd do wszystkich instytucji znajdujących się w Zabierzowie. Jednak ze względu na coraz bardziej nasilający się ruch transportowy stwarza zagrożenie dla życia i zdrowia mieszkańców. Wzmożony ruch transportowy spowodowany jest wysokimi opłatami za przejazd autostradą (A4), co skutkuje wybieraniem przez kierowców alternatywnych tras. Wywołuje to protesty mieszkańców, którzy domagają się powstania obwodnicy, omijającej Zabierzów. Rozwiązaniem, jakie dotychczas zastosowano jest wprowadzenie elektronicznego systemu ViaToll, czyli opłat od samochodów ciężarowych i autokarów. Czyni to drogę mniej korzystną dla kierowców, w przypadku autokarów efekt ten nie jest do końca korzystny, ponieważ zmniejsza podaż form komunikacji. Drugim wyjściem jest podwyżka cen biletów, co oczywiście wiąże się z niezadowoleniem mieszkańców.

Drugim szlakiem komunikacyjnym, odgrywającym dużą rolę w rozwoju gminy jest kolej. Na terenie gminy znajdują się 2 przystanki kolejowe, jeden prywatny i jeden państwowy. Prywatny powstał wraz z budową Kraków Business Park i został ufundowany przez właścicieli. Połączenie kolejowe stanowi obecnie najszybszy dojazd do tego obiektu zarówno z aglomeracji krakowskiej, jak i śląskiej. Planowane powstanie Szybkiej Kolei Aglomeracyjnej mającej połączyć miejscowości aglomeracji krakowskiej (Skawinę, Tarnów, Wieliczkę czy Trzebinę) może odegrać istotną rolę w rozwoju gminy Zabierzów, bowiem wszystkie trasy Szybkiej Kolei będą przebiegać przez Dworzec Główny w Krakowie, co połączy tereny gminy Zabierzów z innymi miejscowościami.

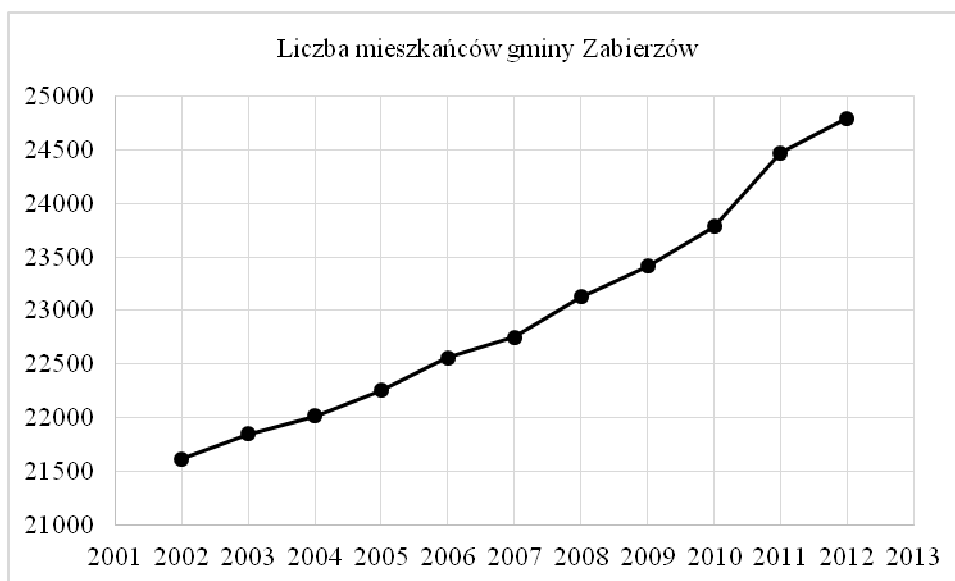
Największym ośrodkiem komunikacyjnym znajdującym się na terenie gminy w miejscowości Balice jest Międzynarodowy Port Lotniczy im. Jana Pawła II Kraków-Balice. Port ten jest drugim po lotnisku im. F. Chopina w Warszawie lotniskiem obsługującym największą liczbę pasażerów. W 2012 r. port obsłużył 3438 tys. podróżnych. Od 2006 r. lotnisko ma bezpośrednie połączenie z Dworcem Głównym w Krakowie. Powoduje to zacieśnienie współpracy pomiędzy gminą Zabierzów a gminą Kraków. Jeszcze do niedawna pomiędzy Krakowem, a gminą Zabierzów znajdowały się niezagospodarowane tereny. Obecnie na terenach tych wybudowano wiele sklepów wielkopowierzchniowych oraz hoteli. Aktualnie tereny te wchodziły w skład nieformalnej aglomeracji krakowskiej.

Położenie gminy Zabierzów powoduje, że jest ona ważnym i wartościowym miejscem wypoczynku mieszkańców Krakowa. Ponad połowa jej terenów leży w obszarze Jurajskich Parków Krajobrazowych (ponad 62%), bogatych pod względem walorów przyrodniczych (Hapanowicz, Piwowarski, 2009, s. 9). Szczególną atrakcją są licznie występujące Dolinki Podkrakowskie, w tym Bolechowicka i Kobyłańska.

Dolina Będkowska jest miejscem współorganizowanych przez gminę Zabierzów imprez, tj.: Jurajskie Wyścigi w Kolarstwie Górskim, Rowerowa Familiada z Wójtem Gminy Zabierzów, Jurajski Półmaraton, Biegi po Dolinie Będkowskiej. W ramach imprez letnich niemal w każdej z wsi odbywają się dożynki i festyny plenerowe. Inwestycją potrzebną dla rozwoju turystyki w regionie jest budowa i właściwe oznakowanie parkingów tak, aby ułatwić postój zmotoryzowanym turystom.

2.2. Czynniki demograficzne

Mimo, iż przyrost naturalny za 2012 r. wyniósł -1,68 ‰ (Statystyczne Vademecum Samorządowca, 2012) liczba mieszkańców gminy Zabierzów w ostatnim dziesięcioleciu wzrosła o niemal 15%. Jest to spowodowane wysokim wskaźnikiem migracji: 320 osób w 2002 r., 261 osób w 2005 r. i 331 osób w 2012 r. Spośród osób, które sprowadziły się na tereny gminy średnio 83% to osoby, które emigrowały z miast. Gmina Zabierzów osiąga piąty w kolejności wskaźnik salda migracji w całym województwie małopolskim. Wyższy wskaźnik osiągają gminy znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie Krakowa, takie jak: Zielonki, Wielka Wieś czy Michałowice. W latach 2002-2012 ludność gminy powiększyła się o 3168 mieszkańców (wykres 1).

Wykres 1. Liczba mieszkańców gminy Zabierzów w latach 2002-2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Pobrano z: <http://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/CustomSelect.aspx>

Na przestrzeni ostatnich lat coraz bardziej widoczna jest tendencja emigracji ludzi dużych miast do ościennych gmin traktujących takie miejsca jako „sypialnie” (Hapanowicz, Piwowarski, 2009, s. 14).

2.3. Czynniki ekonomiczne

Na terenie gminy Zabierzów dominuje przede wszystkim przemysł i usługi. Jest to głównie sektor małych i średnich firm, w których zatrudnienie jest niewielkie. Do

największych firm działających na terenie gminy należą: Międzynarodowy Port Lotniczy im. Jana Pawła II Kraków- Balice, ASPEL Zakład Elektroniki Medycznej, KOSD – Kopalnie Odkrywkowe Surowców Drogowych w Rudawie S.A., Fabryka Betonów Wibroprasowych, Foodcare Sp. z o. o.

Gospodarstwa rolne wykazują bardzo duże rozdrobnienie i głównie wytwarzają produkty na własne potrzeby, w mniejszej skali na sprzedaż (Hapanowicz, Piwowarski, 2009, s. 14).

2.3.1. Kraków Business Park

Kraków Business Park powstał w 1997 roku i wchodzi w skład krakowskiej specjalnej strefy ekonomicznej. Znajduje się on w miejscowości Zabierzów. Obecnie zatrudnia około 6 tysięcy pracowników, czyli ¼ wszystkich mieszkańców gminy. Centrum biznesowe jest nowoczesnym obiektem outsourcingowym w Polsce. Ponadto w Zabierzowie znajdują się oddziały firm takich jak Shell, HSBC, UBS, Amway, UPM czy Asseco. Strefa Krakowskiego Parku Technologicznego, jak i wszystkich stref ekonomicznych w Polsce zgodnie z ustawą ma działać do końca 2026 roku. Do tego okresu przedsiębiorstwa mają możliwość korzystania z wielu ulg i udogodnień, tj.: zwolnienia z płacenia podatku dochodowego CIT i PIT. Strefy ekonomiczne z jednej strony przyciągają zagranicznych inwestorów i tworzą nowe miejsca pracy, z drugiej strony niszczą wolny rynek. Stwarzają one dogodne warunki zagranicznym inwestorom bowiem nie płacą oni części podatków, kosztem lokalnych firm, które płacą owe podatki. Globalny kryzys, który zmusza firmy do oszczędności, powoduje, iż szukają one nowych lokalizacji nie tylko poza terenami gminy, ale także poza obszarem Polski. Zadaniem państwa i samorządów lokalnych jest opracowanie strategii mającej na celu zatrzymanie inwestorów poprzez stworzenie im dogodnych warunków ekonomicznych. Najbardziej prawdopodobnym rozwiązaniem jest przedłużenie działalności SSE o kolejne kilka lat.

2.3.2. Jurajska Izba Gospodarcza (JIG)

W grudniu 2001 r. została powołana Jurajska Izba Gospodarcza – organizacja samorządu gospodarczego, reprezentująca interesy zrzeszonych w niej przedsiębiorców wobec organów państwowych, organów samorządu terytorialnego, jak również wobec innych instytucji (*Jurajska Izba Gospodarcza.....*). Organizacja ta ma swoją siedzibę w Zabierzowie i skupia setki firm działających na terenie gminy Zabierzów, Krakowa oraz powiatu krakowskiego. JIG dba o interesy swoich członków oraz organizuje liczne atrakcje zarówno dla mieszkańców, jak i przyjezdnych gości.

2.4. Czynniki rozwojowe

2.4.1. Inwestycje

Gminy wydają swoje fundusze na inwestycje, które mają poprawić jakość życia w gminie oraz zachęcić potencjalnych inwestorów do prowadzenia swojej działalności właśnie na jej terenach. Można wyróżnić też inwestycje, które mają charakter typowo promocyjny oraz takie, które są ukierunkowane na pomoc dla mieszkańców.

Jedną z inwestycji, która miała na celu poprawę jakości życia mieszkańców gminy Zabierzów była realizowana przez kilka lat rozbudowa sieci kanalizacyjnej. W 2006 roku stopień skanalizowania gminy wynosił 50,9% (*Raport z wykonania*

programu..., 2012, s. 8). Oznaczało to, że prawie ½ gospodarstw nie była podłączona do sieci kanalizacyjnej. Powodowało to wiele problemów na różnych płaszczyznach, począwszy od zaniżenia standardu życia mieszkańców, aż po zagrożenie ekologiczne. Przy wyborze gruntów pod inwestycje jednym z kluczowych czynników są media. Ich brak przyczynia się do spadku inwestycji w gminie. Nie bez znaczenia pozostawał też fakt, że przez centralną część gminy przepływa rzeka Rudawa, drugie co do wielkości ujęcie wody dla Krakowa. Wadliwe szamba albo ich brak stwarzały poważne zagrożenie skażeniem wód gruntowych. Wartość inwestycji przeprowadzonych w latach 2008-2009 wynosiła ponad 14 mln złotych. Ponad 9 mln to wkład własny gminy. Na koniec roku 2011 systemem kanalizacji objęte było 76,3% mieszkańców, a w 2012 - 90,8% (*Prognoza oddziaływania na środowisko.....2013*, s. 21).

Inwestycjami poprawiającymi komfort życia mieszkańców gminy są również: rozbudowa szkół, budowa placów zabaw dla dzieci, rozbudowa sieci dróg, chodników oraz oświetlenia ulicznego. Gmina organizuje także akcje usuwania i wywożenia pokryć dachowych wykonanych z azbestu.

Wśród inwestycji turystycznych już zrealizowanych na terenie gminy jest projekt „Jurajski Raj”, którego celem jest wprowadzenie spójnej oferty atrakcji i usług turystycznych oraz działań promocyjnych. Są to zebrane i udostępniane informacje na temat obiektów noclegowych i gastronomicznych, zabytków oraz szlaków turystycznych w gminie. Projekt kosztował ponad 5 mln złotych, w tym 75% środków pochodziło z Unii Europejskiej. W ramach projektu powstało wiele elementów informacyjno-rekreacyjnych w postaci materiałów informacyjnych umieszczonych na tablicach oraz kompleksów drewnianych altanek z ławkami. Poza inwestycjami nastawionymi na promocję, gmina dba również o potrzeby lokalowe mieszkańców, dokonując przebudowy i przystosowania budynków komunalnych na mieszkania socjalne, a także wznosząc nowe budynki. Koszt inwestycji w 2011 roku wyniósł ponad 2 mln złotych.

W Zabierzowie, na ok. 2 hektarach powierzchni, tworzone jest centrum administracyjne. Budowa inwestycji ma zostać zakończona w 2014 roku. Zabierzów jako siedziba gminy potrzebuje miejsca reprezentatywnego, będącego jednocześnie miejscem spotkań i spacerów mieszkańców.

2.4.2. Strategia rozwoju

Rozwój gminy uwarunkowany jest stanem posiadanych funduszy. W celu zaspokojenia wszystkich potrzeb rozwojowych konieczne było stworzenie planu długookresowego, zwanego też strategią rozwoju. Cele zawarte w *Strategii* powinny być zgodne z kierunkiem rozwoju powiatu i województwa. W 2007 roku została zatwierdzona Strategia Rozwoju Gminy Zabierzów na lata 2007-2013. Za cel nadrzędny postawiono „wysoką jakość życia mieszkańców gminy Zabierzów”. Strategia ma za zadanie zrealizować cztery cele (*Strategia...*, 2007, s. 4):

- poprawa jakości życia w gminie,
- wzmocnienie tożsamości gminy,
- kształtowanie ładu przestrzennego i infrastrukturalnego,
- wspieranie rozwoju gospodarczego gminy.

Do realizacji każdego z celów zostały stworzone odpowiednie programy, w których określono kierunki działań służące do ich zrealizowania. Uporządkowanie

zadań i wytyczenie terminu ich wykonania pozwala później zweryfikować, czy dany cel został osiągnięty.

Obecnie Urząd Gminy Zabierzów we współpracy z Fundacją Rozwoju Demokracji Lokalnej Małopolskim Instytutem Samorządu Terytorialnego i Administracji rozpoczął prace nad Strategią Rozwoju Gminy Zabierzów na lata 2014-2020.

2.4.3. Zadłużenie

Cechą inwestycji jest to, że nakłady poniesione na ich realizację zwracają się dopiero po dłuższym okresie czasu. Jednak samego kosztu z reguły nie da się proporcjonalnie rozłożyć. Gmina Zabierzów w ostatnich 10 latach przeprowadziła wiele ważnych inwestycji, takich jak modernizacje dróg, szkół czy rozbudowa sieci kanalizacyjnej. Inwestycje te w swoim założeniu mają zachęcić ludność do osiedlania się na terenach gminy. Zwrot poniesionych kosztów rozciągnie się na lata. Zadłużenie gminy wzrasta. Jest to spowodowane kosztownymi inwestycjami zrealizowanymi na terenie gminy. Należy zaznaczyć, że inwestycje te często były współfinansowane przez Unię Europejską. Aby jednak móc zrealizować te inwestycje potrzebny jest wkład własny gminy. Pomimo, że UE finansuje ponad połowę kosztów realizowanej inwestycji, gmina musi najpierw pozyskać pieniądze na całą inwestycje. Unia Europejska zwraca środki dopiero po wykonaniu danego projektu. Duża relacja długu do dochodów budżetu częściej świadczy o przedsiębiorczości i dobrym gospodarowaniu kapitałem, aniżeli o złej kondycji finansowej gminy (tab. 2).

Tabela 2.

Zadłużenie Gminy Zabierzów

Rok	Stan zobowiązań gminy Zabierzów	Relacja długu do dochodów budżetu (w %)
2011	38 068 543	52,3
2010	34 217 007	49,9
2009	27 409 293	46,8
2008	19 115 295	34,2
2007	17 377 060	38,3
2006	15 576 258	36,4
2005	14 438 312	43,2
2004	10 679 123	34,0
2003	10 475 915	37,9

Zródło: Opracowanie własne na podstawie:

Protokół Nr XIV/2011 z Sesji Rady Gminy Zabierzów z dnia 25 listopada 2011 r., Pobrano z: <http://bip.malopolska.pl/ugzabierzow/Article/get/id,472644.html>, Strategia rozwoju Gminy Zabierzów na lata 2007-2013, Zabierzów, lipiec 2007, s. 27, Pobrano z: <http://zabierzow.org.pl/wp-content/uploads/2013/05/Strategia-Rozwoju-Gminy-Zabierzow-na-lata-2007-2013>

Zakończenie

Gmina Zabierzów posiada duży potencjał rozwojowy. Bliskie sąsiedztwo Krakowa zapewnia jej strategiczną lokalizację, stanowi bowiem sypialnię dla osób pracujących w Krakowie. Jest to cecha charakterystyczna dla gmin ościennych dużych miast. Miasta rozrastając się stwarzają coraz więcej miejsc pracy, ale coraz gorsze warunki mieszkaniowe. Rozbudowa infrastruktury, hałas, coraz większa emisja zanieczyszczeń powoduje wzrost napływu ludności do gmin podmiejskich.

Wraz z rozwojem przemysłu i wzrostem roli usług, duża część ludności zaczęła szukać pracy w miastach, co powodowało zanikanie gospodarstw typowo rolnych. W gminach takich jak Mogilany, Wielka Wieś, Zielonki czy Zabierzów, charakter wiejski gmin został praktycznie wyparty, rolnictwo stanowi niszową gałąź gospodarki. Tereny dawniej stanowiące pola uprawne zostały wyłączone z produkcji rolnej i przekwalifikowane na działki budowlane.

Gminy wiejskie, które położone są blisko miast muszą rywalizować w zachęcaniu ludności do osiedlania się na ich terenach. Bogactwo krajobrazu powoduje, że tereny gminy Zabierzów są często wybierane na weekendowy odpoczynek. Przyczyniają się do tego liczne ścieżki turystyczne zarówno piesze, jak i rowerowe. Potencjał turystyczny nie jest jednak w pełni wykorzystany. Brakuje odpowiedniej infrastruktury w postaci parkingów i punktów gastronomicznych. Gmina posiada dobrze ukształtowaną sieć mediów oraz jest dobrze skomunikowana z Krakowem. Wszystkie te atuty sprawiają, że liczba jej mieszkańców systematycznie się powiększa i w przyszłości ma szansę stać się integralną częścią Krakowa.

Streszczenie

Rozwój gmin wiejskich, do których zalicza się przedstawiona w artykule gmina Zabierzów, jest uzależniony od szeregu czynników, spośród których jedne mają pozytywny wpływ na rozwój gminy, zaś inne mogą w znacznym stopniu go ograniczać. Zidentyfikowanie uwarunkowań wpływających w zasadniczy sposób na proces rozwoju gminy jest istotne dla prawidłowego sformułowania strategicznych kierunków dalszego rozwoju gminy. Do determinant rozwoju gminy Zabierzów można zaliczyć uwarunkowania geograficzne, a także czynniki demograficzne, ekonomiczne oraz rozwojowe.

Summary

The development of rural communities, which include the article municipality Zabierzów, is dependent on a number of factors, some of which have a positive impact on the development of the municipality, while others can significantly reduce it. Identifying the determinants affecting fundamentally the process of development of the municipality is essential for the proper formulation of the strategic directions of further development. For determinants of the development of the municipality Zabierzów may include geographical, as well as demographic, economic, and development.

Bibliografia

- Bańko M., *Słownik Języka Polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2007, tom 1 s.291, tom 5, ISBN 978-83-01-15102-7.
- Główny Urząd Statystyczny, Pobrano z: <http://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/CustomSelectData.aspx?s=lud&y=2012&t=00/12/06/162>.
- Jurajska Izba Gospodarcza*, Pobrano z: <http://jig.krakow.pl/historia.html>.
- Hapanowicz P., Piwowarski S. (red), *Monografia Gminy Zabierzów*, Urząd Gminy Zabierzów 2009, ISBN 978-83-913222-2-2, Pobrano z: <http://zabierzow.org.pl/wp-content/uploads/2013/05/Monografia-wydanie-2010.pdf>.
- Prognoza oddziaływania na środowisko Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Zabierzów na lata 2012 – 2015, z perspektywą do roku 2019*, Małopolskie Biuro Konsultingowo – Marketingowe – ochrona środowiska s.c., Zabierzów, styczeń 2013, Pobrano z: <http://zabierzow.org.pl/wp-content/uploads/2013/05/Prognoza.pdf>.
- Protokół Nr XIV/2011 z Sesji Rady Gminy Zabierzów z dnia 25 listopada 2011 r.*, Pobrano z: <http://bip.malopolska.pl/ugzabierzow/Article/get/id,472644.html>.
- Ranking gmin wiejskich w roku 2012*, Pobrano z: <http://archiwum.zpp.pl/index.php?path=main/glowna/ranking/gminy&gtype=w&rok=2012>.
- Ranking gmin w roku 2013*, Pobrano z: <https://www.zpp.pl/gminywiejskie>.
- Rankingi gmin i powiatów, Gminy wiejskie w latach 2003-2012*, Pobrano z: <http://archiwum.zpp.pl/index.php?path=main/glowna/ranking/gminy>.
- Raport z wykonania programu ochrony środowiska gminy Zabierzów w lata 2008-2011*, Małopolskie Biuro Konsultingowo – Marketingowe – ochrona środowiska s.c., Zabierzów, maj 2012, Pobrano z: <http://zabierzow.org.pl/wp-content/uploads/2013/05/Raport-z-wykonania-POŚ-2010-2011.pdf>.
- Regulamin Rankingu gmin wiejskich na rok 2012, §7. Szczegółowa punktacja, Pobrano z: http://zpp.pl/sites/default/files/ranking_gmin_wiejskich_2012_0.pdf.
- Statystyczne Vademecum Samorządowca 2013, Gmina wiejska Zabierzów powiat krakowski*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Pobrano z: http://stat.gov.pl/vademecum/vademecum_malopolskie/portrety_gmin/powiat_krakowski/zabierzow.pdf.
- Strategia rozwoju Gminy Zabierzów na lata 2007-2013*, Zabierzów, lipiec 2007, Pobrano z: <http://zabierzow.org.pl/wp-content/uploads/2013/05/Strategia-Rozwoju-Gminy-Zabierzow-na-lata-2007-2013.pdf>.

Daniel Pokrzyk

Jakub Tarsa

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie

WSPIERANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI SZANSĄ DLA ROZWOJU REGIONÓW - AKADEMICKIE INKUBATORY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Wstęp

W ramach funkcjonowania Unii Europejskiej podejmowane są działania na rzecz równomiernego rozwoju krajów członkowskich. Jest to o tyle istotne, że wzrost ekonomiczny jest podstawą rozwoju w innych sferach życia, a jego miernikiem jest między innymi sytuacja przedsiębiorstw funkcjonujących w regionie.

Zgodnie z definicją M. A. Leśniewskiego: „rozwój regionalny jest procesem ekonomicznym polegającym na transformacji czynników i zasobów regionalnych w dobra i usługi, służącym podniesieniu różnych aspektów życia ludności” (Leśniewski, 2010, s. 54). Przedsiębiorczość jest jednym z tych czynników, który w znaczącym stopniu determinuje rozwój regionalny. Efekty tego wsparcia można szczególnie zauważyć w krajach Europy Zachodniej oraz USA, gdzie wieloletnie wsparcie dla przedsiębiorców przyczyniło się do gospodarczego i społecznego rozwoju tych państw.

Wspieranie przedsiębiorczości jest jednym z zasadniczych celów rozwoju regionalnego UE, a także każdego kraju będącego jej członkiem. Polska jest największym beneficjentem programów pomocowych Unii Europejskiej. Od 2004 roku wdraża projekty, których celem jest wspieranie działań przedsiębiorczych. Dzięki pomocy ze strony Unii Europejskiej w 2005 roku utworzono Fundację Polska Przedsiębiorcza, która przygotowała projekt pod nazwą Akademyckie Inkubatory Przedsiębiorczości. Celem projektu było stworzenie warunków i przestrzeni dla rozpoczynających działalność gospodarczą oraz motywacja młodych ludzi do realizacji własnych planów biznesowych.

Artykuł przedstawia wpływ przedsiębiorczości na rozwój regionu. Autorzy zaprezentowali również możliwości, z jakich mogą korzystać przedsiębiorcy uczestnicząc w programie oferowanym przez Akademyckie Inkubatory Przedsiębiorczości.

1. Przedsiębiorczość jako determinanta rozwoju regionalnego

Przedsiębiorczość definiuje się jako „cechę działania, podejmowanie przedsięwzięć gospodarczych, jak też tworzenie i rozwój przedsiębiorstw i środowisk przedsiębiorczości w regionie” (Klasik, 2006, s. 11). Zdolność ta wiąże się z dynamicznym działaniem, innowacyjnym, poszukiwaniem zmian i reagowaniem na nie, wykorzystywaniem szans oraz podejmowaniem ryzyka.

Przedsiębiorczość w dużej mierze odnosi się do rozwoju nowej aktywności gospodarczej, wyrażającej się powstawaniem nowych przedsiębiorstw, tworzeniem miejsc pracy oraz kreowaniem nowej wartości w regionie (Pakulska, 2010, s. 153).

Przedsiębiorczość ma odzwierciedlenie w działaniach podejmowanych przez przedsiębiorców, którzy tworzą kapitał społeczny regionu, zorientowanych nie tylko na zysk, ale również wspieranie rozwoju lokalnej społeczności.

Przedsiębiorczość stanowi jeden z głównych czynników rozwoju gospodarczego, obok infrastruktury technicznej, wykształcenia, postaw i motywacji. Pozwala to sądzić, że cecha ta jest istotną wartością w gospodarce, ponieważ uwidacznia się w działalności sektora małych i średnich przedsiębiorstw, który w stosunku do ogólnej liczby firm, stanowi najliczniejszą grupę podmiotów w gospodarce. To właśnie firmy z sektora MŚP najlepiej i najszybciej dostosowują się do zmieniających się warunków na rynku. Świadczy o tym fakt, że właściciele tych firm wykazują zdolności przedsiębiorcze. Fundamentem rozwoju w wielu krajach Unii Europejskiej, USA oraz Azji jest sektor MŚP. W wielu zestawieniach i analizach regionów uwzględnia się bardzo często kryterium aktywności małych i średnich przedsiębiorstw, mierzone liczebnością oraz wzrostem firm w regionie, okresem życia oraz poziomem efektywności ekonomicznej, nakładów inwestycyjnych, eksportu, itp. Tak przyjęte kryteria dają możliwość wyodrębnienia regionów o słabej, umiarkowanej czy też silnej przedsiębiorczości.

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw wpływa na rozwój regionalny poprzez różne aspekty swojej działalności. W ostatnim dziesięcioleciu charakteryzował go dynamiczny przyrost poziomu zatrudnienia, co wpłynęło pozytywnie na zmianę rynku pracy oraz na wzrost standardów i warunków życia ludności. Sektor ten wywiera również duży wpływ na rozwój lokalnych rynków sprzedaży wyrobów i usług dzięki ich dużej elastyczności i kreatywności, co pozwala im na skuteczne zaspokajanie potrzeb klientów takich rynków. Przedsiębiorstwa takie tworzą również pozytywne wzorce dla wzrostu przedsiębiorczości. Sukcesy firm dają dobry przykład innym, że można samodzielnie stworzyć firmę i funkcjonować na rynku. Sektor MŚP jest czynnikiem zwiększającym poziom konkurencji i innowacyjności regionu. Mimo, że dysponują one mniejszym poziomem zasobów to przeznaczanie coraz większej ilości środków na innowacje oraz rozwój potencjału technicznego, kadrowego i organizacyjnego sprawia, że stają się one konkurencyjne wobec większych przedsiębiorstw. Dodatkowym atutem dla sektora MŚP jest wspieranie rozwoju oświaty, kultury, sportu oraz innych dziedzin życia społecznego w sposób bezpośredni (np. finansowanie przedsięwzięć, dotowanie instytucji), jak i pośredni (np. płacenie podatków i innych świadczeń obowiązkowych, które zwiększają budżety samorządów lokalnych) (Lachiewicz, 2012, s. 49).

2. Samorządy terytorialne w procesie stymulowania rozwoju gospodarczego

Władze lokalne wspierając przedsiębiorcze działania mieszkańców realizują przedsięwzięcia na rzecz rozwoju regionu. Podtrzymywanie rozwoju gospodarczego oraz wspieranie przedsiębiorczości przez samorządy lokalne wiąże się ono przede wszystkim z uzależnieniem dochodów tychże jednostek od wpływów z podatków od osób prawnych i fizycznych, a więc od liczby i sytuacji ekonomicznej mieszkających i prowadzących działalność w regionie podatników. W ten sposób interes gospodarza terenu jest ściśle związany z interesem poszczególnych członków społeczności na danym obszarze, jakimi są podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Rozwój firm daje gwarancję pośrednio na rozwój regionu, w którym działają. Ważne jest, aby

wspieranie działań przedsiębiorczych stanowiło jeden z głównych celów samorządów, sprzyjając wykorzystaniu w pełni potencjału lokalnego oraz dostępnych środków zewnętrznych.

Samorzady terytorialne dysponują szeregiem instrumentów, które wykorzystują w procesie stymulowania przedsiębiorczości. Przy tworzeniu strategii rozwoju regionu i planu zagospodarowania przestrzennego duże znaczenie ma aspekt budowania przestrzeni dla rozwoju przedsiębiorstw oraz tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości na danym terenie. Ważne jest również dostosowywanie prawa do zmieniających się warunków rynkowych oraz tworzenie nowych uregulowań prawnych, które sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości. Wpływ na rozwój przedsiębiorczości mają również zmiany wysokości podatków i opłat oraz dostosowywanie cen za udostępniane mienie i świadczone usługi użyteczności publicznej sprzyjające przedsiębiorcom.

W strukturach samorządu istnieją jednostki organizacyjne będące do dyspozycji właścicieli firm, wśród których można wymienić Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości. Wsparciem dla przedsiębiorców jest odpowiednia infrastruktura i działania podejmowane na rzecz jej rozbudowy i unowocześniania. Samorzady terytorialne prowadzą działalność informacyjną oraz promocyjną na temat prowadzonych działań na rzecz wspierania przedsiębiorczości.

3. Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości

Ośrodki akademickie nieustannie przystosowują się do zmieniających się warunków na rynku. Jednym ze sposobów umożliwiających uczelniom partycypowanie w budowaniu gospodarki opartej na wiedzy jest wspieranie zachowań przedsiębiorczych wśród lokalnej społeczności za pośrednictwem inkubatorów przedsiębiorczości.

Tabela 1.

Charakterystyka inkubatorów - cele, pełnione funkcje i realizowane zadania

Cele	Wyjaśniają, dlaczego istnieje konieczność powoływania inkubatorów	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie przedsięwzięć cechujących się dużym potencjałem rozwojowym (tzw. „gazele biznesu”) - eliminowanie ryzyka związanego z potencjalną możliwością upadku - prowadzenie zyskowej działalności
Funkcje	Odzwierciedlają przesłanki dla zakładania biznesu	<ul style="list-style-type: none"> - promowanie rozwoju ekonomicznego - komercjalizacja technologii - wspieranie zachowań przedsiębiorczych
Zadania	Ukazują wartość, jaką oferują inkubatory	<ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie usług doradczych, mentoringu, dostępu do sieci zasobów - oferowanie przestrzeni biurowej i innych udogodnień o charakterze materialnym lub niematerialnym

Źródło: A. Marszałek, *Inkubatory przedsiębiorczości jako katalizatory wzrostu w regionie*, „E-mentor”, 2009/4, str. 19-26.

W ramach inkubatorów w Polsce działają Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości (AIP), do stworzenia których wytyczne zawiera Ustawa o szkolnictwie wyższym: *”W celu lepszego wykorzystania potencjału intelektualnego i technicznego uczelni oraz transferu wyników prac naukowych do gospodarki,*

powstałej firmy. Uzyskanie możliwości działania pod osobowością prawną Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości zwalnia przedsiębiorcę z konieczności rejestracji w urzędach, daje mu specjalne subkonto, pod którym może rozpocząć działalność bezpośrednio po zarejestrowaniu w AIP'ie. Ponadto usługa ta gwarantuje obsługę prawną, księgową i administracyjną firm, a także opłatę składek ZUS na zasadzie dobrowolności.

Kolejną usługą w pakiecie firma jest STARTUP CONTRACTS, w ramach której przedsiębiorca rozpoczynający współpracę z Akademickim Inkubatorem Przedsiębiorczości ma możliwość kontaktów handlowych z kontrahentami, którzy działają już dłuższy czas na rynku i mają podpisane stosowne porozumienia z Inkubatorem. Są to także korzystne umowy z firmami telekomunikacyjnymi, a także inne profity wynegocjowane przez AIP. Z kolei usługa STARTUP HOUSE to możliwość korzystania przez przedsiębiorcę zrzeszonego w programie Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości z zaplecza biurowego AIP w całym kraju. Daje to szansę na organizację konferencji, spotkań z klientami, nieograniczony dostęp do Internetu, a także powierzchni biurowych w całej Polsce.

Pakiet wiedza jest to drugi element programu oferowanego przez Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości. Jego celem jest podnoszenie wiedzy i kompetencji w prowadzeniu działalności gospodarczej. Prowadzone działania pozwalają na jak najlepszy start przedsiębiorstwa, efektywniejsze prowadzenie własnej firmy pod okiem doświadczonych mentorów z różnych dziedzin życia gospodarczego, a także osób, które odniosły sukces rozpoczynając biznes w Akademickich Inkubatorach Przedsiębiorczości. Pakiet wiedza składa się z trzech komponentów, tj.: StartUp Kick-off, StartUp Mentoring i StartUp Training (Przedsiębiorca, *Obszar wiedzy polski przedsiębiorczej...*). STARTUP KICK-OFF służy wsparciu oferowanemu, zaraz po rozpoczęciu działalności, aby obrać najlepszy kierunek działania oraz w pełni wykorzystać potencjał nowego pomysłu. Przedsiębiorcy nowo powstałych firm mogą liczyć na pomoc i doradztwo ze strony specjalistów oraz na spotkania z liderami STARTUP'ów. Obejmuje on również trzy indywidualne spotkania w pierwszych trzech miesiącach działania firmy, po to, by stworzyć efektywny model biznesowy, który pozwoli wprowadzić na rynek konkurencyjną ofertę i zapewni przedsiębiorstwu dochodowość. STARTUP MENTORING skierowany jest do firm, które przeszły etap KICK-OFF'u. STARTUP przechodzi pod opiekę doświadczonego przedsiębiorcy, który podpowiada jaki sposób promocji wybrać, jak pozyskać pierwszych klientów oraz jak określić grupę docelową, aby przedsięwzięcie mogło rozwijać się zgodnie z wyznaczonym celem. Jego ważnym elementem jest PAIR WORKING, czyli praktyczne szkolenia i warsztaty z pracownikami inkubatorów oraz specjalistami, dotyczące księgowości, promocji i prowadzenia działalności gospodarczej. STARTUP TRAINING to cotygodniowe warsztaty organizowane specjalnie dla firm działających w Akademickich Inkubatorach Przedsiębiorczości. Celem ich jest poszerzenie wiedzy i rozwój umiejętności przydatnych do efektywnego prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Obejmują one zagadnienia prawne i księgowo, psychologię biznesu, a także tworzenie biznes planów.

Pakiet wiedza, przy wykorzystaniu jego trzech elementów, STARTUP KICK-OFF, STARTUP MENTORING oraz STARTUP TRAINING, pozwala uczestnikowi

na poznanie wszelkich aspektów związanych z prowadzeniem i zarządzaniem swoją firmą.

Ostatni element Programu Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości to Pakiet Społeczność. Celem funkcjonowania Pakietu SPOŁECZNOŚĆ jest integracja przedsiębiorców zrzeszonych w terenowym oddziale każdego Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości, ale również ogólnokrajowa spójność programu umożliwiająca utrzymanie i nawiązanie kontaktów między firmami (Portal Przedsiębiorca, *Oferta...*). Pakiet ten podobnie jak dwa poprzednie, zawiera w sobie trzy oferty usług. Pierwsza z nich to cykliczne spotkania pod nazwą STARTUP MIXER. Do przeprowadzenia MIXER'a, AIP potrzebuje minimum trzech firm zarejestrowanych i działających w Inkubatorze, które na spotkaniu przedstawiają swoje przedsiębiorstwo. Ważnym elementem jest także to, że MIXER'y mają formę konkursu. Prezentowane biznesy przedsiębiorców oceniają właściciele firm działających od kilku lat na lokalnym rynku, którzy kierują w stronę prezentujących cenne wskazówki, po czym jako jury wybierają najlepszego przedsiębiorcę z Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości. Daje to również możliwość spotkania z innymi przedsiębiorcami i nawiązania przyszłej współpracy w przyjaznej atmosferze MIXER'a. Następną z oferowanych usług jest STARTUP CUP. Pakiet ten umożliwia zorganizowanie dla przedsiębiorców z Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości rekreacyjnych spotkań, które w mniej formalny sposób gwarantują możliwość spotkania innych przedsiębiorców i wymiany doświadczeń. Ostatnia usługa pod nazwą GROW UP STARTUP polega na zorganizowaniu przez centralę Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości w Warszawie, raz w roku wydarzenia, które umożliwia spotkanie całej społeczności z przedsiębiorcą światowego formatu. W ramach tego spotkania odbywa się również wybór STARTUP'u roku.

Opłata za udział w programie Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości to 250 złotych na miesiąc. Korzystanie z usług jest nieograniczone. W tym czasie przedsiębiorca może, ale nie musi opłacać składek ZUS, natomiast po zakończeniu udziału w programie ma możliwość skorzystania z dwuletniej obniżonej opłaty ubezpieczeniowej. Przystąpienie do programu nie jest związane z posiadaniem statusu studenta. Współpraca handlowa z innymi uczestnikami Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości z całej Polski jest zwolniona z opłat podatku VAT. Zatrudnianie pracowników możliwe jest jedynie w oparciu o umowy cywilnoprawne. Przedsiębiorca działający w programie nie może ubiegać się o kredyt na prowadzoną przez siebie firmę. Podobna sytuacja występuje w przypadku leasing'u. Powyższe ograniczenia są spowodowane tym, że STARTUP działa pod osobowością prawną Inkubatora i zobowiązania te ciążyłyby na nim, a nie bezpośrednio na firmie. Udział w programie wyklucza prowadzenie działalności wymagającej licencji i pozwoleń oraz działalności reprezentujących zawody regulowane.

Zakończenie

Jednym z głównych celów Unii Europejskiej jest rozwój regionalny. Każdy region, aby móc w pełni korzystać z przywilejów uczestniczenia w światowym rynku, musi dostosować się do zmian i musi być konkurencyjny. Jednym z czynników konkurencyjności regionów jest przedsiębiorczość jego mieszkańców. Stąd też niezwykle ważne są działania ukierunkowane na jej wsparcie.

Jedną z form pomocy wspierania przedsiębiorczości jest oferta Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości. Bezterminowa inkubacja daje przedsiębiorcom możliwość rozwoju swojego pomysłu przy jednoczesnym obniżonym ryzyku i kosztach w przypadku niepowodzenia przedsięwzięcia.

Obecnie w ramach Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości działa 1335 firm, a ponad 6000 już je opuściło i rozpoczęło samodzielną działalność na rynku. Fakty te potwierdzają słuszość idei działalności Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości.

Streszczenie

W artykule przedstawiono znaczenie przedsiębiorczości jako czynnika determinującego rozwój regionów. Zaprezentowano również możliwości, jakie niesie ze sobą uczestnictwo przedsiębiorcy w programie oferowanym przez AIP.

Summary

This article presents the essence of regional development and the importance of entrepreneurship as a determining factor of this development. It indicates – as well – the potentialities to attend and benefit AIP program.

Bibliografia

- Adamik A. (red), *Współpraca małych średnich przedsiębiorstw w regionie. Budowanie konkurencyjności firm i regionu*, Difin, Warszawa 2012, ISBN 978-83-7641-609-0.
- Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości*, Pobrano z: <http://portal.przedsiębiorca.pl/web/aip/oferta>.
- Klasik, A. (2006). *Przedsiębiorczość i konkurencyjność a rozwój regionalny*. Katowice: Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowicach, ISBN:8372469385.
- Komisja Europejska. (27 lipca 1990). *A Classification of Science Parks and Related Development*. „Official Journal”.
- Kuciński, K. (2010). *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*. Warszawa: Difin, ISBN: 9788376412146.
- Lachiewicz S., *Rola małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju regionów*, [w:] A. Adamik (red), *Współpraca małych średnich przedsiębiorstw w regionie. Budowanie konkurencyjności firm i regionu*, Difin, Warszawa 2012, ISBN 978-83-7641-609-0.
- Leśniewski M., A., *Kultura organizacyjna gmin a rozwój regionalny*, [w:] K. Kuciński (red), *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny*, wyd. Difin, Warszawa 2010, ISBN: 9788376412146.
- Marszałek, A. (2009/4(31)). *Inkubatory przedsiębiorczości jako katalizatory wzrostu w regionie*. „E-mentor”, ISSN 17317428.
- Pakulska T., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w rozwoju przedsiębiorczości w regionie*, [w:] K. Kuciński (red), *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*, wyd. Difin, Warszawa 2010, ISBN: 9788376412146.
- Obszar wiedzy polski przedsiębiorczej*, Przedsiębiorca, Pobrano z: <http://portal.przedsiębiorca.pl/wiedza>.
- Oferta*, Przedsiębiorca, Pobrano z: <http://portal.przedsiębiorca.pl/web/aip/oferta>.
- Radziejowska, B. F. (2/2004). *Rola elit wiejskich w kapitalizowaniu społecznych zasobów wsi*. Kwartalnik Wieś i Rolnictwo.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r., *Prawo o szkolnictwie wyższym*, Dz. U. z 2005, nr 164, poz. 1365, z późniejszymi zmianami.

REWITALIZACJA NARZĘDZIEM OŻYWIENIA MIAST POLSKICH NA PRZYKŁADZIE KRAKOWA

Wstęp

Rewitalizacja stanowi kompleksowy proces odnowy terenów miejskich. Procesy rewitalizacji skierowane są na obszary zdegradowane. Stan kryzysowy określonej przestrzeni winien objawiać się dewastacją oraz odosobnieniem na płaszczyźnie urbanistycznej, ekonomicznej, ale także w aspekcie przestrzennym oraz społecznym. Działania rewitalizacyjne cechują się ścisłą współpracą lokalnych mieszkańców wraz z podmiotami publicznymi (władze samorządowe), miejscowymi przedsiębiorcami, podmiotami prywatnymi i z organizacjami pozarządowymi.

Istotne jest przytoczenie wizji rewitalizacji podanej przez krakowski Instytut Rozwoju Miast, zgodnie z którą *"rewitalizacja jest to skoordynowany proces, prowadzony wspólnie przez władzę samorządową, społeczność lokalną i innych uczestników, będący elementem polityki rozwoju i mający na celu przeciwdziałania degradacji przestrzeni zurbanizowanej, zjawiskom kryzysowym, pobudzanie rozwoju i zmian jakościowych, poprzez wzrost aktywności społecznej i gospodarczej, poprawę środowiska zamieszkania oraz ochronę dziedzictwa narodowego, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju"* (Domański, 2010, s. 23). Wynika z tego, iż efektem rewitalizacji powinna być jakościowo pozytywna modyfikacja odnawianej przestrzeni. Przejawem tego rodzaju skutków jest stworzenie nowej funkcji dotąd zdegradowanego obszaru albo w innych przypadkach przywrócenie mu pierwotnej kondycji, aby wykorzystać jego zatarty na przestrzeni lat potencjał. Rewitalizacja najczęściej koncentrowana jest na terenach obumarłych części miast oraz na obszarach przemysłowych i powojkowych.

Pojęcie rewitalizacji jest terminem często pojawiającym się w kontekście odnowy przestrzeni miast polskich. Nierozzerwalnie wiąże się ono z transformacją systemową, która tłumaczona jest jako *„proces przechodzenia od ustroju tzw. realnego socjalizmu, opartego na (...) centralnym zarządzaniu gospodarką, do ustroju demokratycznego, połączonego z kapitalistyczną gospodarką wolnorynkową, czyli tworzenia na nowo systemu gospodarki kapitalistycznej w warunkach odziedziczonych po gospodarce scentralizowanej"* (Dubisz, 2003, s. 457). Wynika z tego, iż transformacja to złożony tok określonych czynników, które w efekcie przyczyniają się do powstania określonych wyników. Jednym z jej negatywnych skutków było pojawienie się w przestrzeni miast polskich obszarów problemowych.

Po 1989 roku wiele industrialnie rozwiniętych ośrodków miejskich w Polsce stopniowo traciło swoje funkcje. Był to wynik szeregu zmian w kwestiach polityki oraz gospodarki. Polityka miejska w następnych latach nie przynosiła poprawy, a stała się przyczyną generowania nowych patologii i zaniedbań. Koniec lat 90. XX wieku w związku z pojawiającą się coraz częściej potrzebą rewitalizacji przyniósł pierwsze

próby stworzenia programów oraz planów rewitalizacji. Od tego czasu miasta polskie nieprzerwalnie wdrażają programy rewitalizacji, co w dłuższej perspektywie pozwala na przywrócenie im dawnej świetności oraz pozycji, a także zapewnia długofalowy rozwój.

Skutkiem poprawnej rewitalizacji jest ożywienie danego obszaru. Odnosi się ono przede wszystkim do społecznego aspektu rewitalizacji, ponieważ jego główną determinantą są aktywnie działające społeczności lokalne. Poza tym „*rewitalizacja powinna prowadzić do przywrócenia wartości miejskich zdegradowanym obszarom, przez co rozumie się uzyskanie najwyższej możliwej jakości poszczególnych miejsc w ramach struktury funkcjonalo-przestrzennej miasta*” (Mironowicz, 2010, s. 15). Aby taki skutek został osiągnięty niezbędne jest właściwe oddziaływanie oraz sprzężenie wszelkich czynników oraz składników modelowej odnowy.

Do największych problemów współczesnych miast w Polsce zalicza się „*dekapitalizację i degradację substancji (tzw. „lukę remontową”), społeczno-gospodarcze skutki transformacji, skutki związane z procesami globalizacji*” (Podręcznik rewitalizacji...2003, s. 22). Aby naprawić oraz wyeliminować owe negatywne determinanty program rewitalizacji powinien koncentrować się na działaniach odzwierciedlających trzy kluczowe sfery: „*przestrzenno-funkcjonalną, inwestycyjno-budowlaną, społeczno-gospodarczą*” (Podręcznik rewitalizacji, 2003, s. 22).

Opierając się na *Założeniach polityki rewitalizacji w Polsce* (Bryx, Herbst, Jadach Sepioło, 2010, s. 33-71) przeciwdziałanie tym negatywnym zjawiskom należy do samorządów terytorialnych. Ich sprawne działanie uzależnione jest jednak od środków finansowych otrzymywanych z budżetów władz centralnych. Oddolnie inicjowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne nie osiągną oczekiwanych rezultatów, jeżeli nie będą mieć zapewnionego poparcia finansowego, politycznego, prawnego, a także organizacyjnego ze strony władz centralnych.

Rewitalizacja stanowi pojęcie wielowymiarowe, skupiające w sobie wiele istotnych elementów. Aspekt ten wyraźnie akcentowany jest w większości definicji terminu jako jedna z jego najważniejszych cech. Złożoność tego procesu przekłada się na zaangażowanie w jego powodzenie dużej liczby czynników, ich odpowiedni wkład oraz zgodność w czasie. Mowa tu o determinantach mających charakter przestrzenny, urbanistyczny, gospodarczy, kulturalny oraz co najważniejsze - społeczny.

Celem artykułu jest przedstawienie obszarów w Krakowie, które zostały skutecznie ożywione dzięki wdrożeniu w ich granicach procesów rewitalizacji. Poza tym, zadaniem Autora było przybliżenie terminu rewitalizacji oraz umotywowanie celowości zastosowania jej narzędzi w przestrzeni miast polskich.

1. Rewitalizacja a ożywienie

Pojęcie rewitalizacji jest obecnie popularne oraz budzi zainteresowanie zarówno wśród inwestorów, jak i mieszkańców. W związku z występującym *popytem* na rewitalizację newralgicznym jest rozumienie genezy omawianego terminu oraz odwołanie się do jego etymologii. Pojęcie rewitalizacji jest kombinacją dwóch łacińskich słów: *re + vita*. W dosłownym tłumaczeniu oznacza to *przywrócenie do życia*, a więc – *ożywienie* (Dubisz, 2003, s. 302, 457). W modelowej teorii rewitalizacji, którą cechuje większość lokalnych planów rewitalizacyjnych oraz ich

niewielkie idealistyczne założenia, pojęcia *rewitalizacji* i *ożywienia* pojmowane są niemalże w sposób analogiczny. Biorąc jednak pod uwagę nieprzewidziane bariery procesów rewitalizacji, które uwidaczniają się dopiero w sferze praktycznej przedsięwzięć można stwierdzić, że stawianie znaku równości między terminami *rewitalizacja* i *ożywienie* nie jest już tak oczywiste. Rewitalizacja jako proces wielowymiarowy zawsze stanowi przyczynę oraz narzędzie konieczne do wystąpienia zjawiska ożywienia, jednak ożywienie niekoniecznie staje się skutkiem każdego przedsięwzięcia rewitalizacyjnego. Co więcej, ożywienie ma szansę pojawić się dopiero wówczas, gdy poprawnie zakończone zostaną wszelkie wcześniej zaplanowane procesy rewitalizacji.

Poddanie określonej przestrzeni procesom rewitalizacji, nie zawsze zakończone musi być sukcesem znajdującym swe odzwierciedlenie we wszystkich aspektach wielowymiarowości odnowy. Wśród czynników hamujących realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych można wymienić między innymi (Damański, Gwosdz, 2010, s. 45):

- zaniechanie skutecznego propagowania odnowy,
- utrata zainteresowania władz lokalnych,
- niedobór kapitału finansowego,
- niemożliwe do zrealizowania w praktyce projekty,
- brak zgody właścicieli na zmianę przeznaczenia nieruchomości,
- brak dostatecznej partycypacji społeczności lokalnych.

Przedstawione okoliczności mogą występować w różnej kombinacji oraz z różnym nasileniem, jednak w efekcie powodują brak pojawienia pożądanego i założonego efektu rewitalizacji. W niemałej liczbie przypadków podane czynniki w konsekwencji powodują brak zainteresowania, a co za tym idzie brak zaangażowania społeczności lokalnej. Wówczas skutkiem procesu odnowy danej przestrzeni, która zaburzona została przez co najmniej jeden z powyższych czynników zwykle jest modernizacja oraz remont budynków, nadanie im nowych funkcji i restauracja przestrzeni publicznej. Proces ten można określić mianem rewitalizacji. Wszelkie wymienione przedsięwzięcia nie przynoszą więc wskazanego efektu bez ludzi w nich partycypujących, którzy stanowią niejako element napędzający długofalowe przywrócenie do życia obszaru.

Brak pojawienia się mieszkańców oraz odwiedzających na terenie nowej przestrzeni nie będzie zatem skutkowało jej ożywieniem. Dlatego tak ważne jest akcentowanie czynnika społecznego już w fazie projektowej rewitalizacji, który po zakończeniu jej procesów ma szansę ewoluować i przynieść efekt ożywienia obszaru.

W związku z tym można stwierdzić, że dopiero funkcjonalna i poprawnie spełniająca swe przeznaczenie, a zarazem potrzeby społeczności lokalnej przestrzeń będzie przyciągać oraz zachęcać mieszkańców, jak i odwiedzających do korzystania z niej. Co więcej, zrewitalizowana przestrzeń, w której nie kreują się stosunki międzyludzkie będące motorem do długofalowego rozwoju obszaru, nie spełnia w pełni swoich zadań. Dlatego to właśnie czynnik społeczny rewitalizacji jest kluczowy i ma największy wpływ na ożywienie danego terenu.

2. Cele rewitalizacji

Efektywną oraz funkcjonalną metodą pokonania problemów związanych z rozwojem współczesnych miast są właśnie procesy rewitalizacji. Dzięki działaniom

rewitalizacyjnym prawdopodobnie staje się zażegnanie stanów kryzysowych, a w następstwie osiągnięcie korzyści w aspekcie społecznym, gospodarczym, funkcjonalnym oraz przestrzennym.

Harmonijnie przeprowadzone procesy rewitalizacji wywołują ogrom korzyści i pożytków dla całego miasta. Ich główną zasługą jest pobudzenie lokalnego społeczeństwa do indywidualnego rozwoju i samodzielności. Skutkiem tego jest spadek liczby osób, które dotąd korzystały z oferty pomocy socjalnej oraz pozostałych form opieki. Staje się to możliwe za sprawą nowych sposobności, które daje rewitalizacja, a także dzięki większym powierzchniom mieszkalnym, lepszemu dostępowi do usług, zwiększeniu bezpieczeństwa, zadowalającemu stanowi infrastruktury i przestrzeni publicznej, a także nowym perspektywom aktywności zawodowej.

Rewitalizacja zwiększa także dostępność oraz atrakcyjność ofert o charakterze turystycznym ożywionych miast. Zwiedzający dany teren mogą wykorzystywać szeroką gamę usług publicznych i rynkowych. Pozwala to na pożądane spędzanie wolnego czasu, rozwój personalny, a także zakup i konsumpcję produktów oraz usług.

Wynikiem rewitalizacji jest także aktywizowanie nowych przestrzeni usługowych, przemysłowych oraz gospodarczych. Polepszeniu ulega również stan bezpieczeństwa publicznego, kondycja lokalnego rynku pracy oraz dostępność transportowa.

Rewitalizacja stanowi współcześnie niezwykle ważny instrument wspomagania i pobudzania rozwoju miast. Dodatkowo jest warunkiem zachowania jego dynamiki. Pozwala również na skuteczne unikanie wielu problemów rozwojowych, odtwarza zatarte na przestrzeni lat role miasta, dostarcza mu mnóstwo nowych oraz korzystnych szans i możliwości.

Rewitalizacja miast zapobiega ich „rozlewaniu się”, co jest kwestią niezwykle ważną w aspekcie oszczędzania niewykorzystanej jeszcze przestrzeni. Procesy odnowy współczesnych miast tłumią zjawisko *greenfields development* (Noworól, 2010, s. 29) tłumaczone jako *budowanie w szczerym polu*. Działanie takie kiedyś oceniane było jako pozytywne w związku z modernizacją terenów wiejskich. „Rozlewanie się” tkanki miejskiej (urban sprawl) cechuje się następującymi właściwościami (Noworól, 2010, s. 30):

- rozszerzona suburbanizacja sięga około 50 km od miasta centralnego,
- rozproszenie zabudowy ma charakter nieciągły,
- suburbanizacja jest procesem żywiołowym,
- suburbanizacja zwiększa koszty rozwoju i utrzymania infrastruktury publicznej.

Rewitalizacja w kontekście rozwoju współczesnych miast jest w związku z tym procesem charakteryzującym się wysokim stopniem złożoności, który wymaga interdyscyplinarnych umiejętności oraz kooperacji wielu podmiotów.

3. Wpływ rewitalizacji na ożywienie miasta Krakowa

Skutki transformacji systemowej oraz lata zaniedbań odcisnęły piętno także na Krakowie, pozostawiając w przestrzeni miasta niemałą liczbę nieprawidłowo zagospodarowanych oraz nierzadko zniszczonych terenów oraz obiektów. Dodatkowo

zaniedbane przestrzenie często były również zdegradowane w aspekcie środowiskowym, co z kolei wpływało niekorzystnie na stan oraz kondycję gruntów oraz powietrza w mieście. Kolejną cechą obszarów problemowych była ich dogodna lokalizacja w stosunku do centrum miasta. W związku z tym dzięki ich wykorzystaniu możliwe stało się oszczędzanie terenów jeszcze nie zagospodarowanych i zurbanizowanych.

Obszar Zabłocia stanowi modelowy przykład rewitalizacji terenów poprzemysłowych w przestrzeni miasta. Zabłocie w związku z latami zaniedbań stało się terenem zapomnianym i niechętnie odwiedzanym. Dodatkowo obszar ten cechował się postindustrialnym zaniedbaniem oraz naznaczeniem trudną historią. Dzięki wdrożeniu procesów rewitalizacji, niemałym nakładom finansowym oraz dużej ilości przemysłanych działań Zabłocie przeszło ogromną, pozytywną metamorfozę. Zmianie uległ wygląd przestrzeni oraz dostosowanie jej do potrzeb nowego użytkownika (*Lokalny Program Rewitalizacji Zabłocia*, 2008, s. 79). Co więcej, Zabłocie stanowi obecnie chętnie odwiedzane miejsce turystycznych wycieczek w związku z modelowym wykorzystaniem historii miejsca.

Zabłocie charakteryzuje się obecnie architektonicznym, urbanistycznym oraz funkcjonalnym odnowieniem, co daje dzielnicy realną szansę na przyciągnięcie nowych użytkowników tej przestrzeni, a następnie powiązanie ich zarówno z samym Zabłociem, jak i z jego mieszkańcami. Takie procesy z pewnością doprowadzą do długofalowego ożywienia, które stanowi społeczny skutek poprawnie przeprowadzonych procesów rewitalizacji.

Tereny powstałe po ustaniu działalności przemysłowej, które znajdują się w przestrzeni miasta, z pewnością nie pełnią funkcji estetycznej oraz funkcjonalnej. Dzięki procesom rewitalizacji mogą stać się obiektami o dużym znaczeniu dla całości miasta, głównie ze względu na swoją lokalizację. W Krakowie przykładami takich obszarów były obiekty pozostałe po zakładach mięsnych na Grzegórkach oraz zaniedbane przestrzenie po nieczynnych zakładach sodowych *Solvay* i fabryce cementu. W miejscu każdej z trzech wymienionych przestrzeni funkcjonują dziś dobrze prosperujące kompleksy handlowe. Pełnią one rolę nowoczesnej przestrzeni publicznej, a także są miejscem spotkań, konsumpcji, rozrywki i wypoczynku. Dzięki ich pierwotnej lokalizacji oraz procesom rewitalizacji, które nie tylko nadały im nowe funkcje, ale też zmieniły ich wygląd na atrakcyjny, możliwe było ich skuteczne ożywienie. Obecnie omawiane kompleksy handlowe stanowią miejsce, gdzie ludzie chcą przebywać oraz tworzyć ze sobą wzajemne interakcje, co w konsekwencji skutkuje trwałym przywróceniem do życia oraz dalszym rozwojem miejsc.

Kolejnym przykładem obszarów, w granicach których wymagane jest wdrożenie procesów rewitalizacji są odosobnione i w pewnym stopniu oderwane od reszty miasta dzielnice. W przypadku Krakowa przykładem takiej przestrzeni jest Nowa Huta. Zagospodarowanie oraz nadanie nowej funkcji obszarom poprzemysłowym oraz byłym osiedlom robotniczym Nowej Huty od lat stanowi kwestię sporną. Program rewitalizacji omawianego obszaru nie przyniósł jednak pożądanych skutków. Mimo tego temat odnowy obszaru Nowej Huty nadal nie stracił na aktualności. Stanowi to efekt dużego zaangażowania oraz wkładu samych mieszkańców miasta. Jest to niezwykle ważny składnik rewitalizacji, ponieważ bez

partycypacji społecznej ożywienie jest kwestią niemożliwą do osiągnięcia. Obecnie w fazie projektowania jest nowy program rewitalizacji Nowej Huty.

Faktem wzbudzającym niechęć do planowania inwestycji na obszarach przemysłowych poza cechami fizycznymi terenu, utrudnieniami prawnymi oraz skażeniem ekologicznym jest tak zwany *zły adres*, czyli negatywny wizerunek danego obszaru (*Lokalny Program Rewitalizacji „starej”...*, 2008, s. 36). Stereotypy, które od lat przypisują negatywne cechy miastom oraz dzielnicom postindustrialnym w dużym stopniu zniechęcają inwestorów do lokalizowania dochodowych przedsięwzięć na przestrzeniach zaniechanego przemysłu.

W związku z przytoczonymi przykładami skutecznej rewitalizacji na obszarze Krakowa, można stwierdzić, że procesy odnowy przyniosły pozytywne skutki w przestrzeni miasta. Rewitalizacja Zabłocia, Nowej Huty oraz powstanie dużych kompleksów handlowych przyczyniło się do ożywienia zdegradowanej oraz niewykorzystywanej wcześniej przestrzeni. Stanowi to wielowymiarową korzyść dla całego miasta oraz zapowiada jego przyszłościowy, planowany rozwój.

4. Wpływ rewitalizacji na rozwój miasta Krakowa

Kraków jest jednym z miast, na terenie którego znajdują się obszary wymagające rewitalizacji. W związku z ich dogodnym położeniem, ale także niezadowolającym stanem środowiska niezwłoczne było wdrożenie przedsięwzięć rewitalizacyjnych krakowskich obszarów przestrzeni. Dzięki współpracy wszelkich podmiotów rewitalizacji, stworzeniu oraz wdrożeniu planów odnowy, obszary zdegradowane prezentują obecnie zupełnie nową, lepszą wartość. Duża liczba zaniedbanych krakowskich przestrzeni została przywrócona do życia za pomocą działań oraz procesów rewitalizacji.

Kraków, mimo swojej ugruntowanej pozycji na tle innych miast polskich, posiada przestrzenie zdegradowane, zdewastowane, odizolowane, a także negatywnie wpływające na środowisko. W związku z tym konieczna stała się potrzeba rewitalizacji obszarów kryzysowych miasta. Zakładanym celem była odnowa oraz nadanie nowych, niebagatelnych funkcji obiektom znajdującym się na terenie obszarów przemysłowych, a także zmiana ich wyglądu i nadanie im nowej wartości. W efekcie miało dojść do ożywienia omawianych obszarów, czyli skomponowania ich z resztą miasta, zaludnienia oraz przywrócenia im dawnego, utraconego splendoru.

Dewizą współczesnego progresu Krakowa odnoszącego się do zaktualizowanego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest hasło *rozwój, a nie rozbudowa* (Koterba, 2014, s. 2). Nadrzędnym założeniem jest wykorzystanie istniejących już zasobów miasta przez oswobodzenie zdegradowanych obszarów, a następnie przeznaczenie ich pod zabudowę. Coraz częściej podkreślana jest także rola rewitalizacji, dzięki której możliwe stanie się zrealizowanie koncepcji przekształcenia terenów zdegradowanych na nowe dzielnice.

Władze samorządowe Krakowa koncept rewitalizacji obszarów zdegradowanych przekładają na wizję rozwoju Płaszowa i Nowej Huty. Nadrzędnym założeniem projektu jest zagospodarowanie 5000 ha zaniedbanej przestrzeni nieopodal huty Arcelor Mittal. Kolejnym ważnym elementem wykształcenia się przyszłego charakteru miasta ma być budowa nowych dzielnic. Polegać ma ona na ożywianiu niewykorzystywanych obecnie terenów oraz na wykorzystywaniu ich potencjału

miastotwórczego (*Strategia Rozwoju.....2005*, s. 64). W przestrzeni Krakowa istnieje także potrzeba wyznaczenia terenów, na których zlokalizowane będą inwestycje infrastrukturalne takie jak parki technologiczne czy inkubatory przedsiębiorczości.

Obszar Nowej Huty stanowi ważny element przyszłego rozwoju Krakowa. Władze miasta proponują uwolnienie terenów niewykorzystywanych przez właściciela huty Arcelor Mittal, a następnie przeznaczenie ich w celu tworzenia nowych rozwiązań gospodarczych. Planowany rozwój Nowej Huty zmierzać ma do stworzenia miejsca bazującego na wartościach zrównoważonego, inteligentnego, zintegrowanego oraz kreatywnego rozwoju.

Kolejna wizja rozwoju miasta odnosi się do tkanki urbanistycznej Krakowa. W dużych miastach najbardziej efektywna i skuteczna jest wielofunkcyjna oraz zagęszczona w przestrzeni tkanka miejska wraz z mnogimi usługami, mieszkaniami, a także miejscami pracy. W związku z tym proponowane jest wyobrażenie Krakowa jako miasta charakteryzującego się zwartą i wielofunkcyjną strukturą miejską łączącą w sobie najistotniejsze elementy tożsamości wraz z prawdopodobieństwem rozwoju, który odpowiada wyzwaniom przyszłości (*Strategia Rozwoju..., 2005*, s. 36). Lokalizacja w niewielkiej odległości mieszkań, usług, przestrzeni publicznych, miejsc pracy oraz terenów rekreacji jest właśnie współczesną interpretacją zagęszczonej struktury miejskiej.

Niezwykle ważnym elementem rewitalizacji oraz powiązanego z nią rozwoju społeczno-gospodarczego jest kwestia wpisania nowych struktur w dobrze rozpoznawalną tożsamość Krakowa. Proces ten jest niemożliwy bez ulokowania procesu rozwoju w aspekcie przedsiębiorczości, kreatywności, kultury, nauki oraz dynamiki gospodarczej.

Rewitalizacja obszarów o obniżonej randze ma niezaprzeczalny wpływ na rozwój miasta. Za przykład można tu podać ożywienie postindustrialnej przestrzeni Zabłocia, które zaowocowało pojawieniem się nowej, funkcjonalnej dzielnicy. Rozwój Zabłocia wpłynął w niezaprzeczalny sposób na progres miasta, ponieważ pozwolił na przywrócenie do życia obszarów dotąd niewykorzystywanych. Mimo faktu, iż obecny teren Zabłocia potrzebuje czasu, aby rozwinąć oraz ugruntować swą pozycję i funkcjonalność, przestrzeń ta zmieniła postrzeganie tej części miasta w świadomości społeczeństwa. Stanowi to ogromną zaletę rewitalizacji i jej wpływu na rozwój. Z kolei ożywienie obszarów poprzemysłowych poprzez nadanie im funkcji spędzania czasu wolnego w postaci pojawienia się dużych kompleksów handlowo-rozrywkowych jest przykładem powstania w przestrzeni miasta współcześnie wymaganych obiektów. Skutkiem rewitalizacji było tu jednak nie tylko powstanie w zurbanizowanych częściach miasta nowoczesnych, wielofunkcyjnych kompleksów nawiązujących swym wyglądem do ciągłości historycznej roli obiektów. Rewitalizacja w tych przypadkach pozwoliła także na zapobieganie dalszej degradacji oraz zanieczyszczeniu środowiska, co ma nierozzerwalny związek z polityką zrównoważonego rozwoju miejskiego (*Lokalny Program Rewitalizacji „starej”..., 2008*, s. 57).

Rewitalizacja Nowej Huty jest postulatem, który ma ogromne znaczenie w planowaniu przyszłościowej polityki rozwoju Krakowa. Ożywienie tej części miasta wymaga specjalnych warunków oraz założeń ze względu na specyficzny charakter tej przestrzeni. Mimo, iż plan rewitalizacji Nowej Huty wdrożony kilka lat temu nie

przyniósł oczekiwanych skutków, to zainteresowanie transformacją tego obszaru nie słabnie. Co więcej, najnowsza koncepcja zagospodarowania obszarów przemysłowych Nowej Huty jest zbieżna z planami rozwojowymi tej przestrzeni. W związku z tym stwarza to dużą możliwość ożywienia tej części Krakowa (Koterba, 2014, s. 4). Poprawnie przeprowadzone procesy rewitalizacji stanowią efekt zintegrowanej kooperacji współpracy dziedziny urbanistyki, architektury i budownictwa z obszarami takimi jak ekonomia, marketing oraz socjologia. Ich nadrzędnym celem w założeniu jest głównie doprowadzenie do długofalowego ożywienia zdegradowanych i zniszczonych, a także nierzadko zapomnianych przestrzeni miejskich, a w konsekwencji nadanie im nowych funkcji oraz charakteru. Skutkuje to zwiększeniem potencjału całego miasta albo konkretnej przestrzeni, do której odnoszą się procesy rewitalizacji. Niebagatelną rolę odgrywa tu także estetyka, która ma ogromny wpływ na atrakcyjną prezencję i wizerunek przywracanych do życia obszarów.

Zakończenie

Współczesne miasta wymagają wdrożenia w ich przestrzeń procesów, które nadadzą im zatracony na przestrzeni lat charakter i funkcje. Z pewnością polityka rewitalizacji oraz polityka rozwoju są dziedzinami, w kwestii których potrzebne jest nowe spojrzenie na problemy, z jakimi obecnie zmagają się polskie miasta. Należy zauważyć, iż obszary przemysłowe miast powinny przekształcać się w wielowymiarowe miejsca, gdzie spełniać można wszelkie funkcje życiowe. Aby spełnić ten warunek konieczne jest ożywienie, które jako społeczny skutek rewitalizacji jest jej najistotniejszym lecz także najtrudniejszym do osiągnięcia składnikiem. W poddanej rewitalizacji przestrzeni potrzeba bowiem przywróconych do życia miejsc o nowym wymiarze oraz znaczeniu.

Modyfikacja obszarów problemowych staje się możliwa dzięki procesom rewitalizacji. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne, które wspierane są przez zaangażowane w nie społeczności lokalne, miejscowe samorządy terytorialne oraz wszelkie inne zainteresowane nimi podmioty, mają dużą szansę na przywrócenie owym terenom utraconego na przestrzeni lat ożywienia. Rewitalizacja oraz jej rola jako narzędzia przyczyniającego się do ożywienia rozpatrywana została w sposób szczegółowy na przykładzie zdewastowanych i zapomnianych terenów Krakowa.

Większość polskich miast posiada w swojej przestrzeni obszary problemowe. W znacznej części są one pozostałością po gwałtownym rozwoju przemysłu, który zahamowany został przez kwestie wynikające z transformacji systemowej. W związku z powszechnością swojego występowania obszary te stanowią niemały problem w strukturze współczesnych polskich miast. Tereny te z jednej strony przedstawiają się jako zdegradowane oraz szpecące wizerunek miasta, z drugiej strony przestrzenie te przy odpowiednich nakładach finansowych, pracy oraz koncepcji mogą zamienić się w zupełnie nowe, funkcjonalne oraz atrakcyjne wizualnie obszary.

Rewitalizacja ma bez wątpienia znaczne oddziaływanie na całość miasta. Dzięki transformacjom omawianych obszarów w przestrzeni miasta tworzone są miejsca, które przyciągają mieszkańców oraz turystów, stają się motorami do

tworzenia nowych węzłów komunikacyjnych lub też zmieniają sposób myślenia o danym miejscu oraz jego postrzeganie.

Niebagatelne znaczenie w procesach rewitalizacji oraz jej oczekiwanych skutków ma czynnik społeczny. Zarówno zaangażowanie społeczeństwa w modelowanie oraz wdrażanie projektów rewitalizacji, jak i jego aktywne korzystanie z nowych, zrewitalizowanych przestrzeni ma nieocenioną wartość. Dowodem na skutecznie przeprowadzone przedsięwzięcia rewitalizacyjne są skupiający się ludzie w miejscach poddanych procesom rewitalizacji. Ich obecność, tworzone między nimi interakcje oraz sposób w jaki przyciągają oni oraz kreują nowe zamysły i projekty świadczą o ożywieniu przestrzeni. Ożywienie natomiast stanowi o poprawnie przeprowadzonej rewitalizacji oraz jest jej pozytywnym skutkiem. Co więcej rewitalizacja ma także wpływ na rozwój miasta. W wielu przypadkach działania rewitalizacyjne oraz przypisywane im skutki są zbieżne z planami rozwojowymi miasta. W związku z tym można stwierdzić, że rewitalizacja jest częścią rozwoju współczesnych miast, ponieważ w dużym stopniu odpowiada ona na ich potrzeby.

Rewitalizacja stanowi narzędzie ożywienia terenów zdegradowanych. Dzięki jej procesom następuje przywrócenie do życia obszarów, które dotąd uznawane były za mało atrakcyjne oraz bezużyteczne. Ożywienie nie jest zjawiskiem punktowym, ponieważ pojawia się jako pozytywny skutek rewitalizacji w długim okresie. Mimo tego, czas oraz nakłady poświęcone na jego zaistnienie w strukturze miasta są nieocenione. Poprawie ulega wygląd miasta, jego funkcjonalność, integracja społeczna oraz zmiana jego postrzegania na bardziej korzystne. Zachowane zostaje tu wielopłaszczyznowe postrzeganie procesu rewitalizacji.

Streszczenie

Rewitalizacja jest złożonym procesem, który stanowi odpowiedź na problemy współczesnych polskich miast. Efektem poprawnie przeprowadzonych działań odnowy jest ożywienie. Stanowi ono społeczny skutek rewitalizacji oraz ma wpływ na rozwój miasta. Oddziaływanie to ukazane jest na przykładnie obszarów problemowych miasta Krakowa (Zabłocie, Nowa Huta, tereny nieczynnych zakładów przetwórstwa mięsnego na Grzegórkach, dawnych zakładów przemysłu nieorganicznego oraz zakładów Solvay). Finalnie, oceniony został wpływ procesów rewitalizacji i idącego za nią ożywienia na rozwój miasta.

Summary

Revitalization is a complex process, which is a response to the problems of contemporary Polish cities. The result of the correctly implemented revitalization processes is to revive an area of disproportions. Reviving is a social effect of revitalization and has impact on the development of the city. This interaction is shown in an example of problem areas of the city of Cracow (Zabłocie, Nowa Huta, inactive areas of meat processing plants in Grzegorzki, former mineral processing plants and Solvay). Finally, the impact of revitalization and reviving processes has been assessed for the development of the city.

Bibliografia

- Bryx M., Herbst I., Jadach-Sepioło A., *Założenia krajowej polityki rewitalizacji*, [w:] Z. Ziobrowski (red), *Założenia polityki rewitalizacji w Polsce*, IRM, Kraków 2010, ISBN 978-83-89440-31-0.
- Domański B., *Rewitalizacja miast polskich – wybrane zagadnienia*, [w:] *Rewitalizacja miast polskich jako sposób zachowania dziedzictwa materialnego i duchowego oraz czynnik zrównoważonego rozwoju*, Instytut Rozwoju Miast, Kraków 2010, ISBN 83-89-4404-66.
- Domański B., Gwosdz K., *Spojrzenie na problemy rewitalizacji miast w Polsce*, [w:] Z. Ziobrowski W. Jarczewski (red), *Rewitalizacja miast polskich – diagnoza*, Instytut Rozwoju Miast, Kraków 2010, ISBN 978-83-89440-36-5.
- Dubisz S., (red), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, ISBN 83-01-13868-8.
- Koterba E., *Perspektywy rozwoju Krakowa*, Dokumenty strategiczne, Kraków 2014, Pobrano z: www.aspire.org.pl/krakow-idealne-miejsce-dla-zaawansowanych-uslug.
- Lokalny Program Rewitalizacji „starej” Nowej Huty*, Kraków 2008.
- Lokalny Program Rewitalizacji Zabłocia*, Kraków 2008.
- Mironowicz I., *Proces transformacji terenów miejskich wobec dziedzictwa duchowego i materialnego*, [w:] Z. Ziobrowski, W. Jarczewski, (red), *Rewitalizacja miast polskich – diagnoza*, IRM, Kraków 2010, ISBN 978-83-89440-36-5.
- Noworól A., *O budowie metod rewitalizacji w Polsce - aspekty wybrane*, (red.) K. Skalski, Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Kraków 2010, ISBN 978-83-931253-1-9.
- Podręcznik rewitalizacji. Zasady, procedury i metody działania współczesnych procesów rewitalizacji*, Urząd Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast, Warszawa 2003, ISBN: 83-912878-1-5.
- Strategia Rozwoju Krakowa, Urząd Miasta Krakowa*, Wydział Strategii i Rozwoju Miasta, Kraków 2005.

Marcin Macko
Aneta Michalik

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu

AGROTURYSTYKA JAKO WSPÓŁCZESNA FORMA TURYSTYKI WIEJSKIEJ

Wstęp

W obecnych czasach zjawiskiem powszechnym jest wysoki poziom stresu, zwłaszcza wśród mieszkańców większych miast. Wynika to między innymi z konieczności połączenia licznych zobowiązań zawodowych z życiem rodzinnym, wychowywaniem dzieci, itp. Dodatkowo wiele osób dotyka kryzys ekonomiczny, który zmusza ich do redukcji wydatków, m.in. związanych z wypoczynkiem i uprawianiem turystyki. Naprzeciw tej sytuacji wychodzą właściciele gospodarstw agroturystycznych oferując atrakcyjną cenowo ofertę turystyczną. Klienci mają szansę zregenerowania sił w bliskim kontakcie z naturalnym środowiskiem. Dzięki agroturystyce zyskują również mieszkańcy terenów wiejskich, dla których stanowi ona szansę rozwoju z jednoczesną ochroną ich tradycji, dóbr naturalnych i kulturowych.

1. Współczesne formy turystyki wiejskiej

Rodzajem turystyki wypoczynkowej zdobywającej coraz większą popularność jest turystyka wiejska. Turystyka wiejska jest to ogół wszystkich form turystyki prowadzonych na terenach wiejskich. Zalicza się do nich m.in. turystykę ekologiczną, farmerską, agroturystykę.

Turystyka wiejska rozwija się we wsiach rolniczych i letniskowych. Uprawiana jest przez turystów przybywających z miast, którzy poszukują kontaktu ze środowiskiem wiejskim. O atrakcyjności tej formy turystyki decydują walory przyrodnicze oraz kulturowe terenu. Ściślej dotyczy to terenów rolniczych o korzystnym dla zdrowia klimacie, bez zanieczyszczeń przemysłowych, z mieszkańcami pielęgnującymi własną historię i tradycję kulturową (Lijewski, Miłkowski, Wyrzykowski, 2008, s. 16).

Ogromną rolę w wypoczynku na wsi odgrywa również zwiększenie świadomości człowieka, co do zdrowego trybu życia i jedzenia tylko z naturalnych upraw. Nacisk na te kwestie kładzie właśnie turystyka zrównoważona (Sawicki, 2001, s. 51-61). Dzieli się ona na dwie gałęzie: ekoagroturystykę i ekoturystykę. Ekoagroturystyka łączy ze sobą agroturystykę i ekologiczną produkcję żywności. Jest to forma turystyki, która regeneruje zarówno ciało, jak i umysł. Z kolei ekoturystyka to przede wszystkim podróżowanie w miejsca niezmienione przez człowieka. Ma to na celu skutecznie uświadomienie człowiekowi, że troska o naturę to konieczność.

Szczególną formą turystyki wiejskiej jest agroturystyka, która stanowi rodzaj turystycznej działalności gospodarczej, polegającej na przyjmowaniu we własnym gospodarstwie rolnym turystów (Młynarczyk, 2002, s. 9). Według M. Drzewieckiego „agroturystyka to forma wypoczynku odbywającego się na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, oparta o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane

z gospodarstwem rolnym (...) i jego otoczeniem (przyrodniczym, produkcyjnym, usługowym)”(Drzewiecki, 2001, s. 12).

Istotny wpływ na wzrost popularności turystyki wiejskiej odegrał również światowy kryzys gospodarczy skłaniający turystów do wybierania tańszych form podróży, m.in. na wsi. Dla turystów coraz większą wartość stanowi (Koniusz, 2009, s. 36, 37):

- sielska atmosfera, cisza i spokój,
- zdecydowanie niższe ceny usług turystycznych,
- bezpośredni kontakt z gospodarzami i lokalną społecznością,
- obcowanie z autentyczną kulturą wiejską, folklorem i dobrze zachowaną od lat lokalną tradycją,
- zasmakowanie w tradycyjnej gościnności mieszkańców,
- doskonałe warunki do wypoczynku dla osób z wielu różnych kręgów zainteresowań, m.in. dla amatorów łowiectwa, rybactwa, fotografów, artystów, ludzi szukających inspiracji i wyciszenia, itp.

Współczesne wsie przestają mieć związek jedynie z przemysłem rolniczym, który zaczyna ustępować miejsca nowym technologiom i nowoczesnemu spojrzeniu na rozwój lokalny. Te czynniki mogą mieć swoje zastosowanie w rozwoju agrobiznesu, który w wielu regionach Europy przyczynia się do rewitalizacji obszarów wiejskich.

W regionach zaniedbywanych turystyka jest szansą na lokalny rozwój, nie bez powodu uważana jest za przemysł przyszłości. Stwarza wiele potencjalnych miejsc pracy oraz sprzyja inwestycjom. W Polsce PKB jest zasilany przez turystykę w ok. 6%, zaś ok. 6-9% ogółu pracujących ma zatrudnienie w turystyce. Instytut Turystyki podaje, że w polskim sektorze turystycznym (biura podróży, baza noclegowa, gastronomia) pracuje około 300 tys. osób. W 2012 roku w Polsce zarejestrowanych było 683 kwater agroturystycznych (powyżej 10 miejsc noclegowych), co daje ponad 17% wzrost w stosunku do 2011 roku⁴.

Agroturystyka jest stosunkowo młodą gałęzią gospodarki. W Polsce na większą skalę funkcjonuje i rozwija się od około 20 lat.

2. Agroturystyka jako forma zróżnicowanego wykorzystania obszarów wiejskich

Agroturystyka posiada następujące cechy (Sikora, 2012, s. 61):

- zazwyczaj pochłania mniej kapitału, niż inne działalności,
- opiera się na miejscowych zasobach, więc jest tańsza,
- owe miejscowe zasoby mają zerowy koszt alternatywny,
- agroturystyka zasila lokalny budżet ściągając dochody z zewnątrz, np. od ludności napływającej z wielkich miast, a nie z miejscowej społeczności,
- jest bardziej przyjazna podróżnym niż turystyka masowa, która traktuje ich bardziej przedmiotowo, z nastawieniem na zysk nawet kosztem środowiska naturalnego,
- agroturystyka stwarza dogodne warunki dla zaspokajania pewnych sentymentalnych potrzeb turystów. Duża część dzisiejszych mieszkańców

---

⁴ Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl

wielkich miast pochodzi ze wsi i powrót w rodzinne strony często stanowi dla nich wartość emocjonalną. Zjawisko to nosi nazwę mit szlacheckości.

Warto podkreślić związek pomiędzy cechami agroturystyki, a funkcjami jakie ona pełni. Dotyczy to zarówno obszarów wiejskich, jak i ludności, która ją zamieszkuje.

Wśród funkcji agroturystyki można wymienić (Sikora, 2012, s. 65-66):

- zmniejszenie uzależnienia mieszkańców od rolnictwa,
- rozwijanie lokalnej infrastruktury, co ułatwia życie na wsi,
- zwiększenie bazy noclegowej, rozszerzenie asortymentu, rozwijanie dodatkowych rynków zbytu na różne miejscowe produkty, np. rękodzieła, rzemiosło,
- tworzenie dodatkowych miejsc pracy, zmniejszenie bezrobocia, a przez to zahamowanie masowego odpływu młodych ludzi do miast,
- wykorzystywanie starych, zaniedbanych budynków pod nowe zagospodarowanie,
- ożywianie niekiedy zapomnianej już lokalnej tradycji, wzbudzanie szacunku dla dziedzictwa minionych pokoleń,
- skłanianie do wymiany doświadczeń i poglądów - dzięki temu, że na wieś napływają mieszkańcy wielkich miast, stwarza to szansę dialogu między społecznościami, poszerzenia ich wiedzy o świecie, zwiększenia tolerancji i otwartości,
- działalność małych firm turystycznych na wsi stanowi nową formę zatrudnienia, alternatywę dla coraz mniej dochodowego rolnictwa.

Poprzez analizę spełnianych funkcji, można przewidzieć ich pozytywne rezultaty. Aby jednak miały one charakter długofalowy i trwałe, ważne jest, aby potencjał turystyczny został należycie wykorzystany. Rozwój agrobiznesu niesie ze sobą szereg korzyści dla danego regionu:

- nowe miejsca pracy na wsiach hamują migrację młodych ludzi do dużych miast,
- napływ turystów motywuje mieszkańców do doskonalenia jakości usług, ciągłego poszerzania swojej wiedzy, pobudza postawy przedsiębiorcze i chęć do inwestycji – jednym słowem turystyka wiejska ma prorozwojowy charakter,
- w mieszkańcach pogłębia się wiara w postęp i nowe perspektywy,
- rozwija się sfera działalności okołoturystycznej,
- wzmacnia się lokalna gospodarka, zwiększa konkurencyjność lokalnych podmiotów gospodarczych,
- przełamywane są bariery środowiskowe, niechęć i obawa przed ryzykiem inwestowania,
- sprzyja integracji mieszkańców i stabilizacji populacji wiejskiej,
- przecierane są szlaki turystyczne biznesu,
- utrwala się dziedzictwo kulturowe regionu.

Rozwój agroturystyki w danym regionie zależy przede wszystkim od trzech kluczowych czynników. Pierwszy z nich to miejsce, w którym dany agrobiznes funkcjonuje. Wiadomo bowiem, że podstawą takiej działalności są walory jej otoczenia – sprzyjający klimat, piękny krajobraz, interesujące tereny. Drugi czynnik

stanowią sami agroturyści, dzięki którym gospodarstwo ma szansę się utrzymać i rozwijać. To właśnie do preferencji i potrzeb turystów gospodarze dostosowują swoją ofertę. Trzecim czynnikiem są działania lokalnych samorządów mające wspierać rozwój agroturystyki.

3. Kryteria zakładania działalności agroturystycznej

Podstawowym warunkiem, który należy spełnić zakładając działalność agroturystyczną jest posiadanie gospodarstwa rolnego na terenie wiejskim z możliwością wynajmu maksymalnie 5 pokoi dla gości, przy czym owe pokoje muszą znajdować się w obrębie wspomnianego gospodarstwa rolnego, a jego właściciel musi płacić podatek rolny. Jeśli liczba wynajmowanych pokoi (nie wliczając kuchni, łazienek, pomieszczeń gospodarczych) przekracza 5, wówczas dochody z usług agroturystycznych są opodatkowane w całości (*Ustawa o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych*, 2006, poz. 1588). Ważne jest również, aby odwiedzający gospodarstwo byli turystami a nie np. przyjezdnymi w celach zarobkowych w danym gospodarstwie. Oczywiście takie gospodarstwo musi spełniać szereg podstawowych wymogów, w tym sanitarnych narzuconych przez Unię Europejską zawartych m.in. w Ustawie o bezpieczeństwie żywności i żywienia. W danym gospodarstwie oferowane usługi rekreacyjno-sportowe, z użyciem określonych sprzętów, czy też zwierząt mogą udostępniane być tylko pod opieką fachowca z odpowiednimi uprawnieniami. Owe usługi nie są zwolnione z ulgi podatkowej.

Gospodarzy obowiązuje też prowadzenie książki zameldowań, z jednoczesnym nakazem ochrony danych osobowych zapisanych w niej gości. Mają oni również obowiązek wystawiania rachunków lub faktur na życzenie gości. Gospodarz agroturystyczny nie musi płacić podatku dochodowego z wynajmu pokoi, jeżeli spełni pewne kryteria, m.in. (*Ustawa o usługach turystycznych*, 2004, poz. 2268; *Rozporządzenie w sprawie obiektów hotelarskich...*2006, poz. 169):

- pokoje przeznaczone dla gości powinny znajdować się w budynkach mieszkalnych wchodzących w skład gospodarstwa rolnego,
- wspomniane budynki mieszkalne powinny znajdować się na terenach wiejskich, poza granicami miasta,
- wynajem pokoi nie może mieć charakteru stałego, goście wynajmują go jedynie w celach wypoczynkowych,
- liczba wynajmowanych pokoi do wyłącznej dyspozycji gości nie może przekraczać pięciu, w przeciwnym wypadku właściciel gospodarstwa musi to zgłosić do rejestru jako zwykłą działalność gospodarczą podlegającą opodatkowaniu,
- zwolnieniu z podatku podlegają też dochody płynące z wyżywienia gości, natomiast dochody z wyżywienia klientów z zewnątrz już są opodatkowane,
- gospodarz prowadzi dla gości sprzedaż wyrobów roślinnych i zwierzęcych pochodzących ze swojego gospodarstwa,
- gospodarz prowadzący u siebie dodatkowo działalność handlową jest zobowiązany do prowadzenia codziennej ewidencji sprzedaży,

- właściciele gospodarstw agroturystycznych są zwolnieni z podatków od nieruchomości przeznaczonych na działalność rolną oraz od gruntów przeznaczonych m.in. na obozowiska dla młodzieży,
- stosunki między gospodarzem a jego gośćmi reguluje Kodeks Cywilny, a z nim umowa najmu, jaką zawierają obie strony.
- rolnicy w agroturystyce mają obowiązek płacić 8% podatek od dochodu przekraczającego kwotę 150000 zł.

4. Narzędzia służące skutecznemu wypromowaniu gospodarstwa agroturystycznego

Bez względu na rodzaj świadczonych usług, najlepszą reklamą dla gospodarstw agroturystycznych są zadowoleni klienci, którzy z nich skorzystali. Współcześnie największym narzędziem promocji jest Internet. Właściciel gospodarstwa agroturystycznego powinien zadbać o stworzenie własnej strony internetowej, zamieścić poparte atrakcyjnymi fotografiami ogłoszenia na portalach turystycznych, jak również na oficjalnych stronach lokalnych samorządów. Istotną rolę w promocji odgrywają działania w zakresie public relations, tj. organizowanie konferencji, dni otwartych, spotkań integracyjnych z potencjalnymi agroturystami. W ramach promocji przydatna jest również kooperacja z lokalnymi samorządami, oraz podjęcie starań o uzyskanie pomocy z funduszy unijnych udzielanych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007-2013 (*Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego...*).

Kolejnym narzędziem promocyjnym w agroturystyce jest udział w targach turystycznych oraz nawiązanie współpracy z biurami i organizacjami turystycznymi. Przykładem lokalnej organizacji wspierającej rozwój turystyki jest Sądecka Organizacja Turystyczna założona w 2001 roku. Zrzesza ona lokalne samorządy oraz wiele firm i osób z branży turystycznej. W ofercie SOTu znajdują się atrakcyjne produkty turystyczne skierowane do osób w każdym wieku i o różnorodnych zainteresowaniach. Są to (*Sądecka Organizacja Turystyczna...*):

- Małopolska Wieś Dla Seniorów,
- Małopolska Wieś Dla Dzieci,
- Małopolska Wieś Pachnąca Ziołami,
- Małopolska Miodowa Kraina,
- Karpacki Szlak Rowerowy.

W ramach tych produktów SOT opracował katalogi z szeroką ofertą m.in.: imprez edukacyjnych, wydarzeń kulturalnych czy też gospodarstw agroturystycznych oferujących liczne atrakcje.

Kolejną formę promocji jest katalog z aktualną bazą agroturystyczną znajdujący się na stronie starostwa powiatu nowosądeckiego. Obecnie na Sądecczyźnie jest ok. 3000 miejsc noclegowych w bazie agroturystycznej. Należy jednak pamiętać, że nie każde gospodarstwo agroturystyczne, które znajduje się w rejestrze gminy, nadal funkcjonuje.

Kolejne organizacje prowadzące działalność m.in. informacyjną i promocyjną na rzecz turystyki w regionie Sądeckim to Centrum Informacji Turystycznej (*Centrum Informacji Turystycznej...*) i Nowosądecka Izba Turystyki (*Nowosądecka Izba Turystyczna...*).

5. Perspektywy i przewidywane konsekwencje rozwoju agroturystyki w regionie

Sukces w branży agroturystycznej nie zawsze jest łatwy do osiągnięcia. Istnieją bowiem bariery intensyfikacji turystyki na wsi, takie jak zmienne warunki pogodowe oraz brak atrakcji wydłużających sezon. Jako kolejne bariery można uwzględnić również niewystarczającą promocję i trudności w uzyskaniu źródeł finansowania rozwoju turystyki wiejskiej.

Zakładając postęp agrobiznesu, konieczne jest wdrożenie pewnych działań (Sikora, 2012, s. 83):

- udoskonalenie narzędzi marketingowych,
- otwarcie się na nowe trendy w turystyce,
- nawiązanie współpracy z lokalnymi władzami,
- myślenie kategoriami klientów z dużych miast,
- spójność aktywności społeczności lokalnych,
- zwiększenie lobbingu turystyki wiejskiej.

Lobbing turystyczny to szereg działań ze strony zorganizowanych podmiotów gospodarczych (tzw. grup nacisku) w celu nawiązania kontaktu z aparatem władz administracyjnych po to, aby uczestniczyć i wpływać m.in. na gospodarcze decyzje władz, wynegocjować korzystne warunki dla rozwoju danej branży i dzięki temu wypromować biznes.

Zaletą polskich wsi są warunki ekologiczne sprzyjające agroturystyce i przyciągające społeczność miejską. Natomiast wadą jest np. brak usług gastronomicznych, sezonowość atrakcji turystycznych, brak atrakcyjnej bazy noclegowej. Fakt, iż liczba kwater agroturystycznych w Polsce systematycznie wzrasta, świadczy o tym, że w tej branży tkwi duży potencjał stwarzający szanse na postępujący rozwój. World Travel and Tourism Council (WTTC) przewiduje, że w Polsce przemysł turystyczny będzie mógł zapewnić ponad 1200000 miejsc pracy, a udział ogólnie gospodarki turystycznej w PKB wzrośnie do 8,5%.

Większość terenów wiejskich w Polsce stanowią gospodarstwa domowe, które nie obfitują w atrakcje turystyczne. Dlatego szacuje się, że około 1/3 gmin w Polsce ma szansę na rozwój usług turystycznych.

Zakończenie

Założenie działalności agroturystycznej w danej wsi nie gwarantuje jej dynamicznego rozwoju, ale zwiększa możliwość zniwelowania trudnej sytuacji gospodarczej mieszkańców. Niestety, przewiduje się, że co najwyżej 10% polskich wsi, ma szansę znaleźć stabilne źródło zarobku właśnie w turystyce. Prawdopodobnie wciąż wzrastać będzie popyt na produkty ekologiczne, ponadto oferta agroturystyczna będzie się stopniowo poszerzać. Nastąpi również specjalizacja oferty agroturystycznej dostosowana do poszczególnych segmentów odbiorców. Można przewidywać, iż w przyszłości popyt na usługi agroturystyczne nadal będzie wzrastał.

Streszczenie

Agroturystyka jest współczesną formą turystyki wiejskiej. Oferuje ona wypoczynek na terenie gospodarstwa rolnego znajdującego się na obszarze niezurbanizowanym. Jako gałąź turystyki zrównoważonej kładzie nacisk na ochronę środowiska i produkcję naturalnej żywności. Agroturystyka przyczynia się do

rewitalizacji obszarów wiejskich, ponadto zwiększa świadomość ekologiczną wśród turystów. Ta forma turystyki stanowi coraz popularniejszą alternatywę dla turystyki masowej. Celem artykułu jest podkreślenie znaczącej roli agroturystyki w rozwoju społeczno – ekonomicznym obszarów wiejskich.

Summary

Agritourism is a modern form of rural tourism. It offers recreation in a farm located in the non-urbanized areas. As a branch of sustainable tourism emphasizes the environmental protection and natural food production. Agritourism contributes to the revitalization of rural areas and tillering environmental awareness among tourists. This form of tourism is an increasingly popular alternative to mass tourism. The purpose of this article is to highlight the important rule of rural tourism in the socio – economic rural areas.

Bibliografia

- Centrum Informacji Turystycznej, Ziemia Sądecka*, Pobrano z: <http://www.cit.com.pl>.
- Drzewiecki M., *Podstawy agroturystyki*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz 2001, 837-2910-22-7.
- Koniusz M., *Rozwój regionalny a turystyka wiejska*, [w:] M. Jalinik (red.), *Regionalne aspekty rozwoju turystyki*, EkoPress, Białystok 2009, 97-8839-2435-167.
- Lijewski T., Miłkowski B., Wyrzykowski J., *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa 1998. ISBN 8320811333.
- Młynarczyk K., *Agroturystyka*, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko – Mazurskiego, Olsztyn 2002, ISBN 83-7299-166-9.
- Nowosądecka Izba Turystyczna*, Pobrano z: <http://www.nit.mnet.pl>.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie*, Dz. U. 2006 nr 22 poz. 169.
- Sawicki B., *Turystyka zrównoważona – nowa koncepcja rozwoju turystycznego regionów*, [w:] I. Ozimek, *Funkcjonowanie i rozwój współczesnej turystyki – wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2011, 97-8837-5833-287.
- Sądecka Organizacja Turystyczna*, Pobrano z: <http://www.sot.org.pl/>.
- Sikora J., *Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012, 978-83-255-3579-7.
- Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego*, Pobrano z: <http://www.prow.sbrr.pl/>.
- Ustawa o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych z dnia 16 listopada 2006 roku*, Dz. U. 2006 nr 217 poz. 1588.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych*, Dz. U. 2004r. nr 223 poz. 2268, z późniejszymi zmianami.

ASPEKTY CZŁONKOSTWA W UNII WALUTOWEJ W OBLICZU KRYZYSU GOSPODARCZEGO. OCENA DLA POLSKI

Wstęp

Przystąpienie Polski do wspólnej waluty wymaga wnikliwej analizy szans oraz zagrożeń jakie niesie za sobą ten proces. Ważnym aspektem członkostwa w Unii Walutowej jest zbieżność gospodarcza pomiędzy krajami członkowskimi, dlatego proces konwergencji należy uruchamiać na długo przed faktyczną akcesją. Proces ten powinien polegać na dążeniu do osiągnięcia takich cech gospodarki, które odpowiadałyby cechom gospodarek krajów już uczestniczących w Unii Walutowej. Na szczególną uwagę w poruszonym temacie zasługuje kryzys gospodarczy, który znacząco wpłynął na funkcjonowanie większości gospodarek europejskich. Zjawisko to wpływa także na kondycję makroekonomiczną gospodarki Polski, która dąży do trwałego wypełniania kryteriów zawartych w traktacie z Maastricht podpisanym przez Polskę w 2003 roku.

Celem artykułu jest przedstawienie aspektów członkostwa Polski w Unii Walutowej oraz ocena konwergencji nominalnej w Polsce w latach 2009-2013.

1. Szanse i zagrożenia dla polskiej gospodarki płynące z członkostwa w Unii Walutowej

Szansę jakie niesie za sobą członkostwo Polski w Unii Walutowej można podzielić na krótko- i długo- okresowe. Szanse krótkookresowe to te, które ujawniają się bezpośrednio po przystąpieniu do strefy euro. Należą do nich: eliminacja kosztów transakcyjnych wynikających z wymiany waluty narodowej na euro, spadek stóp procentowych oraz eliminacja ryzyka kursowego w stosunku do euro. Szanse długookresowe wynikają pośrednio z wprowadzenia wspólnej waluty. Należą do nich: wzrost stabilności makroekonomicznej, wzrost inwestycji, ożywienie wymiany handlowej z zagranicą, wzrost przejrzystości rynków i konkurencji, postęp w integracji rynków finansowych oraz udział w dochodach z emisji euro (*Euro. Wspólna waluta.*, 2011, s. 12).

Istnienie wspólnego pieniądza stwarza przedsiębiorstwom oraz gospodarstwom domowym możliwość zredukowania kosztów transakcyjnych związanych z wymianą jednej waluty narodowej na drugą. Koszty transakcyjne związane z wymianą walut obejmują koszty finansowe i administracyjne. Na koszty finansowe składają się opłaty i prowizje pobierane przez banki z tytułu wymiany walut w transakcjach międzynarodowych, zaś na koszty administracyjne składają się koszty personelu i wyposażenia zaangażowanego w obsługę transakcji (Rosati, 2013, s. 117,119). Dla przedsiębiorców, którzy handlują z zagranicą, opłacana wielokrotnie marża kumuluje się do znacznych kwot. Oszacowano, że w gospodarce polskiej koszty transakcyjne sięgają 1,0-1,5% PKB. Uniknięcie kosztów transakcyjnych będzie istotne głównie ze względu na ważną rolę rozliczeń w euro w polskim handlu zagranicznym (*Czy Polska odniesie korzyści z integracji ze strefą euro?* 2012, s. 1).

Kolejną istotną korzyścią wynikającą z członkostwa Polski w Unii Walutowej jest niższy koszt zaciągniętych kredytów i pożyczek wynikających ze spadku stóp procentowych, jaki wystąpi po wejściu Polski do strefy euro. Stopy Europejskiego Banku Centralnego (EBC) są przeciętnie niższe niż stopy Narodowego Banku Polskiego (NBP). Krótkookresowe stopy procentowe rynku pieniężnego, uzależnione od decyzji banków centralnych, powinny się więc obniżyć po przystąpieniu Polski do strefy euro. W ślad za nimi mogą podążyć stopy detaliczne na rynku kredytów i wszystkie rodzaje stóp procentowych, w które w kalkulowane jest ryzyko kursowe. Wielkość uzyskanych bezpośrednio korzyści zależy od skali spadku stóp procentowych po wejściu do Unii Walutowej oraz od sumy zaciągniętych kredytów i pożyczek (suma zadłużenia) w momencie akcesji.

Rezultatem wprowadzenia wspólnej waluty jest niemal całkowite wyeliminowanie ryzyka kryzysu walutowego. Przedsiębiorcy nie będą musieli ponosić konsekwencji nagłych zmian kursu złotego względem euro i kosztów zabezpieczania się przed takim ryzykiem. Według badań NBP, małe i średnie przedsiębiorstwa wskazują na ryzyko kursowe, jako główną barierę w ich ekspansji na rynki zagraniczne (*Czy Polska odniesie korzyści z integracji ze strefą euro?*, 2012, s. 1). Oznacza to również zwiększenie zaufania inwestorów do gospodarki krajowej, sprzyjające inwestycjom krajowym i bezpośrednim inwestycjom zagranicznym, które budują potencjał gospodarki i decydują o jej długookresowym tempie wzrostu. Dzięki przyłączeniu do strefy euro wzrośnie również wiarygodność prowadzonej polityki gospodarczej, a wypełnienie kryteriów konwergencji m.in. przez niską stopę inflacji i deficyt budżetowy, sprzyjać będzie trwałej stabilizacji warunków prowadzenia działalności gospodarczej (*Euro. Wspólna waluta.*, 2011, s. 13). Skutkiem tych zmian jest z reguły poprawa ratingu kraju dokonywana przez agencje ratingowe, a to powoduje dalsze obniżenie stóp procentowych, obniżenie kosztów obsługi długu oraz wzrost napływu inwestycji (Rosati, 2013, s. 120).

Wprowadzenie wspólnej waluty oznacza, że wszystkie ceny wyrażone są w tej samej jednostce pieniężnej, co ułatwia porównywanie cen na wspólnym obszarze walutowym. Większa przejrzystość rynków i porównywalność cen wprowadza większą konkurencję między przedsiębiorstwami.

Na uwagę zasługuje również fakt, iż członkostwo w Unii Walutowej to udział w dochodach z emisji euro. Wspólna waluta jest nie tylko międzynarodową walutą rezerwową, ale jej udział w rezerwach światowych jest większy obecnie niż wynosiła suma udziałów poszczególnych walut narodowych i stanowi obecnie ponad 26 %. Dochody z emisji dzielone są między poszczególne państwa członkowskie UGW w proporcji do ich udziałów w kapitale EBC (udział Polski w kapitale EBC wynosi 4,8954 %), co w przypadku wejścia do Unii Walutowej zapewniłoby Polsce wyższe dochody do budżetu niż uzyskiwane obecnie dochody z emisji własnej waluty (Rosati, 2013, s. 121-122).

Warto wskazać jednak na trudne do oszacowania korzyści polityczne płynące z wejścia do strefy euro, których rola wzrosła po wybuchu kryzysu gospodarczego. Pozwalają one uczestniczyć Polsce w wewnętrznym kręgu decyzyjnym Unii Europejskiej i wywierać bezpośredni wpływ na politykę europejską najważniejszych państw. Przedstawiciel Polski (prezes NBP) będzie miał możliwość wpływania na proces decyzyjny EBC wchodząc w skład Rady Prezesów EBC podejmującej decyzje

w sprawie polityki pieniężnej w strefie euro. Prezes banku centralnego będzie uczestniczył w pracach Rady Prezesów EBC. Z kolei Minister Finansów zyska możliwość podejmowania decyzji w zakresie polityki gospodarczej UE w ramach tzw. Eurogrupy oraz w szczytach strefy euro. Przystąpienie do paktu fiskalnego, którego utworzenie uzgodniono w grudniu 2011 r., na prawach członka strefy euro spowoduje dalsze rozszerzenie wpływów Polski w Unii europejskiej (*Czy Polska odniesie korzyści...*, 2012, s. 2).

Ważnym aspektem członkostwa Polski w Unii Walutowej są zagrożenia wynikające z tego procesu. Ich skala jest znacznie niższa niż korzyści, szczególnie w długim okresie. Najważniejszym długookresowym kosztem wprowadzenia wspólnej waluty jest rezygnacja z niezależnej polityki pieniężnej i kursowej. W praktyce oznacza to, że decyzje na temat obowiązującego w Polsce poziomu stóp procentowych nie będą już podejmowane przez NBP, lecz przez EBC (*Czy przyjęcie euro będzie się dla Polski wiązać z kosztami?*, 2012, s. 1). W konsekwencji ograniczona będzie możliwość wykorzystania stóp procentowych banku centralnego oraz zmienność kursu waluty krajowej w celu łagodzenia wahań koniunktury gospodarczej. Instrument ten jest stosowany zwłaszcza w sytuacji pojawienia się szoków asymetrycznych, czyli takich, które wywierają różny wpływ na sytuację gospodarczą w poszczególnych krajach wspólnego obszaru walutowego. Wiąże się to z możliwością wystąpienia nadmiernych wahań produkcji, zatrudnienia i konsumpcji prywatnej. Jeśli podatność gospodarki na wspomniane szoki jest niewielka, niższy jest koszt rezygnacji z polityki pieniężnej i kursowej, jako narzędzi polityki gospodarczej. Ważnym uwarunkowaniem kosztu związanego z podatnością na szoki asymetryczne jest stopień synchronizacji cykli koniunkturalnych z gospodarkami państw członkowskich Unii Walutowej. Prawdopodobieństwo wystąpienia szoków asymetrycznych będzie tym mniejsze, im silniejsze będą powiązania handlowe kraju przystępującego z krajami strefy euro oraz im bardziej struktura jego gospodarki będzie zbliżona do struktury gospodarki wspólnego obszaru walutowego jako całości (*Euro. Wspólna waluta*, 2011, s. 15). Utrzymanie niezależności w polityce pieniężnej jest ważne, gdy gospodarka danego kraju jest w słabym stopniu zintegrowana ze strefą wspólnej waluty, ponieważ taka gospodarka jest narażona na częstsze występowanie szoków asymetrycznych. Tymczasem gospodarka polska jest silnie zintegrowana z krajami strefy euro, czego świadectwem jest nie tylko wysoki udział handlu ze strefą euro w PKB, ale i wysoki stopień synchronizacji cyklu koniunkturalnego w Polsce i w strefie euro (Rosati, 2013, s. 123, 129). Według szacunków NBP (2009) w długim okresie koszt rezygnacji z autonomicznej polityki pieniężnej – związany z wpływem tych wahań na dobrobyt społeczeństwa – jest niewielki w porównaniu z korzyściami, jakie Polska mogłaby osiągnąć z integracji ze strefą euro.

Istotnym kosztem związanym z wejściem Polski do Unii Walutowej są wydatki związane z techniczno-organizacyjnymi aspektami wymiany waluty. Chodzi tu o koszty dostosowania systemów informacyjnych, rachunkowych i rozliczeniowych do nowej waluty, koszt wymiany sprzętu (bankomaty, kasy), zaopatrzenia w nowe banknoty i monety oraz koszt wycofania starej waluty, a także przeprowadzenie szerokiej kampanii edukacyjno-informacyjnej. Ponadto w okresie wprowadzenia euro do obiegu gotówkowego istnieje ryzyko pewnych „nietypowych” efektów cenowych. Według szacunków NBP, przeciętny wzrost cen w wyniku zaokrągleń po zmianie

waluty na euro wyniosłyby w Polsce – w zależności od przyjętych założeń – od 0,04% do 2,56%. Autorzy badania uznają za najbardziej prawdopodobny wzrost cen rzędu ok. 0,5% (*Czy przyjęcie euro będzie się dla Polski wiązać z kosztami?*, 2012, s. 4).

Rezultatom nieuczciwych praktyk cenowych można jednak skutecznie zapobiegać, wdrażając sprawdzone rozwiązania instytucjonalne (m.in. nakaz podwójnej ekspozycji cen, kampanie informacyjne, monitoring cen przez organizacje konsumenckie), na co wskazują doświadczenia tzw. nowych państw członkowskich strefy euro. Przejściowy wzrost cen związany z efektem zaokrąglania dotknie głównie osoby najuboższe, bo efekt zaokrąglania występuje najsilniej w przypadku towarów najtańszych, a skutki zaokrąglania w relacji do dochodów będą w tej grupie społecznej najsilniejsze. Ta kwestia będzie wymagała szczególnej uwagi władz w czasie operacji zmiany walut, a być może wprowadzenia systemu kompensacyjnego dla najuboższych. Nie ma natomiast ryzyka, że ceny wzrosną do poziomu cen jakie są w innych krajach jak np.: Niemczech, bo na przeszkodzie stoi bariera efektywnego popytu (Rosati, 2013, s. 127,129, 130).

Zagrożenie boorem kredytowym wywołanym spadkiem realnych stóp procentowych i następującym po nim okresem spowolnienia może okazać się mniejsze po wystąpieniu kryzysu gospodarczego. Taki boom wystąpił w kilku krajach strefy euro (Hiszpania, Irlandia), powodując nadmierne zadłużenie sektora prywatnego i zagrożenie stabilności sektora bankowego. Nie powinno to być jednak powodem rezygnacji z wejścia do strefy euro. Wynika to zarówno z efektywniejszej wyceny ryzyka na rynkach finansowych, jak i z budowy wspólnych instytucji nadzoru finansowego na poziomie europejskim. Ryzyko nadmiernej ekspansji kredytowej można ograniczyć poprzez odpowiednie regulacje bankowe, takie jak na przykład wzrost wymaganych zabezpieczeń, wzrost udziału własnego w stosunku do kwoty kredytu czy wzrost poziomu dochodu wymaganego dla uzyskania kredytu. Doświadczenia ostatniego kryzysu finansowego i kryzysu zadłużenia w strefie euro wyraźnie pokazują, jak ważna jest rola ostrożnościowych regulacji bankowych i skutecznego nadzoru, tak aby niskie stopy procentowe nie prowadziły do nadmiernej ekspansji kredytu i do nieoptymalnej alokacji kapitału, zwłaszcza w takich sektorach jak nieruchomości, budownictwo czy usługi finansowe (Rosati, 2013, s. 128). W publicznej debacie pojawiają się głosy o utracie przez Polskę tożsamości narodowej na skutek zastąpienia złotego przez euro. W Polsce związki symboliczne z walutą są jednak – ze względów historycznych – osłabione, w szczególności przez częste wymiany waluty i obecność w historii waluty zastępczej, a zatem wielowiekowego przywiązania do pieniądza, oraz niską pozycję międzynarodową złotego. Efektem tego jest fakt, że konstytucja RP wskazuje jako symbole narodowe godło, barwy i hymn, dodatkowo podkreślając rolę terytorium, kultury, religii i języka w budowaniu tożsamości narodowej, nie odnosząc się w tym zakresie do złotego. Rezygnacja ze złotego nie powinna zatem godzić w poczucie polskości, zwłaszcza przy uwzględnieniu faktu, że monety euro będą posiadały polską stronę narodową. Zabieg ten może natomiast pomóc w budowaniu tożsamości europejskiej Polaków, co zdaje się być postrzegane jako korzyść przyjęcia euro przez ponad połowę Polaków (*Mity nt. euro: Zastąpienie złotego przez euro.....*, 2012, s. 1, 2). W poruszonym temacie bardzo ważną rolę odgrywają nastroje społeczne, które zostały zbadane przez

Ministerstwo Finansów i odnotowane w „Monitorze opinii publicznej” w sierpniu 2013 r. (Waćko-Jasińska, 2013, s. 1-7).

Badania wskazują na niższy poziom poparcia dla wprowadzenia euro w Polsce niż przed eskalacją kryzysu gospodarczego. Jednocześnie wzrósł odsetek osób, które nie potrafią wskazać pozytywnych stron wprowadzenia euro. Nastąpił również znaczny spadek wskazań poszczególnych spodziewanych korzyści z wprowadzenia euro w Polsce. Najsilniejsze obawy związane z wprowadzeniem euro w Polsce dotyczą jego wpływu na poziom cen. Wzrostu cen obawia się 61% respondentów.

Wciąż widoczna jest niepewność dotycząca bilansu korzyści i kosztów z wprowadzenia euro w państwach należących do strefy euro w kontekście trwającego od dłuższego czasu kryzysu w strefie euro. Zbliżony obraz sytuacji wyłania się również z badań z serii Flash Eurobarometer, których wyniki wskazują na analogiczny, silny spadek poparcia dla wprowadzenia euro w Polsce (*Public opinion....2013*). Podobne wyniki prezentuje sondaż Zespołu Badań Społecznych OBOP w TNS Polska (*TNS Polska: 49 proc. badanych .....*, s. 1), w którym to aż 52% badanych uważa, że przyjęcie wspólnej waluty będzie „czymś złym”, a 62% respondentów uważa, że zmiana waluty ze złotówki na euro będzie miała negatywny wpływ na sytuację ich gospodarstw domowych. Oddaliła się także preferowana przez badanych data przyjęcia euro, co wydaje się zgodne z ogólnym wzrostem niepewności dotyczącym przyszłości funkcjonowania euro. Wyniki badań wskazują na duże potrzeby informacyjne polskiego społeczeństwa w zakresie tematyki związanej z euro. Jedynie co piąty badany czuje się dobrze poinformowany nt. euro, a 70% Polaków odczuwa deficyt informacji w tym zakresie lub ich całkowity brak. Pozytywnym postawom wobec wprowadzenia euro sprzyja młody wiek, wyższe wykształcenie, wyższe dochody oraz wysoki stopień poinformowania nt. wspólnej waluty i procesu jej wprowadzenia.

2. Kondycja makroekonomiczna polskiej gospodarki a prognozy gospodarcze

Krajowa polityka gospodarcza państw członkowskich musi być realizowana zgodnie z ramowymi zasadami współpracy makroekonomicznej. Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) ustanawia zasadę ścisłej koordynacji polityk gospodarczych państw członkowskich (*Consolidated version of the ...*, 2012). Ustala również, że poszczególne państwa członkowskie prowadząc swoją politykę gospodarczą, muszą mieć na względzie przyczynienie się do osiągnięcia celów UE, zatem są zobowiązane do uznania swojej polityki za przedmiot wspólnego zainteresowania i koordynowania w ramach Rady. Sposób wdrażania rekomendacji makroekonomicznych, w tym głównie budżetowych jest szczegółowo prezentowany w przedkładanych Komisji Europejskiej i Radzie Unii Europejskiej programach stabilności (państw strefy euro) i konwergencji (państwa członkowskie Unii nienależące do strefy euro) oraz ich corocznych aktualizacjach. Podobnie jak programy stabilności i konwergencji, Krajowe Programy Reform podlegają tzw. nadzorowi wielostronnemu, czyli są oceniane przez Komisję Europejską i wszystkie państwa członkowskie na unijnych forach. Po przedstawieniu Krajowych Programów Reform państwa członkowskie co roku zdają raport z ich wdrażania. Komisja Europejska może wystosować ostrzeżenie wobec państwa członkowskiego, które w jej

ocenie nie prowadzi polityki gospodarczej spójnej z rekomendacjami lub jeśli polityka ta zagraża właściwemu funkcjonowaniu UGW (*Euro. Wspólna waluta.*, 2011, s. 20).

Polska gospodarka jest jedyną w UE, która odnotowywała wzrost gospodarczy przez wszystkie lata kryzysu, aczkolwiek ostatnie zmiany sytuacji gospodarczej są mniej pozytywne. Dobre wyniki gospodarcze uzyskiwane przez Polskę w okresie kryzysu były konsekwencją adekwatnej polityki makroekonomicznej, silnej bazy przemysłowej oraz konkurencyjnej cenowo siły roboczej (*Ocena krajowego programu...*2013, s. 34). W maju 2013 r. Komisja Europejska oceniła krajowy program reform i program konwergencji Polski. Ocena ta posłuży do scharakteryzowania najważniejszych wskaźników makroekonomicznych. Zakres czasowy wybranych wskaźników obejmuje lata 2005-2014 (z uwzględnieniem prognoz). Obecnie najważniejszym i najpopularniejszym miernikiem, służącym do oceny makroekonomicznego stanu polskiej gospodarki jest PKB.

Tabela 1.

PKB w Polsce w latach 2005-2014

Wyszczególnienie	2005-2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Stopa wzrostu PKB</i>	4,7	3,9	4,5	1,9	1,6	2,2

Źródło: Komisja Europejska, Dokument roboczy służb komisji europejskiej 29.05.2013 r., *Ocena krajowego programu reform i programu konwergencji Polski z 2013 r.*, Pobrano z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_poland_pl.pdf, s. 3, 34.

W 2012 r. Polska odnotowała spowolnienie aktywności gospodarczej, stopa wzrostu PKB wyniosła jedynie 1,9%. W 2013 r. nastąpiło dalsze obniżenie stopy wzrostu PKB do 1,6% i był to najniższy wynik na przestrzeni ostatnich dwóch dziesięcioleci. Przyczyną tego zjawiska był malejący popyt krajowy i trudne warunki w skali globalnej. Według prognozy Komisji Europejskiej w 2014 r. spodziewać się można wzrostu gospodarczego do poziomu 2,2% (tab.1).

Kolejnym wskaźnikiem makroekonomicznym, który warto przybliżyć jest inflacja. Nowym wyzwaniem polskiego rządu jest stabilizacja inflacji na optymalnym poziomie (2,5%+_1 pkt. proc.) (Błaszczuk, 2012, s. 31).

Tabela 2.

Inflacja w Polsce w latach 2005-2014

Wyszczególnienie	2005-2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Inflacja HICP (roczna zmiana w %)</i>	2,8	2,7	3,9	3,7	0,9	2,0

Źródło: Komisja Europejska, Dokument roboczy służb komisji europejskiej 29.05.2013 r., *Ocena krajowego programu reform i programu konwergencji Polski z 2013 r.*, Pobrano z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_poland_pl.pdf, s. 3, 34.

Na przestrzeni analizowanego okresu najwyższą inflację cen konsumpcyjnych odnotowano w 2011 roku (3,9%). W 2012 roku inflacja nieznacznie spadła w stosunku do roku poprzedniego (zaledwie 0,2 pkt proc) i wyniosła 3,7%. Wpłynęły na to deprecjacja waluty krajowej, wysokie ceny surowców oraz podwyżki cen regulowanych. W 2013 r. nastąpił znaczny spadek inflacji do 0,9% w kontekście

słabego popytu krajowego. W wyniku jego ożywienia oczekuje się wzrostu inflacji do 2% w roku 2014 (tab.2).

Kryzys gospodarczy przyniósł sukcesywny wzrost bezrobocia w całej Unii, także w Polsce. Słabnące tempo wzrostu gospodarczego skutkowało ograniczeniem zapotrzebowania na siłę roboczą i stopa bezrobocia wzrosła z 9,7% w 2011 r. do 10,3% w 2013 roku. Prognozuje się, iż w 2014 r. bezrobocie w Polsce wyniesie 11,4% (tab.3).

Tabela 3.

Bezrobocie w Polsce w latach 2005-2014

Wyszczególnienie	2005-2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Stopa bezrobocia</i>	11,3	9,7	9,7	10,1	10,3	11,4

Źródło: Dane Eurostat. Pobrano z:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/macroeconomic_imbalance_procedure/indicators

Ważną zmienną charakteryzującą stan gospodarki oraz jakość prowadzonej polityki gospodarczej jest zadłużenie brutto. Ostatnimi laty zaobserwować można deficyt budżetowy oraz wzrastające zadłużenie Polski, które występuje również w pozostałych krajach Unii Walutowej po wystąpieniu kryzysu gospodarczego.

Tabela 4.

Zadłużenie brutto w Polsce w latach 2005-2014

Wyszczególnienie	2005-2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Zadłużenie brutto</i>	47,6	54,9	56,2	55,6	57,0	58,9

Źródło: Dane Eurostat. Pobrano z:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/macroeconomic_imbalance_procedure/indicators

Można zauważyć, iż w badanych latach dług publiczny w Polsce nie przekroczył granicy 60% (tab. 4). Negatywnie jednak należy ocenić stopniowy wzrost tego wskaźnika. Przewiduje się, że dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce w okresie objętym programem nie przekroczy 60% PKB. Komisja spodziewa się wzrostu długu z 55,6% PKB w 2012 r. do 58,9% PKB w 2014 r. (*Ocena krajowego programu reform...*, 2013). Jednak na skutek przejęcia w I kwartale 2014 r. przez rząd polski obligacyjnej części OFE, zadłużenie państwa osiągnie o wiele niższy poziom niż przewiduje Komisja Europejska w swojej prognozie z wiosny 2013 r.

3. Realizacja kryteriów z Maastricht

W niniejszym części artykułu przedstawiono teoretyczne aspekty procesu konwergencji gospodarczej w kontekście akcesji do Unii Walutowej wraz z oceną na tym tle makroekonomicznej konwergencji gospodarczej Polski w latach 2009-2013. Proces konwergencji należy uruchamiać na długo przed faktyczną akcesją do Unii Walutowej. Powinien on polegać na dążeniu do osiągnięcia takich cech gospodarki, które odpowiadałyby cechom gospodarek już uczestniczących w UW (Błaszczyk, Zwierzchlewski, 2013, s. 50). Analizie poddane zostaną kryteria konwergencji, tj.:

kryterium fiskalne, stabilności cen, stóp procentowych z pominięciem kryterium kursu walutowego, gdyż Polska nie uczestniczy w mechanizmie ERM II⁵.

Kryterium fiskalne przewiduje, że państwo członkowskie nie może być objęte procedurą nadmiernego deficytu. Procedurę tę stosuje się, gdy deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych danego państwa w relacji do PKB przekracza 3% lub gdy dług tego sektora przekracza 60% (*Euro. Wspólna waluta....*, 2011, s. 17). Należy dodać, iż przy spowolnieniu gospodarczym trudniej jest wypełnić kryterium fiskalne. W latach 2010-2011 aż 24 z 27 państw Unii Europejskiej podlegało tzw. procedurze nadmiernego deficytu, a więc nie spełniłoby tego kryterium przy ewentualnej ocenie (*Bilans korzyści i kosztów .....s. 1*).

Drugie kryterium fiskalne dotyczące deficytu sektora finansów publicznych w relacji do PKB od 2012 roku systematycznie spada choć nadal przewyższa dopuszczalne 3%. Najwyższe wartości tego kryterium można było zaobserwować w latach 2010-2011 (okres ekspansji kryzysu gospodarczego w Europie). Spełnienie tego kryterium będzie wymagać zdecydowanych kroków ze strony władz fiskalnych.

Tabela 5.

Deficyt w Polsce w latach 2005-2014

Wyszczególnienie	10.2009	04.2010	10.2010	04.2011	10.2011	04.2012	10.2012	04.2013
Deficyt	3,6	7,1	7,2	7,9	7,8	5,1	5,0	3,9

Źródło: Dane Eurostat; Pobrano z:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/macroeconomic_imbalance_procedure/indicators

W odniesieniu do długu publicznego analizowana wielkość dla Polski nie przekracza dopuszczalnego poziomu. Mimo tej pozytywnej oceny należy zwrócić uwagę, że omawiany wskaźnik od wybuchu kryzysu w Unii charakteryzuje się tendencją wzrostową. W 2012 r. osiągnął on najwyższą wartość - 56,4% (tab.6). Jeśli tendencja wzrostowa w zakresie tego miernika nie zostanie zahamowana, np. w obliczu nieracjonalnej polityki fiskalnej, a w szczególności braku reform w zakresie finansów publicznych, to w przyszłości mogą pojawić się problemy ze spełnieniem referencyjnej wartości 60% (Błaszczuk, Zwierzchlewski, 2012, s. 33).

Tabela 6.

Dług w Polsce w latach 2005-2014

Wyszczególnienie	10.2009	04.2010	10.2010	04.2011	10.2011	04.2012	10.2012	04.2013
Dług	47,2	51,0	50,9	55,0	54,9	56,3	56,4	55,6

Źródło: Dane Eurostat; Pobrano z:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/macroeconomic_imbalance_procedure/indicators

Kryterium stabilności przewiduje, że średnia stopa inflacji w danym kraju nie może przekraczać o więcej niż półtora punktu procentowego średniej rocznych stóp inflacji z trzech krajów członkowskich o najbardziej stabilnych cenach (*Euro.*

⁵ Mechanizm kursów walutowych zastępujący dawny europejski system walutowy (EMS), który wygasł wraz z wprowadzeniem euro. Celem ERM II jest utrzymanie stabilnych kursów wymiany między euro i walutami krajowymi uczestniczącymi w ERM II w celu zapobieżenia nadmiernym wahaniom kursów walut na rynku wewnętrznym.

Wspólna waluta..., 2011, s. 17). Inflacja mierzona jest za pomocą 12-miesięcznej średniej wartości zharmonizowanego indeksu cen konsumpcyjnych (HICP) w stosunku do średniej wartości tego indeksu w bezpośrednio poprzedzającym okresie 12 miesięcy. W latach 2008-2009 Polska uniknęła recesji i jednocześnie głębokiego spadku cen, który był udziałem niektórych państw Europy Zachodniej.

Tabela 7.

Stabilność cen w Polsce w latach 2005-2014

Wyszczególnienie	10.2009	04.2010	10.2010	04.2011	10.2011	04.2012	10.2012	04.2013
Stabilność cen	3,9	3,8	2,8	2,8	3,6	4,0	4,0	2,7
Wartość referencyjna	1,8	0,9	2,2	2,9	3,0	3,1	2,9	2,3

Źródło: Dane Eurostat. Pobrano z:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/macroeconomic_imbalance_procedure/indicators

Na podstawie danych zawartych w tabeli 7 można wywnioskować, iż tylko w 2011 r. Polska spełniłaby kryterium stabilności cen. W pozostałych latach różnica między stabilnością cen w Polsce a wartością referencyjną jest znaczna. Najnowsze dane Eurostatu za 2013 r. wskazują, iż spełniły się prognozy Komisji Europejskiej implikujące wypełnienie przez Polskę kryterium stabilności cen od III kw. 2013 r. W lipcu 2013 r. średnie 12-miesięczne tempo wzrostu indeksu HICP wyniosło 1,8% i było niższe o 0,6 pkt. proc. od wartości referencyjnej (2,4%) (*Monitor konwergencji nominalnej*, 2013, s. 1).

Kryterium stóp procentowych stanowi, że przez rok poprzedzający moment dokonywania oceny wypełnienia kryterium, średnia długoterminowa stopa procentowa nie może być wyższa o więcej niż dwa punkty procentowe od średniej z analogicznych stóp procentowych w trzech krajach Unii Europejskiej o najbardziej stabilnych cenach (*Euro. Wspólna waluta...*, 2011, s. 17). Obecnie występuje wysoka niepewność w zakresie wypełnienia kryterium stóp procentowych. Kryzys finansowy i gospodarczy skorygował postrzeganie ryzyka przez inwestorów i w rezultacie doprowadził do znaczącego zróżnicowania w oprocentowaniu obligacji skarbowych państw UE (a nawet strefy euro). W tej sytuacji łatwiej o silne wahania tzw. wartości referencyjnej, z którą porównywane jest oprocentowanie polskich obligacji (*Bilans korzyści i kosztów ...* s. 1-2).

Tabela 8.

Stopy procentowe w Polsce w latach 2005-2014

Wyszczególnienie	10.2009	04.2010	10.2010	04.2011	10.2011	04.2012	10.2012	04.2013
Stopa procentowa	6,1	6,1	5,8	5,9	6,0	5,7	5,3	4,4
Wartość referencyjna	5,8	10,4	6,6	6,8	7,6	5,8	3,6	4,7

Źródło: Dane Eurostat. Pobrano z:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/macroeconomic_imbalance_procedure/indicators

Omawiane kryterium jest względne a jego spełnienie zależy nie tylko od polityki krajowej, ale również od państw referencyjnych (Błaszczuk, Zwierzchlewski,

2013, s. 36-37). We wskazanych okresach czasu tylko w 2009 i 2012 roku kryterium nie zostało przez Polskę spełnione.

Podsumowując można stwierdzić, iż na najgorszą ocenę zasługuje kryterium deficytu sektora finansów publicznych oraz stabilności cen (tab. 9). Kryteria te będą stanowić największą barierę akcesji Polski do strefy euro. Należy również zaznaczyć, że żaden z przedstawionych przedziałów czasowych nie odnotował spełnienia wszystkich kryteriów łącznie (analizując dane zawarte w tabeli 9 w układzie kolumnowym).

Tabela 9.

Ocena konwergencji nominalnej w Polsce w latach 2009-2013

Rok	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Dług</i>	+	+	+	+	+
<i>Deficyt</i>	-	-	-	-	-
<i>Inflacja</i>	-	-	-	-	+
<i>Stopy procentowe</i>	-	-	+	-	+

„+” oznacza spełnienie danego kryterium

„-” oznacza niespełnienie kryterium

Źródło: obliczenia własne na podstawie P. Błaszczyk, S. Zwierchlewski: *Makroekonomiczna konwergencja gospodarcza w warunkach unii walutowej-aspekt teoretyczny i ocena dla Polski*, [w:] K. Pająk, J. Polcyn (red.): *Determinanty rozwoju regionalnego w Polsce: społeczeństwo – gospodarka – środowisko*. Wydawnictwo Adam Marszałek, 2013,69-70.

Warto dodać, że proces konwergencji ma charakter długookresowy i tylko jego trwałość może przynieść zasadnicze korzyści uczestnictwa w Unii Walutowej. W takiej sytuacji niezasadna jest ocena stopnia konwergencji polskiej gospodarki z roku na rok (tab. 9). Najważniejszy jest długookresowy trend wskazanych w Traktacie z Maastricht wielkości nominalnych.

4. Dylematy akcesji do strefy euro

Analizując bilans szans i zagrożeń wynikający z członkostwa Polski w Unii Walutowej można odnotować wynik pozytywny, czego nie odzwierciedlają społeczne nastroje. U podstaw tej sytuacji leży brak odpowiedniego poinformowania społeczeństwa polskiego o korzyściach płynących z przystąpienia do strefy euro, oraz głosy sprzeciwu podsycane przez opozycję. Koniecznym warunkiem przystąpienia do Unii Walutowej jest trwałe wypełnianie kryteriów fiskalnych. W ostatnim czasie obserwuje się znaczną poprawę spełniania tego wymogu (*Monitor opinii publicznej nt. euro w Polsce*, 2013, s. 1).

Kolejnym argumentem za akcesją do strefy wspólnego pieniądza jest fakt, iż polska gospodarka jest silnie sprzężona z gospodarkami pozostałych państw Unii Europejskiej o relatywnie dobrej kondycji makroekonomicznej, mimo eskalacji kryzysu gospodarczego. Zatem czy po przyjęciu wspólnej waluty polska gospodarka stanie się bardziej podatna na skutki uboczne kryzysu gospodarczego? Nie ma takich obaw, gdy polski rząd w odpowiedni sposób zapobiegnie utracie jej konkurencyjności oraz podejmie działania na rzecz wzrostu jej elastyczności. Działaniom na rzecz poprawy konkurencyjności gospodarki powinien towarzyszyć dobry stan finansów publicznych, który jest uważany za warunek stabilnego wzrostu gospodarczego.

W przypadku Polski wzrost długu publicznego do poziomu mogącego budzić obawy o niewypłacalności jest ograniczony przez uwarunkowania prawne. Uniknięcie przykrych doświadczeń innych państw Unii Walutowej przez Polskę wymaga działań prewencyjnych zapobiegających nadmiernemu wzrostowi cen aktywów (w tym nieruchomości) wskutek wzrostu akcji kredytowej (*Czy Polskę po wprowadzeniu euro czeka kryzys gospodarczy?*, s. 4).

Kolejnym ważnym aspektem przystąpienia do wspólnej waluty jest możliwość ewentualnego opuszczenia strefy euro. Obecnie jest to wyłącznie możliwe z jednoczesnym wystąpieniem z Unii Europejskiej. Inicjatywę taką jednak podejmuje wyłącznie państwo członkowskie (*Czy kraj może opuścić strefę euro lub zostać z niej usunięty?* s. 10). Na uwagę zasługuje również wprowadzenie przez Unię po wybuchu światowego kryzysu w 2011 r. procedury nierównowag makroekonomicznych. Jej celem jest zapobieganie narastaniu wewnętrznych i zewnętrznych nierównowag gospodarczych w państwach UE, które zaostrzyły późniejszy przebieg kryzysu w strefie euro (*Na czym polega procedura nadmiernej nierównowagi...?* s. 1-2). Wejście do strefy euro byłoby wyrazem zaufania do wspólnej waluty oraz skutkowałoby zwiększeniem wpływów Polski w podejmowaniu istotnych decyzji na szczeblu Unii Europejskiej. Należy pamiętać, że Polska ma prawny obowiązek przystąpienia do wspólnej waluty.

Reasumując powyżej ujęte aspekty teoretyczne płynące z członkostwa w UGW wraz z oceną stanu polskiej gospodarki *per analogiam* stwierdzić można, iż przystąpienie Polski do Unii Walutowej jest uzależnione od makroekonomicznej kondycji gospodarki, partii rządzącej oraz wyniku referendum krajowego.

Streszczenie

Przystąpienie Polski do wspólnej waluty wymaga wnikliwej analizy szans oraz zagrożeń jakie niesie za sobą ten proces. Jedną ze ścieżek jest doprowadzenie polskiej gospodarki do odpowiedniej kondycji makroekonomicznej odpowiadającej wytycznym Komisji Europejskiej oraz realizacji kryteriów z Maastricht. Proces ten wymaga odpowiednio wcześniejszego wdrożenia oraz trwałej realizacji wskazanych w nim celów. Głównym celem niniejszego opracowania jest przedstawienie teoretycznych aspektów członkostwa Polski w Unii Walutowej oraz ocena konwergencji nominalnej w Polsce w latach 2009-2013.

Summary

Polish accession to the single currency requires a careful analysis of the opportunities and risks which are inherent to the process. One of the tracks is to bring the Polish economy to the appropriate macroeconomic condition corresponding to the guidelines of the European Commission and the implementation of the Maastricht criteria. This process requires a sufficiently early implementation and the continued implementation of the identified its objectives. The main objective of this paper is to present the theoretical aspects of Polish membership in the monetary union and the assessment of nominal convergence in Poland in 2009-2013.

Bibliografia

- Bilans korzyści i kosztów z euro a faza cyklu koniunkturalnego*, Ministerstwo Finansów, Pobrano z: http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1417826/3_faza_cyklu.pdf.
- Błaszczyk P., *Ocena sytuacji gospodarczej Polski w latach 2000-2010*, [w:] K. Pająk, T. Różański, (red.), *Determinanty rozwoju regionów w Europie: społeczeństwo, gospodarka, turystyka*. Wydawnictwo Poli Druk Poznań, 2012, ISBN 978-83-63489-00-7.
- Błaszczyk P., Zwierzchlewski S., *Makroekonomiczna konwergencja gospodarcza w warunkach unii walutowej-aspekt teoretyczny i ocena dla Polski*, [w:] K. Pająk, J. Polcyn, (red.), *Determinanty rozwoju regionalnego w Polsce: społeczeństwo-gospodarka-środowisko*. Wydawnictwo Adam Marszałek, 2013, ISBN 978-83-7780-634-0.
- Błaszczyk P., Zwierzchlewski S., *Wybrane problemy konwergencji nominalnej przed wejściem Polski do strefy Euro*, [w:] A. Hnatyszyn-Dzikowska, S. Zwierzchlewski, (red.), *Wybrane aspekty polityki gospodarczej-wymiar makroekonomiczny i regionalny*. Wydawnictwo PWSZ w Pile, Piła 2012, ISBN 978-83-62617-02-9.
- Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union*, The Member States of the European Union, Italy 2012, Pobrano z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:pl:PDF>.
- Czy kraj może opuścić strefę euro lub zostać z niej usunięty?*, Ministerstwo Finansów, Pobrano z: http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1417826/24_exit.pdf.
- Czy Polska odniesie korzyści z integracji ze strefą euro?*, Ministerstwo Finansów: Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Wprowadzenia Euro przez Rzeczpospolitą Polską Warszawa 2012, Pobrano z: http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1417826/1_korzysci.pdf.
- Czy Polskę po wprowadzeniu euro czeka kryzys gospodarczy?* Ministerstwo Finansów, Pobrano z: http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1417826/20_kryzys_w_strefie_euro.pdf.
- Czy przyjęcie euro będzie się dla Polski wiązać z kosztami?*, Ministerstwo Finansów, Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Wprowadzenia Euro przez Rzeczpospolitą Polską, Warszawa 2012, Pobrano z: http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1417826/2_koszty.pdf.
- Euro. Wspólna waluta.*, Broszura o euro, Ministerstwo Finansów: Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Wprowadzenia Euro przez Rzeczpospolitą Polską, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2011, Pobrano z: http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1002547/broszura_euro_MSZ_MF_2011.pdf.
- Eurostat*, Indicators, Pobrano z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/macroeconomic_imbalance_procedure/indicators
- Mity nt. euro. Zastąpienie złotego przez euro oznacza utratę tożsamości narodowej.*, Ministerstwo Finansów: Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Wprowadzenia Euro przez Rzeczpospolitą Polską, Warszawa 2012, Pobrano z: http://www.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=73ad3318-af39-4ee7-a555-b1dc5bc7d93a&groupId=764034.
- Monitor opinii publicznej nt. euro w Polsce*, Ministerstwo Finansów, Departament Polityki Finansowej, Analiz i Statystyki, 2013, nr 5, Pobrano z: http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1002547/monitor+opinii_08_2013.pdf.
- Na czym polega procedura nadmiernej nierównowagi...?* Ministerstwo Finansów, Pobrano z: http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1417826/22_eip.pdf.
- Ocena krajowego programu reform i programu konwergencji POLSKI z 2013*, Komisja Europejska: *Dokument roboczy służb Komisji Europejskiej*, Pobrano z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_poland_pl.pdf.
- Public opinion in the european union*, Badania Standard Eurobarometer nr 79, Komisja Europejska, 2013, Pobrano z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb79/eb79_first_en.pdf.
- Rosati D., *Czy Polska powinna wejść do strefy euro?*, [w:] L. Oręziak, D. Rosati (red.), *Kryzys finansów publicznych: przyczyny, mechanizm, drogi wyjścia*. Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego, Warszawa 2013, ISBN 978-83-60694-42-8.

TNS Polska: 49 proc. badanych za przyjęciem euro, 40 proc. przeciw, Gazeta Rzeczpospolita, Ekonomia, Pobrano z: <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/1052078.html>.

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Eur-Lex, Pobrano z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:pl:PDF>.

Waćko-Jasińska K., *Monitor opinii publicznej*, Warszawa 2013, Pobrano z: http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1002547/monitor+opinii_08_2013.pdf

CZĘŚĆ II
ZAGADNIENIA ŚRODOWISKOWE

Anna Henclewska

Barbara Henclewska

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile

BIOGAZOWNIE JAKO ALTERNATYWNY SPOSÓB WYTWARZANIA ENERGII

Wstęp

Rozpoczęty przez rewolucję przemysłową w XVIII wieku intensywny rozwój przemysłu zmienił nie tylko stosunki gospodarcze świata ale również środowisko naturalne. Wynalazki takie jak silnik parowy, a następnie elektryczność i silnik spalinowy spowodowały masowe zużycie drewna, następnie węgla kamiennego i brunatnego oraz ropy naftowej. Spalanie tych surowców zostało uznane przez naukowców za przyczynę koncentracji dwutlenku węgla i innych gazów nieprzezroczystych, a co za tym idzie, wzrostu średniej temperatury Ziemi, czyli tak zwany efekt cieplarniany. Pochodną efektu cieplarnianego są natomiast coraz częstsze powodzie, fale susz i upałów, nagłe ataki zimy, masowe wymieranie gatunków zwierząt, zmiana stref klimatycznych, kurczenie się zasobów wody pitnej oraz rozprzestrzenianie się wielu chorób (Mierzwiński, 1991, s. 280-281). Globalne ocieplenie jest też przyczyną topnienia lodowców i przybierania wód oceanów, a w konsekwencji zmniejszania się powierzchni lądów. Symulacje komputerowe przeprowadzone w 1972 roku przez naukowców z Klubu Rzymskiego wykazały, że przy zachowaniu ówczesnych tendencji w przeciągu 100 lat może nastąpić zalanie krajów wyspiarskich zlokalizowanych na niskich atolach koralowych, tj.: Malediwy, obszarów położonych w deltach rzek Nil i Ganges oraz Bramahmutry. W wyniku globalnego ocieplenia prawdopodobnie podniesie się również poziom Morza Bałtyckiego. Zagrożone zalaniem jest całe polskie wybrzeże, a szczególnie tereny portowe Szczecina, Gdańska i Gdyni, tereny Słowińskiego Parku Narodowego, Świnoujście, Półwysep Helski, jak również Żuławy Wiślane (Sobolewski, 1997, s. 2-3).

Polityk birmański, były sekretarz generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych, Maha Thracy Sithu U Thant, pod wpływem takiego obrazu świata zaapelował na forum międzynarodowym o zjednoczenie wszystkich narodów w działaniach zmierzających do zapobieżenia katastrofie ekologicznej. Ważne ustalenia w zakresie walki z globalnym ociepleniem podjęto w 1997 roku, na konferencji w Kioto (Olszewski, 2012, s. 55). Do porozumienia przyłączyła się również Unia Europejska, ratyfikując Protokół z Kioto.

Na mocy tych porozumień państwa należące do Unii Europejskiej zobowiązały się do:

- obniżenia emisji gazów cieplarnianych co najmniej o 20 procent w stosunku do roku 1990,
- zwiększenia do 20 procent udziału energii ze źródeł odnawialnych w koszyku energetycznym,
- zmniejszenia o 20 procent pierwotne zużycie energii w porównaniu z poziomami planowanymi.

Unia Europejska poważnie traktuje sprawę ochrony środowiska, wywierając presję w stosunku do Polski w celu wyegzekwowania działań ukierunkowanych proekologicznie. Większość państw europejskich, a szczególnie kraje, tj.: Szwajcaria, Niemcy, Francja i Wielka Brytania już od pewnego czasu stosują rozwiązania prawne i technologiczne w zakresie produkcji energii, opracowane z myślą o ochronie środowiska naturalnego (*Odnawialne Źródła...*). Niemcy zamierzają do 2020 roku zamknąć wszystkie elektrownie atomowe na swoim terytorium przestawiając się na produkcję energii z surowców odnawialnych.

Mimo, że nasz kraj jest nieprzygotowany na podobne działania wiadomo, że od tych tendencji nie ma odwrotu. Osiągnięcie do 2020 roku 15 procent energii odnawialnej w energii wyprodukowanej ogółem wymaga wielu inwestycji. Spośród stosowanych technologii produkcji energii ze źródeł odnawialnych najodpowiedniejszą technologią na polskie warunki wydaje się pozyskiwanie energii w biogazowniach.

Celem niniejszego opracowania jest wykazanie, iż poszukiwanie alternatywnych dla konwencjonalnych źródeł energii jest koniecznością w obliczu globalnych zagrożeń, takich jak zmiana klimatu i wyczerpywanie się złóż węgla i ropy naftowej. Dążąc do ograniczenia szkodliwego oddziaływania na środowisko tradycyjnych elektrowni i elektrociepłowni, warto dostrzec rozwiązanie jakim jest biogazownia. Spośród technologii produkcji energii, dla których surowcem są odnawialne źródła energii, czyli surowce odtwarzające się w ciągu niedługiego odstępu czasu, biogazownie zasługują na szczególną uwagę, gdyż mogą działać tam, gdzie nie ma racjonalnych przesłanek dla budowania turbin wiatrowych, kolektorów słonecznych, elektrowni wodnych czy dokonywania odwiertów w celu pozyskania energii geotermalnej.

Biogazownie w mniejszym stopniu niż inne technologie oddziałują na florę i faunę. Dodatkowym atutem biogazowni jest to, że można w nich wytwarzać energię z odpadów dając tym podwójną korzyść dla regionu, niskoemisyjną energię i utylizację odpadów.

1. Zalety technologii biogazowej

Biogazownie mają tę przewagę nad produkcją energii z wiatru i słońca, że przy dobrym rozplanowaniu dostaw substratów produkcja energii może odbywać się w nich przez 12 miesięcy w roku. Wytwarzanie energii z wiatru i z energii słonecznej uzależnione jest od pogody i lokalizacji. W przypadku energii wiatrowej najczęściej można jej uzyskać z siłowni ustawionych na morzach. Na lądzie najefektywniejszą lokalizacją turbin wiatrowych jest Pomorze, północno-wschodnia Suwalszczyzna, Wybrzeże Kaszubskie i Pobrzeże Słowińskie oraz wyspa Uznam. Korzystnym usytuowaniem dla kolektorów słonecznych jest województwo lubelskie i centralna część Polski.

Energia z polskich źródeł geotermalnych może być wykorzystana tylko do wytwarzania ciepła, ponieważ na obszarze Polski brak jest źródeł o wysokim potencjale temperaturowym powyżej 150 °C, aby opłacało się produkować z nich energię elektryczną (Jastrzębska, 2007, s. 68). Zasoby wodne polskich rzek również nie mają wysokiego potencjału energetycznego. Polska jest krajem nizinnym, posiada zatem rzeki o małych opadach. Natomiast energia z biomasy może stanowić źródło

zaopatrzenia w ciepło i prąd nawet w gminach, gdzie nie ma innych zasobów, takich jak wody geotermalne, czy wody powierzchniowe umożliwiające budowę elektrowni wodnych.

Innym istotnym argumentem przemawiającym za budową biogazowni jest fakt, że Polska posiada duży potencjał pozyskiwania substratów do produkcji. Substratami mogą być rośliny energetyczne, a także wiele rodzajów odpadów. Do roślin energetycznych zalicza się:

- kukurydzę,
- wierzbę wiciową,
- ślaziołek pensylwański zwany również malwą pensylwańską,
- słonecznik bulwiasty,
- różę wielokwiatową,
- rdest sachaliński
- trawy wieloletnie takie jak miskat olbrzymi, miskat cukrowy, spartina preriowa, palczatka Gerarda, itp.

Uprawa roślin energetycznych na potrzeby biogazowni, stwarza możliwość zróżnicowania produkcji rolnej i zagospodarowania ubogich gruntów. Biogazownie mogą też być doskonałym sposobem na rozwiązanie kłopotliwych problemów ze składowaniem i utylizacją znacznej części odpadów. W ten sposób w Wenecji we Włoszech, gdzie podstawą gospodarki jest turystyka, poradzono sobie z 500 tonami odpadów stałych, zostawianych codziennie przez turystów. Śmieci zbierane są tam każdego dnia przez specjalne ekipy i przerabiane są na prąd.

Biogaz można wyprodukować z odpadów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, a także z odpadów komunalnych. Produkcja energii z odpadów komunalnych i osadów ściekowych przy oczyszczalniach ścieków i składowiskach odpadów stosowane są w już Europie. Dają one podwójną korzyść, a mianowicie: produkcję energii i zagospodarowanie odpadów (Curkowski, Mniszek-Popławska, 2013, s. 9). Do najszybciej rozwijających się gałęzi energetyki odnawialnej na świecie należy technologia wykorzystywania gazu wysypiskowego. Do produkcji biogazu można też wykorzystać pozostałości z produkcji leśnej i z przemysłu przetwórstwa spożywczego m.in.: odpady gorzelniane.

Budowa, a następnie obsługa urządzeń do produkcji biogazu przyczyniłaby się do stworzenia nowych miejsc pracy. Rozwinięcie branży biogazowej mogłoby wygenerować zapotrzebowanie na urządzenia do takich instalacji, na które regionalni przedsiębiorcy mieliby możliwość odpowiedzieć podażą. Oznaczałoby to wzrost przedsiębiorczości w środowiskach lokalnych. Wytwarzanie energii blisko odbiorców mogłoby zmniejszyć koszty przesyłowe. Każda instalacja ekologiczna nawet ta najmniejsza, która zaspakaja jakąś część zapotrzebowania ludności i przemysłu na energię oznacza pewną ilość oszczędności w zużyciu węgla, jak również mniejsze zanieczyszczenie środowiska.

Biogazownie mogą być tworzone przez rolników w ramach prowadzonych gospodarstw rolnych. Wyprodukowana energia może być przeznaczona na własne potrzeby gospodarstwa, a jej nadmiar odsprzedany zlokalizowanym blisko odbiorcom, po cenie 80 procent średniej ceny z roku poprzedniego. Sprzedaż przez rolnika takiego paliwa posiadającego instalację o mocy do 40 kW elektrycznych i 120 kW cieplnych, nie jest obciążona podatkiem akcyzowym.

Stosowanie instalacji biogazowych to sposób na zapobieganie zanieczyszczeniu gleb oraz wód gruntowych, zbiorników powierzchniowych i rzek. Zróżnicowanie źródeł energii wzmocniłoby bezpieczeństwo energetyczne Polski i pomogłoby uniezależnić się od coraz to droższych surowców nieodnawialnych. Biogazownie mogą stać się dobrym uzupełnieniem krajowych mocy produkcyjnych, a w skali lokalnej gwarancją pewności dostaw energii. W grupie odnawialnych źródeł energii należą one do najbardziej wydajnych instalacji.

Biogaz może być wykorzystywany :

- jako energia cieplna do ogrzewania pomieszczeń,
- do ogrzewania wody,
- jako paliwo do generatorów prądu elektrycznego,
- po oczyszczeniu, jako paliwo do napędu silników i w sieci gazowej.

W krajach sąsiadujących z Polską technologie służące wykorzystywaniu biopaliw do napędu silników pojazdów i w sieci biogazowej rozwijają się bardzo intensywnie. Z kolei w krajach tj.: Szwajcaria i Szwecja autobusy wyposażone są w silniki napędzane biopaliwami.

2. Sposób wytwarzania biogazu

Produkcja biogazu polega na poddaniu fermentacji beztlenowej substancji organicznych pochodzenia roślinnego, zwierzęcego lub ścieków miejskich w komorach fermentacyjnych. Większość biogazowni pracuje na zasadzie przepływu. Substraty ze zbiorników wstępnych są przepompowywane do zbiornika fermentacyjnego, do których dostarcza się następną partię substratu, w wyniku czego przefermentowany materiał jest przepychany przez świeży substrat do zbiornika pofermentacyjnego. Wytworzony biogaz unosi się do góry nad komorę fermentacyjną do zbiornika magazynującego gaz. Komora fermentacyjna jest cały czas wypełniona i opróżnia się ją tylko na czas niezbędnych konserwacji i remontów.

Biogaz najczęściej wykorzystywany jest w miejscu jego wytworzenia. Po podłączeniu do instalacji biogazowej urządzenia zwanego kogeneratorem możliwe staje się wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła w systemie. Wytworzone w ten sposób ciepło można wykorzystać do ogrzewania pomieszczeń, wody lub suszenia np. ziół. Jeżeli biogazownia jest podłączona do sieci energetycznej można również sprzedać nadwyżkę wytworzonej energii elektrycznej .

Odpadem poprodukcyjnym przy produkcji biogazu jest pulpa pofermentacyjna będąca dobrej jakości rolniczym nawozem naturalnym. Pulpa pochodząca z beztlenowego rozkładu odchodów zwierzęcych, produktów roślinnych oraz z odpadów przemysłu rolno-spożywczego może zostać wykorzystana do nawożenia lub ulepszania gleb. W przypadku wytwarzania biogazu z odpadów zwierzęcych, pozostały osad, przed przekazaniem go na cele rolnicze, powinien być dokładnie zbadany.

3. Współczesne wyzwania polskich regionów w zakresie produkcji energii

Zgodnie z założeniami Unii Europejskiej do 2020 roku w Polsce powinno powstać 2000 biogazowni, czyli co najmniej jedna w każdej gminie. Rząd Polski wystąpił do Unii Europejskiej z wnioskiem o przedłużenie terminu wdrożenia w życie dyrektyw Unii Europejskiej promujących wytwarzanie energii z surowców

odnawialnych. Wniosek został jednak przez Unię Europejską odrzucony. Zdaniem rządu kondycja finansowa naszego państwa jest zbyt słaba aby udźwignąć koszt ekonomiczny przemian w energetyce. Argumentuje to tym, że energia ze źródeł odnawialnych jest droższa od energii otrzymywanej w konwencjonalny sposób.

Prawo energetyczne według stanu na początek 2014 roku jest niedopracowane. Pomimo tego inwestorzy chcący budować instalacje produkujące energię z surowców odnawialnych mogą liczyć na wsparcie z budżetu unijnego i ze środków publicznych państwa (*Wytyczne wspólnotowe w sprawie pomocy.... 2008/C 82/01*). Na budowę tego typu obiektów przewidziane są dotacje, niskoprocentowe kredyty i pożyczki ze środków:

- Unii Europejskiej w ramach wspierania projektów inwestycyjnych OZE,
- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko oraz Regionalnych Programów Operacyjnych,
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Ekofunduszu,
- Europejskiego Obszaru Gospodarczego, w tym Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Nie tylko zmiany klimatyczne stanowią powód do rewolucji energetycznej ale również fakt, że zasoby węgla, gazu i ropy naftowej kurczą się. Im będzie ich mniej tym będą stawać się droższe. Według wyliczeń naukowców zasoby krajowego węgla starczą tylko do 2040 roku (Wilczyński, 2013, s. 24-30). Uzależnienie od dostaw węgla z zewnątrz pogorszy bilans państwa. Trudno przewidzieć jak opłacalna będzie energia z gazu łupkowego. Pomimo szacunków mówiących o dużych złożach tego gazu, ciągnących się od Pomorza do Lubelszczyzny, działalność wydobywcza jest wciąż pionierska.

Zdaniem ekspertów dobrze zaplanowana i właściwie eksploatowana biogazownia jest niezauważalna dla okolicznego społeczeństwa. Konsumpcja surowców odnawialnych nie zagraża przyszłym możliwościom użytkowania, jeżeli nie przekroczy się granicy ich możliwości naturalnego odtworzenia. Ubytki surowców odnawialnych są stale uzupełniane i mogą ciągle dostarczać energii. Uprawy roślin energetycznych natomiast mogłyby urozmaicić krajobraz i pozytywnie wpłynąć na stan środowiska.

Zakończenie

Cywilizacja ludzka przesunęła już granice konsumpcji poza możliwości zaopatrzeniowe przyrody. W środowisku ekologów mówi się o efekcie „Overshot” jako synonimu sytuacji, kiedy populacja żywych organizmów przerasta swoje naturalne środowisko niszcząc je, a jednocześnie niszcząc siebie. Toksyczne substancje obecne w powietrzu w wyniku spalania węgla silnie oddziałują na organy wewnętrzne człowieka zwiększając ryzyko jego zgonu na skutek zawału serca, udaru mózgu, nowotworów oraz chorób układu oddechowego, takich jak astma, czy przewlekłe nieżyty dróg oddechowych.

U progu XXI wieku wyzwaniem stało się poszukiwanie i wdrażanie w życie wszelkich możliwych sposobów powstrzymania niekorzystnych zmian w środowisku człowieka, jak również zabezpieczenie się przed coraz wyższymi cenami surowców kopalnych. Budowa biogazowni spotyka się często ze sprzeciwem ze strony

społeczeństwa. Przed wybudowaniem instalacji biogazowych należałoby przeprowadzać konsultacje społeczne (*W obliczu nowego średniowiecza.....*). Społeczeństwo powinno być informowane o zamierzeniach budowy obiektu, a także o korzyściach i ujemnych stronach tej działalności.

Obecnie istnieje też potrzeba prowadzenia kampanii informacyjnych, zapoznających społeczeństwo o oddziaływaniu tego typu budowli na otoczenie i korzyściach jakie mogą przynieść. Instalacje biogazowe mogą zapewnić samowystarczalność energetyczną gmin, powiatów, województw i całej Polski. W Niemczech inicjatywa produkcji energii z surowców odnawialnych wyprzedziła oddolnie od społeczeństwa świadomego potrzeby zachowania jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń. Współcześnie zachodzi konieczność aby „globalne myślenie przełożyć na lokalne działanie” (*Ochrona klimatu rozpoczyna się w gminach.....*).

Decyzję o wybudowaniu biogazowni powinno poprzedzić dokładne rozeznanie w możliwości stałych dostaw substratów oraz zbadanie ich jakości w odpowiednim laboratorium. Rodzaj i jakość substratów występujących na danym terenie determinuje zastosowanie odpowiednich urządzeń dostosowanych do parametrów surowców. Lokalizacja biogazowni również powinna być dobrze przemyślana pod kątem wielu aspektów m.in.: od odległości od budynków mieszkalnych i obiektów użytku społecznego, od odpowiedniej drogi, którą będą dowożone substraty, możliwości przyłączenia do sieci energetycznych, itp. W opinii Polskiej Izby Gospodarczej Energii Odnawialnej transport biomasy w celach energetycznych na odległości 50-100 kilometrów jest mało opłacalny.

Energetyka oparta na surowcach odnawialnych może stać się szansą dla Polski. Uprawa roślin energetycznych mogłaby zmienić sytuację na wsi i w okolicznych miastach dając impuls do rozwoju regionalnego, a tym samym całego kraju.

Streszczenie

W związku z niekorzystnymi zmianami klimatu ziemskiego większość państw świata włączyło się w akcję przeciwdziałania efektowi cieplarnianemu. Polska jako członek Unii Europejskiej również zobowiązana jest wdrażać ekologiczne rozwiązania technologii służących wytwarzaniu energii. Aby zmniejszyć zanieczyszczenie środowiska należałoby sięgać po technologie produkcji energii opartej na surowcach odnawialnych. Spośród odnawialnych źródeł energii na szczególną uwagę zasługuje produkcja energii z biomasy.

Summary

In fact of negative changing of the world climate, most countries of the world got involved in project of countermeasure of greenhouse effect. Poland as a European Union member is responsible to implement ecological solutions servant to make energy. To decrease pollution of environment we should reach technology of stock recycleable. From among recycleable source of energy deserve biomass energy.

Bibliografia

- Curkowski A., Oniszek-Popławska A., Raport, *Biogazownia przemyślany wybór Co powinien wiedzieć każdy obywatel*, Wydawnictwo Fundacja na rzecz Ekorozwoju, ISBN: 978-83-89495, Warszawa, lipiec 2013.
- Jastrzębska G., *Odnawialne źródła energii i pojazdy ekologiczne*, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, ISBN: 978-83-204-3, Warszawa, 2007, ISBN 978-83-204-3376-0.
- Mierzwiński A., *1000 słów o ekologii i ochronie środowiska*, Wyd. Bellona. Warszawa 1991, ISBN 83-11-07839-4.
- Ochrona klimatu rozpoczyna się w gminach*, Wolters Kluwer, Pobrano z: <http://www.srodowisko.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/ambasador-niemiec-ochrona-klimatu-rozpoczyna-sie-w-gminach>.
- Odnawialne Źródła Energii*, Pobrano z: <http://www.oze.pl/artykul/330,13-procent-oze-w-unii-europejskiej>.
- Olszewski M., *O energetyce przyjaznej środowisku prawie wszystko. Mały leksykon dla dziennikarzy*, Wydawnictwo Fundacja Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2012, Pobrano z: http://www.cire.pl/pliki/tematyczne/6/Leksykon_INE_DLA%20DZIENNIKARZY.pdf.
- Sobolewski M., *Przeciwdziałanie skutkom zmian klimatycznych - polityka i współpraca międzynarodowa*, Raport Nr 118, Biuro Studiów i Ekspertyz, 1997.
- W obliczu nowego średniowiecza* Exignorant's Blog, Pobrano z: <http://exignorant.wordpress.com/2011/06/18/w-obliczu-nowego-sredniowiecza-cz-i/>.
- Wilczyński M., Raport, *Zmierzch węgla kamiennego w Polsce*, Wydawnictwo Instytut na rzecz Ekorozwoju, Czerwiec 2013, ISBN 978-83-89495-96-9.
- Wytyczne wspólnotowe w sprawie pomocy państwa na ochronę środowiska*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 1.4.2008 C 82/1 zawiadomienie Instytucji i Organów Unii Europejskiej, Pobrano z: <http://dokumenty.e-prawnik.pl/dziennik-urzedowy-ue/komunikaty/2008/82/1/>.

Ewelina Herbut

Róża Sawicka

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Pigonia w Krośnie

WYKORZYSTANIE ALTERNATYWNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

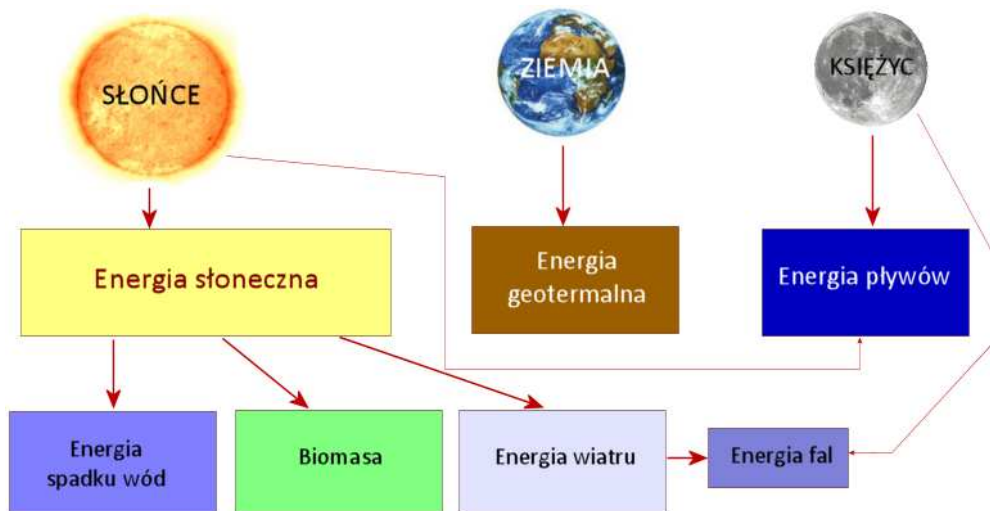
Wstęp

Dawniej energię dostarczało środowisko w postaci zasobów naturalnych takich jak np. drewno, węgiel brunatny, węgiel kamienny, ropa naftowa czy gaz. Jednak coraz większe zapotrzebowanie na energię powoduje kurczenie się zasobów kopalnianych, dlatego w ostatnich latach dąży się do opracowania efektywnych metod pozyskiwania prądu ze źródeł odnawialnych takich jak: Słońce, woda, czy naturalne ciepło Ziemi (Stanisławski, 2007, s. 66-71).

Atrakcyjność i inne zalety tychże metod coraz bardziej przekonują ich użytkowników. W praktyce pierwotnym źródłem energii odnawialnej na Ziemi są Słońce, Ziemia i Księżyc.

Rysunek 1.

Pochodzenie poszczególnych odnawialnych źródeł energii

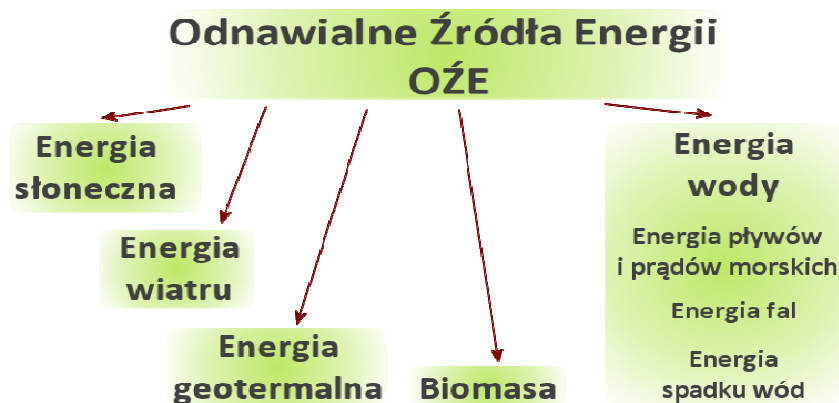
Źródło: Dec B., Krupa J., *Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w aspekcie ochrony środowiska*, s. 2, Pobrano z: http://wsiz.rzeszow.pl/kadra/jkrupa/Dokumenty_Local_WSLiZ/Wykorzystanie%20odnawialnych%20C5%BAr%C3%B3de%C5%82%20energii.doc, za: *Materiały edukacyjne na temat odnawialnych źródeł energii* (praca zbiorowa), Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych, 2010.

W Polsce produkcja energii ze źródeł odnawialnych stanowi niewielki procent. W krajach, tj.: Łotwa, Słowacja, Niemcy udział w produkcji energii z odnawialnych źródeł energii jest większy, np.: na Łotwie wynosi 63,8 proc. (głównie jest to energia pochodząca z wody), na Słowacji – 19,8 proc. (dodatkowo 53,8 proc. krajowej produkcji to energia jądrowa). Z kolei Niemcy są największym światowym producentem energii wiatrowej i drugim z największych producentów w energii

słonecznej. Źródła odnawialne w Niemczech stanowią 17 proc. produkcji ogółem (energia jądrowa stanowiła dotychczas tam 22,6 proc.). Polska wypada jedynie korzystniej w porównaniu z Białorusią, gdzie 99,7 proc. energii pochodzi z paliw kopalnych i Estonią – 97,4 proc.

Rysunek 2.

Podział źródeł odnawialnej energii

Źródło: Dec B., Krupa J., *Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w aspekcie ochrony środowiska*, s. 2, Pobrano z: http://wsiz.rzeszow.pl/kadra/jkrupa/Dokumenty_Local_WSiZ/Wykorzystanie%20odnawialnych%20C5%BAr%C3%B3de%C5%82%20energii.doc, za: *Materiały edukacyjne na temat odnawialnych źródeł energii* (praca zbiorowa), Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych, 2010.

W województwie podkarpackim środowisko naturalne należy do najmniej zanieczyszczonych, mimo to dla zachowania jego unikatowych walorów przyrodniczych niezbędne są znaczne inwestycje, zwłaszcza w zakresie małej infrastruktury ochrony środowiska. Województwo podkarpackie posiada w zasadzie każdy rodzaj odnawialnych źródeł energii (Dec, Krupa, 2011).

Celem artykułu jest przedstawienie wykorzystania alternatywnych źródeł energii, tj.: słoneczna, wiatru, geotermalna, wody i biomasa w województwie podkarpackim.

1. Wykorzystanie alternatywnych źródeł energii w województwie podkarpackim

Już od wielu lat polscy naukowcy prowadzą analizy i badania mające dać odpowiedź czy w Polsce są warunki, aby wykorzystywać w sposób optymalny i inwestować w rozwój źródeł energii odnawialnych.

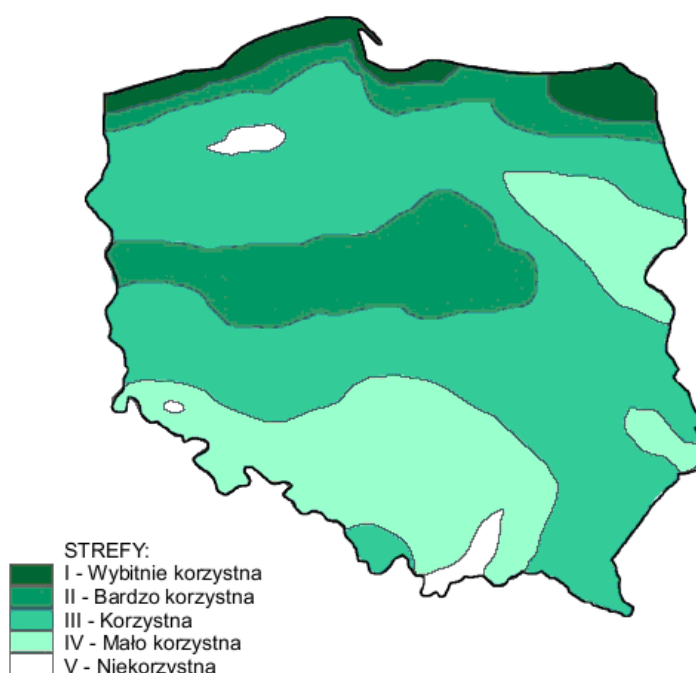
Elektrownia wiatrowa wytwarza energię elektryczną z energii wiatru za pomocą silnika wiatrowego sprzężonego z generatorem elektrycznym. Energia elektryczna uzyskana z wiatru jest ekologicznie czysta, ponieważ podczas jej wytworzenia nie spala się żadnego paliwa. Duża konwencjonalna elektrownia posiada moc sięgającą około 1000 MW, a jej zastąpienie wymaga użycia nawet do 1000 takich generatorów wiatrowych. W niektórych krajach budowane są elektrownie wiatrowe, które składają się z wielu poustawianych blisko siebie turbin. Trzeba jednak zaznaczyć, że niewielkie pojedyncze turbiny są znakomitym źródłem energii w miejscach oddalonych od centrum, gdzie brak jest połączenia z krajową siecią energetyczną. Sprawność tych

elektrowni nie przekracza 40%, a o opłacalności tych instalacji decyduje prędkość i stałe występowanie wiatru w danym miejscu. Dlatego elektrownie wiatrowe są zazwyczaj budowane na terenach nadmorskich i podgórskich.

Istotnym problemem w ocenie perspektyw rozwoju rynku energetyki wiatrowej w Polsce jest niewielki stan wiedzy na temat inwestycji i planowanych projektów (Wiśniewski, Michalska-Knapp, 2010, s. 24-29). Energetyka wiatrowa pod względem nakładów inwestycyjnych jest konkurencyjna wobec innych technologii, przy zastosowaniu których produkuje się energię elektryczną ze źródeł odnawialnych. Odznacza się też niższymi kosztami eksploatacyjnymi.

Rysunek 3.

Strefy energetyczne wiatru w Polsce

Źródło: <http://www.wrota.podkarpackie.pl/pl/rolnictwo/energia/wiatrowa> (02.10.2013)

Rejon Podkarpacia posiada pod względem potencjalnego wykorzystania energii wiatru odpowiednie warunki topograficzne, które istotnie modyfikują zasoby energetyczne wiatru. Mało wiadomo jednak o zróżnicowaniu wiatru na terenie Podkarpacia, dlatego konieczna jest analiza wiatru dla badanego terenu. Dobrym rejonem w województwie podkarpackim do lokalizacji elektrowni wiatrowych są obszary znajdujące się w rejonach Dukli, Rymanowej, Rzeszowa, Dębicy, gdzie średnie roczne prędkości wiatru dochodzą do 6,7 m/s na wysokości ok. 40 m n. p. g. (Dec, Krupa, 2011, s. 20). W związku z ogólną cyrkulacją atmosferyczną w województwie podkarpackim panującymi wiatrami są wiatry południowo-zachodnie, zachodnie i północno-zachodnie. Zachodnie kierunki wiatru osiągają prędkości, które można określić jako „energośne”.

Kolejnym odnawialnym źródłem jest energia słoneczna. Słońce jest niewyczerpalnym i tanim źródłem energii. Jednym ze sposobów bezpośredniego przetwarzania energii jest kolektor produkujący energię cieplną z promieniowania. Stosowanie kolektorów słonecznych jest ekonomicznie uzasadnioną i najbardziej

rozpowszechnioną formą wykorzystania energii słonecznej. Innym sposobem wykorzystania energii promieniowania słońca są ogniwa fotowoltaiczne. Stosując takie rozwiązanie otrzymuje się czystą energię elektryczną.

Kolejnym ze sposobów wykorzystywania promieniowania słonecznego jest stosowanie specjalnych tynków, które „magazynują” ciepło w warstwie przyściennej. Na Podkarpaciu od kilku lat można zaobserwować wzrost liczby zabudowy jednorodzinnej z zamontowanymi panelami kolektorów. Instalowane są one głównie w systemach odbierających ciepło, jednak można również spotkać wolnostojące układy fotowoltaiczne zasilające znaki drogowe. Średnie nasłonecznienie miesięczne na Podkarpaciu wynosi od 0,8 kWh/m²/dzień w grudniu do 5,04 kWh/m²/dzień w lipcu (Dec, Krupa, 2011, s. 16). Warunki te stwarzają duże możliwości wykorzystania energii słonecznej do celów użytkowych. Panele słoneczne można spotkać na dachach szpitali (np. w Rzeszowie i Żurawicy, przedszkoli (Mielec, Jasło), pływalniach (np. w Głogowie Małopolskim oraz w Boguchwale). Woda w kompleksie basenów w Boguchwale jest ogrzewana dzięki 200 kolektorom słonecznym składającym się na instalację solarną. Takie rozwiązanie techniczne posiada niewiele basenów odkrytych w Polsce. Kolektory słoneczne posiadają również niektóre hotele w Bieszczadach - w Ustrzykach Górnych i w Wetlinie, szkoła w Bliznem, klasztor w Starej Wsi i wiele prywatnych domów na terenie województwa (Dec, Krupa, s. 16). Na terenie miasta Rzeszów w latach 2005-2006 zamontowano baterie słoneczne zasilające 28 sygnalizatorów przejść aktywnych. Za pomocą kolektorów słonecznych ogrzewany jest szkolny basen w Jasienicy Rosielnej. W gminie Trzebownisko po raz pierwszy zrealizowano na tak dużą skalę projekt oświetlenia ulicznego przy wykorzystaniu ekologicznych hybrydowych lamp. Jako źródło światła wykorzystano lampy z diodami LED. Są one zasilane z dwóch źródeł czystej energii: z baterii słonecznych i małej turbiny wiatrowej. Zainstalowane lampy hybrydowe są zupełnie niezależne od sieci energetycznej i mogą być wykorzystywane w każdym miejscu na ziemi, gdzie podłączenie do sieci energetycznej jest bardzo kosztowne lub niemożliwe (*Ekologiczne oświetlenie...*).

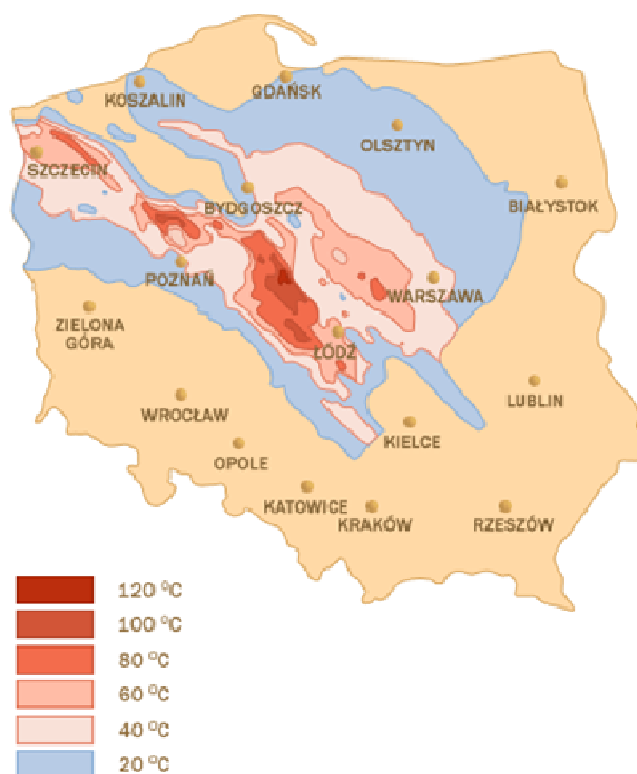
Energetyka wodna jest znaczącym źródłem czystej energii. Elektrownia wodna to zakład przemysłowy zamieniający energię spadku wody na elektryczną. Spadająca woda napędza turbiny, które przetwarzają energię mechaniczną na elektryczną. Elektrownie wodne dzieli się na małe i duże. Małe elektrownie wodne (określane skrótem MEW) to te o mocy poniżej 5 MW. Podział ten jest umowny, ale dość ważny, gdyż małe elektrownie wodne są zaliczane do niekonwencjonalnych, odnawialnych i ekologicznych źródeł energii. Z kolei duże elektrownie wodne (20% światowej produkcji energii elektrycznej) uważane są za konwencjonalne źródło energii, które w dużym stopniu ingerują w środowisko naturalne. Energetyka wodna na Podkarpaciu może stać się znaczącym źródłem czystej energii. W województwie istnieje duży zespół elektrowni wodnych Solina – Myczkowce. Wśród małych obiektów tego typu warto wymienić obiekty w Wilczej Woli, Żołyni, Krempnej, Sieniawie, Radawie, Mokrzczu oraz w Nienowicach. Jest to bardzo słaby wynik w skali kraju i regionu. Również odpowiednie zagospodarowanie zlewni rzek regionu mogłoby zaowocować znaczącym wzrostem gospodarczym. Rozwój małych elektrowni wodnych oprócz korzyści materialnych spowodowałby stabilizację hydrologiczną regionu. W połączeniu z odpowiednim systemem małej retencji oraz odpowiednich

zabezpieczeń mógłby stanowić zabezpieczenie przed niedoborami wody oraz lokalnymi powodziami.

Innym rodzajem alternatywnych źródeł energii jest energia geotermalna. Polega ona na wykorzystaniu energii cieplnej ziemi do produkcji energii cieplnej i elektrycznej. Uzyskiwana jest ona poprzez odwierty do naturalnie gorących wód podziemnych. Zasoby geotermalne o niskiej temperaturze używane są do zmniejszenia zapotrzebowania na energię poprzez wykorzystywanie w bezpośrednim ogrzewaniu domów, fabryk, szklarni. Mogą być zastosowane również w pompach ciepła, czyli urządzeniach, które pobierają ciepło z ziemi na płytkiej głębokości i uwalniają je wewnątrz domów w celach grzewczych (*Energia geotermalna.....*). Energia ta jest praktycznie niewyczerpalna z uwagi na jej stałe uzupełnianie przez strumień ciepła przeniesionego z gorącego wnętrza ziemi do powierzchni przez przewodzenie i konwekcję. Pomimo ogromnych zasobów energia geotermiczna nie będzie w stanie zastąpić paliw kopalnych w skali globalnej, ale jej wykorzystanie w skali regionalnej może znacznie wpłynąć na zmniejszenie zużycia paliw, a tym samym na poprawę stanu środowiska naturalnego. Polska należy do krajów posiadających bogate zasoby wód geotermalnych o średniej entalpii.

Rysunek 4.

Mapa wód geotermalnych i ich temperatur w Polsce

Źródło: Dec B., Krupa J., *Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w aspekcie ochrony środowiska*, s.24 Pobrano z: http://wsiz.rzeszow.pl/kadra/jkrupa/Dokumenty_Local_WSiZ/Wykorzystanie%20odnawialnych%20%C5%BAr%C3%B3de%C5%82%20energii.doc.
za: http://www.mojeopinie.pl/energia_geotermalna,3,1249230780

Na Podkarpaciu wykorzystanie zasobów wód geotermalnych jest możliwe za pomocą odwiertu w rejonie Sękowej, Gorlic i Ropy. Wody termalne mogą mieć zastosowanie w ciepłownictwie oraz w rekreacji i agroturystyce. Mogą to być kąpiele lecznicze pomocne przy wielu schorzeniach, m.in. ortopedycznych, układu nerwowego i krążenia, nerwicach, nerwobólach (Dec, Krupa, 2011, s. 25).

Kolejnym źródłem odnawialnym jest energia biomasy. Obecnie obserwuje się wzrost zainteresowania alternatywnym paliwem, jakim jest biomasa. Potencjał Podkarpacia w produkcji biomasy jest bardzo duży ze względu na rolniczy charakter regionu. Jednak aby taki potencjał mógł być wykorzystany należy wziąć pod uwagę jaką rolę obecnie spełnia biomasa. Należy rozdzielić sposób wykorzystania biopaliw stałych w sposób przemysłowy i przydomowy. Wykorzystanie biopaliw przemysłowych jest powszechniejsze i może być przykładem dobrej praktyki zagospodarowania potencjału. Przemysł poszukując tańszych i czystszych źródeł energii niż do tej pory rozwija i wprowadza nowe technologie. Obecnie wykorzystuje się metodę spalania z zgazowaniem (dostarczenie innego gazu np. tlenu o wysokiej temperaturze). Metoda wykorzystuje zgazowanie do produkcji ciepła i biogazu, który można również spalić lub wykorzystać do produkcji energii elektrycznej w generatorach napędzanych silnikami tłokowymi lub turbinami gazowymi.

Innym ze sposobów pozyskiwania biopaliwa jest piroliza tzn. rozkład biomasy w ściśle określonej temperaturze i obecności gazów np. tlenu. Efektem takiego działania jest olej pirolityczny, łatwy w transporcie i przechowywaniu. Piroliza jest złożonym procesem, a właściwości jej produktu zależą od wysokości temperatury, od tego jak długo poddawano materiał jej działaniu, od obecności wody, tlenu i gazów, a także od cech poddanego pirolizie surowca. Podczas procesu pirolizy biomasa ulega termicznemu przekształceniu z powodu braku dostępu tlenu. W zależności od warunków przebiegu tego procesu można wyróżnić pirolizę konwencjonalną, szybką i błyskawiczną.

Innym sposobem wykorzystania biomasy jest samodzielne spalanie lub współspalanie z paliwami kopalnymi. W Polsce za główne źródła biopaliw stałych uważa się rolnictwo, leśnictwo, sadownictwo oraz wykorzystanie odpadów przemysłu drzewnego.

Szansą rozwoju dla Podkarpacia jest budowa biogazowni, w których po przetworzeniu wszelkiego rodzaju odpadów otrzymuje się biogaz o zawartości metanu ok. 70%. Biogaz przy odpowiednim oczyszczeniu może uzyskać czystość na poziomie 97% i staje się paliwem do gazowych silników samochodowych. Inne zastosowanie biomasy to wytwarzanie biodiesla. Biodiesel powstaje wskutek rektyfikacji surowców skrobiowych i jest dodatkiem do etyliny lub ją zastępuje (Piestrzyński, 2002, s. 21). Biodiesel to olej napędowy stanowiący lub zawierający biologiczny komponent w postaci estrów olejów roślinnych. Metylowy ester rzepakowy może być używany jako paliwo w czystej postaci w wybranych pojazdach lub mieszany z konwencjonalnym olejem napędowym. Czysty ester rzepakowy najczęściej stosuje się do napędu silników pracujących na zbiornikach wodnych lub w ich bezpośrednim otoczeniu, gdyż łatwo ulega biodegradacji i nie stanowi zagrożenia dla czystości wód.

Województwo podkarpackie posiada odpowiednie warunki glebowe oraz korzystne warunki zimowania do uprawy rzepaku wykorzystywanego w produkcji biodiesla. Rzepak jest rośliną o dużych wymogach glebowych i tylko na bardzo

dobrych oraz dobrych glebach można uzyskać opłacalne zbiory. W Polsce zbiory ziarna rzepakowego oscylują w granicach 2,2-2,5 t/ha. A zatem z 1 ha uprawy rzepaku uzyskuje się około 1000 kg oleju, co stanowi 40% masy ziarna. Pozostałość to śruta rzepakowa, niezbędny komponent pasz treściwych (Józefiok, 2008, s. 26).

Zakończenie

Zużycie energii na świecie rośnie, a energia cieplna, elektryczna oraz paliwa ciekłe produkowane są najczęściej z kopalnych surowców energetycznych. Efektem spalania paliw kopalnych jest emisja szkodliwych składników do atmosfery, przyczyniających się do degradacji środowiska naturalnego, tj.: niszczenia lasów, efektu cieplarnianego, zanieczyszczenia wód, obniżenia poziomu wód gruntowych, itp. Jedną z zalet odnawialnych źródeł energii, obok „czystości ekologicznej”, jest ich odnawialność, co sprawia, że zasoby te są niewyczerpalne.

W związku z regulacjami międzynarodowymi dotyczącymi emisji dwutlenku węgla Polska, jako kraj szczególnie uzależniony od paliw kopalnych, powinna szukać rozwiązań alternatywnych. Rozwój fotowoltaiki i instalacji solarnych pozwoli uniknąć zakupu drogich zezwoleń na emisję CO₂. Wpłynie to także korzystnie na krajową gospodarkę pod względem ekologicznym, ekonomicznym i społecznym.

Streszczenie

Artykuł przedstawia możliwości wykorzystania alternatywnych źródeł energii w województwie podkarpackim. W pracy opisano metody wykorzystania odnawialnych źródeł energii takich jak energia słoneczna, wodna, wiatrowa, geotermalna i energia biomasa występujących na terenie Podkarpacia.

Korzystne warunki wiatrowe sprzyjają lokowaniu w regionie podkarpackim elektrowni wiatrowych. Najmniejsze to przydomowe "wiatraki" o mocy ok. 10 kW. Popularne też jest wykorzystanie energii wody. Na terenie województwa działa Zespół Elektrowni Wodnych Solina – Myczkowce oraz wiele małych elektrowni wodnych. Planuje się wykorzystywać gaz powstały na składowiskach odpadów komunalnych (w regionie funkcjonują tylko cztery agregaty). Na terenie województwa występują znaczne ilości wód geotermalnych, które mogą być wykorzystane w energetyce cieplnej szczególnie w okolicach Rzeszowa). Takie zasoby energii mogą być użyte do ogrzewania domów i mieszkań oraz budowy aquaparków. Korzystne nasłonecznienie to również jeden z walorów tego regionu możliwy do wykorzystania w produkcji energii cieplnej i elektrycznej. Jednak największym potencjałem w produkcji energii odnawialnej na obszarze województwa podkarpackiego jest energia pozyskiwana z biomasy. Już teraz na terenie województwa podkarpackiego działa kilkanaście instalacji do spalania biomasy (głównie odpadów z przemysłu drzewnego i słomy).

Summary

The article presents the possibilities of using alternative energy sources in the podkarpacki voivodeship. In the study were described the methods of using renewable energy sources such as the solar power, water, wind, geothermal power and biomass which appear in Podkarpacie. Favourable conditions of wind supports locating wind power stations in the region. The smallest is household

„windmills” generating the power of about 10 kW. Very popular is also the use of water energy. In the province has been working a Complex of hydro-electric power stations Solina - Myczkowce and many small hydro-electric power stations. In the plans is using gas which is produced on stockyard of the municipal waste (in the region only four aggregates are functioning). In the province are located significant amounts of geothermal waters which can be used in the thermal power industry particularly of Rzeszów. Such resources of energy can be used for heating houses and flats and building the water parks. A beneficial solar exposure is also one of advantages of this region possible to use in the thermal and electric energy production. However with the greatest potential in the production of the renewable energy in the podkarpackie province should turn out an energy acquired from biomass. In Podkarpackie Voivodeship has been working already several so installations for biomass combustion (mainly wastes of wood industry and straw). In the ending of the study are described advantages and disadvantages of using individual energy sources.

Bibliografia

- Dec B., Krupa J., *Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w aspekcie ochrony środowiska*, 2011
Pobrano z: http://wsiz.rzeszow.pl/kadra/jkrupa/Dokumenty_Local_WSiZ/Wykorzystanie%20odnawialnych%20%20C5%BAr%C3%B3de%20energii.doc.
- Józefiak A., *Odnawialne źródła energii drogą uniknięcia katastrofy klimatycznej, ochroną ludzkości przed globalnym ociepleniem*, Materiały IX Konferencji Naukowej Śląskie Seminarium Ochrony Środowiska, Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji w Bytomiu, WFOSiGW, Katowice 2008.
- Piestrzyński J., *Potencjalne możliwości wykorzystania energii odnawialnej w Polsce*, „Ekopartner”, nr 6 (128), 2002.
- Stanisławski P., *Jak zapanować nad energią*, „Fokus extra”, nr 8, 2007.
- Wiśniewski G., Michalska-Knap K., *Wizja rozwoju energetyki wiatrowej w Polsce do 2020*, „Czysta Energia”, nr 4, 2010.
- Ekologiczne oświetlenie dróg w gminie Trzebownisko*, Pobrano z: http://energetyka.wnp.pl/ekologiczne-oswietlenie-drog-w-gminie-trzebownisko,112899_1_0_0.html.
- Energia geotermalna*, Mazowiecka Agencja Energetyczna (MAE), Pobrano z: <http://www.mae.com.pl/odnawialne-zrodla-energii-energia-geotermalna.html>.
<http://www.wrota.podkarpackie.pl/pl/rolnictwo/energia/wiatrowa>.

Karolina Baran

Joanna Myśliwiec

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Pigonia w Krośnie

ŚRODOWISKOWE, TECHNOLOGICZNE I SPOŁECZNE ASPEKTY ENERGOOSZCZĘDNEGO OSIEDLA ZLOKALIZOWANEGO W REGIONIE PODKARPACKIM

Wstęp

Zapotrzebowanie na energię we współczesnym świecie wciąż wzrasta. Angielski ekonomista William Stanley Jevons w 1865 r. w swoim dziele pt. „Problem węgla” zauważył, że postęp technologiczny doprowadził do zwiększenia zużycia energii w wielu gałęziach przemysłu. Im bardziej zwiększa się efektywność urządzeń, tym bardziej wzrasta konsumpcja, co w końcu prowadzi do zwiększenia zużycia energii, a także materiałów. Zjawisko, które zauważył Jevons nazwano „efektem odbicia” lub alternatywnie „paradoksem Jevonsa”. Dzięki nowym innowacyjnym rozwiązaniom technologicznym można zniwelować zużycie energii, czy emisję gazów cieplarnianych do atmosfery, jednak należy wiedzieć, że nie jest to wystarczające by osiągnąć zrównoważony rozwój. Składa się na to wiele pozytywnych, jak i negatywnych aspektów.

Celem artykułu jest przedstawienie środowiskowych, technologicznych, a także społecznych aspektów budowy energooszczędnego osiedla zlokalizowanego w regionie podkarpackim.

1. Ogólna charakterystyka regionu podkarpackiego

Województwo podkarpackie położone jest w południowo-wschodniej części Polski. Zajmuje powierzchnię 17,8 tysięcy km², to jest 5,6% powierzchni kraju. Województwo podkarpackie jest regionem rolniczo-przemysłowym (*Stan środowiska w województwie...2008*, s. 7, 9). Jest to obszar najmniej zurbanizowany w kraju (w miastach mieszka ok. 41% ludności). Średnia gęstość zaludnienia wynosi 119 osób na km². Ogólna lesistość województwa wynosi 37,8% i jest wyższa od średniej krajowej o 8,5%. Lasy w regionie zajmują powierzchnię ponad 680 tysięcy hektarów (*Raport o stanie środowiska w województwie...*, 2013, s. 7).

2. Projekt energooszczędnego domu

Nowoczesne budownictwo domów jednorodzinnych dominuje we współczesnym kierunku rozwoju osiedli. Europejskie regulacje prawne dążą do ograniczenia zużycia energii i emisji gazów cieplarnianych do atmosfery, dlatego idea budownictwa zrównoważonego to nie tylko energooszczędność czy energoefektywność, ale także ochrona środowiska i poprawa jakości życia mieszkańców.

Planując budowę energooszczędnego domu, bądź całego takiego osiedla należy pamiętać o elementach, tj. (Chwieduk, 2005, s. 1089):

- projekt domu,
- kształt domu,

- warunki nasłonecznienia,
- okna i drzwi,
- układ pomieszczeń,
- ściany i materiały z jakich będą one wykonane.

Projekt domu powinien zawierać jak najmniejszą powierzchnię użytkową. Im większa powierzchnia użytkowa, tym większe zużycie energii na ogrzewanie, mimo dobrej izolacji.

Kształt domu powinien być zbliżony do sześcianu z dachem dwuspadowym lub jednospadowym, kondygnacje jak najniższe. Ważna jest odpowiednia lokalizacja na działce budynku. Aby wykorzystać aspekt pozyskiwania energii słonecznej, budynek najlepiej usytuować tak, aby jak najdłużej padały na niego promienie słoneczne. Najkorzystniej jest, aby elewacja o największej powierzchni znajdowała się od strony południowej, zaś o mniejszej powierzchni od strony północnej.

Warunki nasłonecznienia w województwie podkarpackim są niekorzystne. Stosunkowo dużo dni pochmurnych wpływa na to, że w ciągu dnia nasłonecznienie średnio trwa 3,5-4,5 godzin. W południowo-wschodniej części województwa jest nieco większe i wynosi około 5 godzin. W okresie zimowym czas trwania nasłonecznienia wynosi przeciętnie 1 godzinę dziennie (*Ocena roczna jakości powietrza...*, 2003).

W każdym projekcie domu *okna i drzwi* są zdecydowanie najsłabszym energetycznie elementem. Obecnie producenci okien oferują produkty o bardzo wysokiej izolacyjności cieplnej. Współczynnik przenikania ciepła U waha się nawet do $0,5 \text{ W/m}^2\text{K}$, natomiast jeśli chodzi o drzwi do $0,62 \text{ W/m}^2\text{K}$ (Kazimierowicz, 2013, s. 68). Najczęściej do domów jednorodzinnych wybiera się okna o konstrukcji drewnianej lub z PCW. Duże znaczenie ma umiejscowienie okien. Ponadto inwestorzy często stosują duże powierzchnie przeszkleń. Największe przeszklenia powinny znajdować się od strony południowej, aby uzyskać jak najwięcej ciepła, natomiast na elewacji północnej zaleca się aby okien nie było w ogóle.

Kolejnym aspektem budowlanym jest *układ pomieszczeń*. Równomierne rozproszczenie ciepła zależy od ilości ścian działowych. Ograniczenie ich do minimum jest najkorzystniejszym rozwiązaniem. Pomieszczenia o tej samej temperaturze wewnętrznej powinny ze sobą sąsiadować, natomiast pomieszczenia pomocnicze, nie wymagające wysokiej temperatury powinny być usytuowane od strony północnej (Mysior-Syczuk, Zaborowski, 2013, s. 4).

Ściany zewnętrzne oraz materiały, z których będą one wykonane to kluczowy aspekt współczesnego budownictwa. Przez ściany zewnętrzne traci się około 20-30% ciepła. Największą popularność w Polsce mają ściany murowane. Ściany zewnętrzne można podzielić na jedno, dwu i trójwarstwowe. Aby uzyskać jak najniższy współczynnik przenikania ciepła dla ścian jednowarstwowych należy wybrać odpowiednie materiały, które charakteryzują się wysoką izolacyjnością termiczną, a zarazem jak najniższym współczynnikiem przenikania ciepła. Dla ścian dwuwarstwowych i trójwarstwowych najważniejszy jest materiał, z którego wykonana zostanie izolacja. Materiały o wysokich parametrach termicznych to: beton komórkowy, silikaty, kermazytobeton, ceramika poryzowana. Do ociepleń ścian wielowarstwowych można zastosować m.in.: wełnę mineralną, płyty wełny lamelowej, styropian, polistyren ekstrudowany, perlit ekspandowany, piankę

poliuretanową, pollytag lub włókna celulozowe. Najczęściej jednak do ocieplania ścian wykorzystuje się styropian i wełnę mineralną. Standardowa grubość izolacji to około 10-12 cm jednak, aby dom był energooszczędny zalecane jest zwiększenie grubości izolacji do około 20 cm. Najbardziej ekologicznym materiałem budowlanym są silikaty, które składają się z surowców naturalnych, tj.: piasek, wapno i woda, materiały o dobrej izolacyjności cieplnej i akustycznej. Wybór materiału na ściany zewnętrzne powinien być przemyślany, nie zawsze jednak aspekty ekologiczne łączą się z aspektem ekonomicznym (Mysior-Syczuk, Zaborowski, 2013, s. 12-20).

Kolejnym elementem budowlanym, który wpływa na energooszczędność domu jest *dach*. Ze względu na kształt rozróżnia się dachy: płaskie, jednospadowe, dwuspadowe, wielospadowe, naczółkowe, mansardowe i namiotowe. Różnica między nimi to kształt, a także koszt wykonawczy. Najbardziej energooszczędne są dachy płaskie, jednospadowe oraz dwuspadowe ze względu na mniejszy stosunek powierzchni dachu do kubatury domu. Dodatkowo łatwiej na nich jest zainstalować np. kolektory słoneczne. Dach należy ocieplić, gdyż straty ciepła, które przez niego przenikają mogą wynieść nawet 25% wszystkich strat. Średnia izolacja dachu przy współczynniku przenikania ciepła $U=0,25 \text{ W/m}^2\text{K}$ powinna wynosić około 20 cm, aczkolwiek aby dach był bardziej energooszczędny współczynnik ten powinien być mniejszy. Do ocieplenia typowych dachów spadzistych stosuje się płyty, maty z wełny mineralnej. Do układania na krokwiach są dostępne również płyty z polistyrenu ekstrudowanego lub pianki poliuretanowe. Materiałem najbardziej adekwatnym dla domów energooszczędnych są sztywne płyty z pianki poliuretanowej, które zapewniają wysoką izolację cieplną przy grubości 16 cm. Ponadto na energooszczędność dachu wpływa prawidłowe wykonanie ocieplenia (Mysior-Syczuk, Zaborowski, 2013, s. 26-32).

3. Instalacje energooszczędne

Energooszczędne osiedle to nie tylko odpowiedni projekt, kształt budynków czy też właściwa termoizolacja. Niezwykle istotne są instalacje energooszczędne, tj.:

- instalacja grzewcza,
- energooszczędne rozwiązania oświetleniowe,
- instalacje wodne,
- instalacje kanalizacyjne,
- instalacje wentylacji i klimatyzacji.

Instalacje grzewcze

Na wybór systemu grzewczego wpływa wiele czynników takich jak izolacja termiczna budynku, wybór paliwa, warunki klimatyczne czy potrzeby użytkowników. Tradycyjny system grzewczy to taki, gdzie korzysta się z tanich paliw, a kotły na węgiel, drewno czy palety są bardziej efektywne. Alternatywą dla wymienionego wcześniej systemu z pewnością jest nowoczesny system grzewczy, który wymaga większych nakładów finansowych. Jego zaletą jest energooszczędność, komfort eksploatacji, ekologia, a także obniżenie rachunków za ogrzewanie. Z uwagi na wzrastające ceny paliw coraz bardziej doceniane są energooszczędne urządzenia grzewcze. Do najbardziej korzystnych systemów oraz urządzeń grzewczych należą: centralne ogrzewanie, kotły gazowe, pompy ciepła, kolektory słoneczne.

Centralne ogrzewanie jest najbardziej popularnym systemem ogrzewania domów. Ciepło rozprowadzane jest z jednego wspólnego źródła ciepła do poszczególnych pomieszczeń. Najczęściej stosowanym nośnikiem ciepła jest woda. Rozróżnia się system ogrzewania centralnego rozdzielaczowy oraz system trójnikowy. Ponadto można wyróżnić system ogrzewania grzejnikowy, podłogowy lub mieszany. Najbardziej korzystnym systemem ogrzewania dla uzyskania komfortu cieplnego przez człowieka jest ogrzewanie podłogowe, gdzie rozkład temperatur na wysokości głowy jest nieco niższy (18-20°C) niż na podłodze (24-26°C) (Babiarz, Szymański, 2012, s. 47).

Kotły gazowe mogą być zasilane gazem ziemnym z sieci lub płynnym. Ogrzewanie gazowe jest stosunkowo niedrogie. Nowoczesne kotły gazowe mają zamkniętą komorę spalania, co znaczy, że powietrze potrzebne do spalania paliwa jest zasysane z zewnątrz specjalnym przewodem, a spaliny usuwane są z budynku przewodem spalinowym. Urządzenia te są w pełni zautomatyzowane. Dodatkowo kotły kondensacyjne charakteryzują się niższym zużyciem paliwa, przy tej samej wydajności cieplnej, co pozwala na obniżenie kosztów za ogrzewanie. W tradycyjnych kotłach para zawarta w spalinach ulatnia się przez komin, natomiast urządzenie kondensacyjne wyróżnia to, że jest wyposażone w wymiennik ciepła. Ma on na celu wychłodzenie spalin, a następnie skondensowanie pary wodnej zawartej w spalinach. W ten sposób możliwe jest odzyskanie ciepła oraz ponowne przekazanie go do instalacji. Kotły gazowe można podzielić na jedno lub dwufunkcyjne (Babiarz, Szymański, 2012, s. 237-238).

Pompy ciepła są jednym z najbardziej efektywnych i najmniej szkodliwych dla środowiska sposobem domowego ogrzewania. Pompy ciepła wykorzystują darmową energię odnawialną zgromadzoną w gruncie, wodzie lub powietrzu, przy czym nie wytwarzają szkodliwych dla środowiska zanieczyszczeń. System zapewnia stały pobór energii niezależnie od temperatury i wilgotności w ciągu dnia i nocy. Są to urządzenia komfortowe w eksploatacji, mogą służyć do ogrzewania domu, ale również do przygotowania ciepłej wody użytkowej. Wadą tego systemu są wysokie koszty zakupu i instalacji. Taka inwestycja zwraca się dopiero po kilku latach, przy założeniu, że instalacja wykonana jest poprawnie (Egg, Howard, 2010, s. 33, 50-56).

Kolektory słoneczne to urządzenia i elementy instalacji, które służą do akumulacji i konwersji energii promieniowania słonecznego na energię ciepłą. Największą zaletą kolektorów słonecznych jest wykorzystanie odnawialnej energii promieniowania słonecznego. Kolektory słoneczne są ekologicznym i energooszczędnym źródłem ciepła. W Polsce kolektory słoneczne stają się coraz bardziej popularne. Biorąc jednak pod uwagę położenie geograficzne regionu i liczbę godzin nasłonecznienia w ciągu doby, najczęściej kolektory słoneczne stosuje się do podgrzewania wody użytkowej. Istnieje możliwość pobierania energii z kolektorów słonecznych do ogrzewania budynku, ale trzeba uwzględnić fakt, że kolektory słoneczne musiałyby zajmować sporą powierzchnię terenu, aby akumulować znaczącą ilość energii dla takiego przedsięwzięcia. Bardziej popularnym i racjonalnym rozwiązaniem jest zastosowanie kolektorów słonecznych z pracą na przykład kotła gazowego dla ogrzewania pomieszczeń (Egg, Howard, 2010, s. 57-59). Inteligentne systemy łączą działanie poszczególnych sprzętów, urządzeń, a także instalacji w domu. Urządzenia i sprzęty wchodzące w skład

inteligentnych instalacji komunikują się zwykle za pomocą przewodu magistralnego. Urządzenia i sprzęty połączone przewodem magistralnym nazywane są sensorami i aktorami. Sensory to urządzenia zbierające dane niezbędne do sterowania różnymi instalacjami i sprzętami, np. stacje pogodowe czy czujniki ruchu (Mysior-Syczuk, Zaborowski, 2013, s. 50). Następnie zebrane informacje trafiają do centrali zarządzającej, skąd przesyłane są do aktorów, które są urządzeniami wykonawczymi. Inteligentne instalacje wyręczają człowieka w wielu codziennych czynnościach. Mogą obniżyć temperaturę w pomieszczeniach podczas nieobecności mieszkańców w domu, bądź podwyższyć ją w pomieszczeniach, gdy spadnie ona na zewnątrz. Do inteligentnych systemów można zaliczyć system oświetlenia. Podstawą dobrego oświetlenia jest zrozumienie różnych dostępnych źródeł światła oraz możliwość korzystania ze współczesnych technologii (Mysior-Syczuk, Zaborowski, 2013, s. 50-51).

Energooszczędne rozwiązania oświetleniowe

Odpowiednie oświetlenie sztuczne może przyczynić się do znacznego obniżenia energochłonności budynku. Wyróżnia się trzy grupy rozwiązań energooszczędnego oświetlenia:

- energooszczędne źródła mocy, tj.: świetlówki kompaktowe, halogeny, diody LED,
- systemy kontrolne np.: panele kontrolne, sterowniki czasowe (wyłączniki czasowe, ściemniacze, itp.), systemy typu czujka- pilot,
- indywidualizacja oświetlenia, np. stosowanie oświetlenia dwukomponentowego, złożonego ze źródeł oświetlenia bezpośredniego i pośredniego (Marchwiński, Zielonko- Jung, 2012, s. 117).

Oprócz korzystania z nowych możliwości projektowych najważniejsze są jednak te tradycyjne i niezawodne.

Instalacja wodna

Każdy budynek przeznaczony do użytku publicznego powinien być wyposażony w instalację wodną oraz kanalizacyjną. Instalacja wodna wykonywana jest z rur miedzianych bądź też z tworzywa sztucznego. Rury miedziane są trwałe i posiadają cechy bakteriostatyczne. Rury te mają doskonały opór hydrauliczny. Miedziane przewody wodne wykonuje się z rur twardych, półtwardych i miękkich. Tańszym rozwiązaniem są rury z tworzyw sztucznych. Są one łatwe w montażu oraz nie korodują. Instalacje dla zimnej wody wykonuje się z rur z polietylenu PE, polibutylenu PB, polipropylenu PP lub polietylenu usieciowanego PE-X. Natomiast instalacje dla ciepłej wody wykonuje się z rur z polipropylenu z wkładką z aluminium, bądź z włókna szklanego (Krygier, Cieślowski, 1998, s. 218).

Instalacja kanalizacyjna

Zadaniem instalacji kanalizacyjnej jest odprowadzenie ścieków z urządzeń sanitarnych do sieci kanalizacyjnej, szamba lub przydomowej oczyszczalni ścieków. Instalacja działa w układzie grawitacyjnym. Podejścia przeprowadza się ze spadkiem od 2 do 15%, po najkrótszej trasie. W celu wytłumienia hałasu stosuje się kanalizację bezszumową, która pozwala zredukować hałas nawet o kilkanaście decybeli. Jeżeli nie jest możliwe podłączenie budynku do sieci kanalizacyjnej należy wybudować

przydomową oczyszczalnię ścieków, która jest najlepszym, ekologicznym rozwiązaniem. Oczyszczone ścieki mogą być odsączone do gruntu lub odprowadzone do rzeki bądź rowu melioracyjnego. W eksploatacji oczyszczalnie są tańszym rozwiązaniem aniżeli szamba. Spowodowane jest to koniecznością wywozu osadów raz na dwa – trzy lata. Wyróżnia się przydomowe oczyszczalnie ścieków z drenażem rozsączającym, z filtrem piaskowym, gruntowo roślinne, a także kontenerowe.

Instalacje wentylacji i klimatyzacji

Komfort cieplny można uzyskać nie tylko za pomocą instalacji centralnego ogrzewania, instalacja wentylacji i klimatyzacji jest również potrzebna, ponieważ pomaga zrównoważyć temperaturę pomieszczeń niezależnie od temperatury zewnętrznej (Krygier, Cieślowski, 1998, s. 218). Wentylacja jest to wymiana powietrza w pomieszczeniach, której celem jest usunięcie zbędnego ciepła i zanieczyszczeń oraz utrzymanie założonego stanu powietrza w pomieszczeniu. Rozróżnia się wentylację naturalną i mechaniczną. Wentylacja naturalna jest samoczynną wymianą powietrza pomiędzy otoczeniem, a pomieszczeniem. Natomiast wentylacja mechaniczna wymaga wentylatorów, których zadaniem jest wprowadzenie powietrza w ruch. Wentylacja mechaniczna dzieli się na nawiewną i wywiewną. Można jednocześnie stosować obie formy otrzymując wentylację nawiewno – wywiewną. Z kolei klimatyzacja jest wentylacją mechaniczną pozwalającą na osiągnięcie w pomieszczeniu właściwego mikroklimatu za co odpowiadają takie parametry jak temperatura, prędkość powietrza w strefie przebywania ludzi, wilgotność, świeżość, czystość powietrza (Pełech, 2008, s. 14-49).

Jakość powietrza oraz zanieczyszczenie powietrza w pomieszczeniach mają wpływ na zdrowie człowieka. Warto uwzględnić zatem emisję zanieczyszczeń, które mogą pochodzić z materiałów budowlanych oraz od zanieczyszczeń pochodzących od wyposażenia pomieszczeń już na etapie projektowania (Pełech, 2008, s. 14-49).

4. Aspekty społeczne energooszczędnego osiedla

Umieszczenie energooszczędnego osiedla zależy m. in. od miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, bowiem definiuje on warunki zagospodarowania i zabudowy terenu, na którym mogłoby powstać osiedle.

Osiedle powinno być ogólnodostępne dla ludzi o zróżnicowanych dochodach, o różnym statusie społecznym, funkcjonalne, bezpieczne, dostosowane dla osób niepełnosprawnych. Energooszczędne osiedle powinno być wybudowane na terenie, na którym tworzyć się będą nowe miejsca pracy. Ważnym aspektem jest transport oraz połączenia z innymi miastami i okolicą, a także odległość od usług medycznych, szkół, sklepów, itp. Komfort i funkcjonalność osiedli to gwarancja zadowolenia mieszkańców.

Zakończenie

Biorąc pod uwagę położenie województwa podkarpackiego, jego nasłonecznienie, warunki klimatyczne i ukształtowanie terenu z ekonomicznego punktu widzenia budowa osiedla energooszczędnego nie będzie opłacalna. Pomimo, iż Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przygotował program wspierania osób, które zdecydują się na budowę domu o niskim zapotrzebowaniu na

energię, koszty takiej inwestycji nadal będą wysokie. Aby wybudować dom energooszczędny trzeba liczyć się z wyższymi kosztami za materiały budowlane, gdyż izolacja cieplna, a także elementy i wyposażenie musi spełniać wymagane standardy cieplne. Dopłata może wynosić do 50 tys. zł, jeżeli wybudowany dom osiągnie wskaźnik zapotrzebowania na energię użytkową do ogrzania nie wyższy niż 15 kWh/m²K.

Można więc wywnioskować, iż energooszczędnie i ekologicznie nie zawsze oznacza tanio. Biorąc jednak pod uwagę ochronę środowiska budowa takiego osiedla stanowi dobry krok w kierunku zrównoważonego rozwoju oraz przyszłości życia na Ziemi.

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie różnych aspektów budowy energooszczędnego osiedla zlokalizowanego w regionie podkarpackim. Szczegółowo w artykule opisane zostały elementy niezbędne do powstania takiego osiedla. Ważny jest projekt domu, jego kształt, układ pomieszczeń, dach, a także materiały z jakich zostaną wykonane ściany. Decydując się na budowę energooszczędnego osiedla nie można zapomnieć o warunkach klimatycznych oraz nasłonecznieniu danego terenu. W artykule przedstawiono również instalacje energooszczędne. Do najbardziej korzystnych systemów oraz urządzeń grzewczych można zaliczyć: centralne ogrzewanie wodne, kotły gazowe, pompy ciepła oraz kolektory słoneczne. Ważną rolę odgrywa także energooszczędne oświetlenie, gdyż odpowiednie oświetlenie sztuczne może przyczynić się do znacznego obniżenia energochłonności budynku. Rozwijając temat instalacji energooszczędnych artykuł zawiera informacje na temat inteligentnych systemów, instalacji wodnej, kanalizacyjnej, a także klimatyzacji i wentylacji. Poruszając temat energooszczędnego osiedla zanotowano również aspekt społeczny takiego przedsięwzięcia.

Summary

The purpose of this article is to present the different aspects of building of energy-efficient housing estate located in the Podkarpackie region. In the paper are detailed and described elements which are required for the creation of such energy-efficient housing estate. Basically an important is house design, its shape, layout of the rooms, roof and also materials from which the walls are made. Deciding to build an energy-efficient housing estate, should not be forgotten the climate condition and sunlight of the site. The paper also contains a description of energy-saving installations. To the most favorable systems and heating equipment, included: water central heating system, gas boilers, heat pump and solar collectors. An important role is played by energy-efficient lighting, appropriate artificial lighting can contribute to a significant reduction in energy consumption of the building. Expanding on installing energy-efficient paper contains information on intelligent systems, installation of water supply, sewage, and air conditioning and ventilation. While dealing with the energy-efficient housing estate, this paper also considers the social aspects of this kind of project.

Bibliografia

- Babiarz B., Szymański W., *Ogrzewnictwo*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2012, ISBN 978-83-7199-617-7.
- Chwieduk D., *Budownictwo niskoenergetyczne. Energia odnawialna*. [w:] P. Klemm *Budownictwo ogólne, fizyka budowli*, Tom 2.. Arkady, Warszawa, ISBN 83-213-4408-9.
- Egg J., Howard B.C., *Geothermal HVAC. Green Heating and Cooling*. McGraw-Hill, New York 2010, ISBN: 978-0-07-174611-3.
- Kazimierowicz A., *Okna nowe ale jakie?*, [w:] *Murator* 2013, nr. 4, Kwiecień s. 68, ISSN 0239-6866.
- Krygier K., Cieślowski S., *Instalacje sanitarne cz. 2*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998, ISBN: 83-02-06857-8.
- Marchwiński J., Zielonko- Jung K., *Współczesna architektura proekologiczna*, Wyd. PWN, Warszawa 2012, ISBN: 978-83-01-17053-0.
- Mysior- Syczuk M., Zaborowski J. (red) , *Rozważne Budownictwo Poradnik Polskich Składow Budowlanych i Partnerów*, 2013.
- Ocena roczna jakości powietrza w województwie podkarpackim*, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie , Pobrano z:
http://www.wios.rzeszow.pl/stara/monitoring_pliki/opracowania/ocena_pow_02/r2.html.
- Pełech A., *Wentylacja i klimatyzacja – podstawy*, Oficyna wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2008, ISBN 978-83-7493-371-1.
- Raport o stanie środowiska w województwie podkarpackim w 2012 roku*, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie, Rzeszów 2013, Pobrano z: <http://www.wios.rzeszow.pl/pl/1,60,170/2/raporty.html>
- Stan środowiska w województwie podkarpackim w 2002 roku*, Pobrano z: http://www.wios.rzeszow.pl/stara/monitoring_pliki/raporty/raport02_pliki/r1.html
- Stan środowiska w województwie podkarpackim w latach 2000-2007*, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie, Rzeszów 2008, Pobrano z: http://www.wios.rzeszow.pl/pl/1,60,170,367/2/raport_za_lata_2000__2007.html